

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Neda KRANJEC

**OHRANJANJE NARAVE V OSNOVNOŠOLSKI VZGOJI
IN IZOBRAŽEVANJU**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA

Neda KRANJEC

**OHRANJANJE NARAVE V OSNOVNOŠOLSKI VZGOJI IN
IZOBRAŽEVANJU**

MAGISTRSKO DELO

NATURE CONSERVATION IN ELEMENTARY SCHOOL EDUCATION

MASTER OF SCIENCE THESIS

Ljubljana, 2010

POT PREŽIVETJA

*Vem, kako lahko preživimo.
Pot poznam.
Dežuje.
Gore, kanjoni in rastline
se dvigujejo.
Šli smo po tej poti,
z zgodbami merili razdalje
in ljubili svoje otroke.
Učili smo jih
ljubiti življenje.
Vedno znova in znova
smo si dopovedovali:
»Tako bomo preživel.«*

(Simon J. Ortiz)

Narava je naše življenje in naši otroci so naši učenci.

*Svojim trem hčeram, Martini, Jasni in Heleni, od katerih se še
vedno učim.*

Pričujoče magistrsko delo je zaključek podiplomskega študija bioloških in biotehniških znanosti s področja varstva naravne dediščine.

Na podlagi Statuta Univerze v Ljubljani in po sklepu Senata Biotehniške fakultete z dne 1. 6. 2009 je bilo potrjeno, da kandidatka izpolnjuje pogoje za izdelavo magistrskega dela s področja varstva naravne dediščine. Za mentorja je bil imenovan prof. dr. Boštjan Anko.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Peter Skoberne,
Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije

Mentor in član: prof. dr. Boštjan Anko,
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire

Članica: doc. dr. Zdenka Zalokar Divjak,
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

Datum zagovora:

Delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Neda Kranjec

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Md
DK GDK 907+945.3(043.3)=163.6
KG ohranjanje narave/varstvo okolja/vzgoja in izobraževanje/vzgoja za vrednote/naravovarstvena vzgoja/okoljska vzgoja/osnovna šola
AV KRANJEC, Neda, univ. dipl. biologinja
SA ANKO, Boštjan (mentor)
KZ SI – 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, podiplomski študij bioloških in biotehniških znanosti, področje varstva naravne dediščine
LI 2010
IN OHRANJANJE NARAVE V OSNOVNOŠOLSKI VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU
TD Magistrsko delo
OP XIV, 155 str., 62 pregl., 0 sl., 7 pril, 124 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Magistrsko delo ugotavlja prisotnost, učinkovitost in delež naravovarstva v vzgojno-izobraževalnih programih v osnovni šoli. Pri raziskovalnem delu so bile uporabljene metode anketiranja, pregledovanja virov podatkov, intervju in pregled strokovne literature. Raziskava odkriva in osvetljuje povezave med naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji v učnih načrtih ter njihov vzgojni učinek. Ugotavlja, da ohranjanje narave v osnovnošolskih vzgojno-izobraževalnih programih drugega triletja skorajda ni in da naravovarstveno vzgojo težko ločimo od okoljevarstvene. Naravovarstveni cilji niso jasno ločeni od okoljevarstvenih oziroma jih med operativnimi cilji ni, okoljevarstvenih pa je malo. Tudi vprašane učiteljice naravovarstvenih ciljev ne ločijo od okoljevarstvenih. Preverjanje naravovarstvenih ciljev v programih CŠOD in primerjava s šolskimi učnimi načrti kažeta na podobnosti v pojavljanju splošnih in operativnih ciljev ter dejstvo, da se CŠOD s svojimi programi prilagaja povpraševanju šol, ki izbirajo predvsem športne programe in opuščajo naravoslovne. Ponudb zavarovanih območij šole ne izkoristijo optimalno. Temu ustrezni so vzgojni učinki, med katerimi učiteljice doseganje nekaterih ocenjujejo višje, kot se je pokazalo iz odgovorov učencev. Za učinkovito uvajanje naravovarstvene vzgoje je med obstoječe operativne cilje, ki se navezujejo na določene člene ZON in ZVO, treba vgraditi in nanje navezati konkretne naravovarstvene cilje, predlagati vsebine in dejavnosti, s katerimi bi omenjene cilje realizirali tako, da bi pri učencih dosegli razumevanje in ločevanje med pojmom narava in okolje ter med ohranjanjem narave in varstvom okolja. Prav tako bi morali spoznati in razumeti tudi naslednje pojme in pojmovne zveze: naravna vrednota, naravna dediščina, biološka pestrost, ohranjanje narave, zavarovana območja, poseg v okolje in varstvo okolja.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Md
DC FDC 907+945.3(043.3)=163.6
CX nature conservation/environmental protection/education/ethical education/education on nature conservation/environmental education/elementary school
AU KRANJEC, Neda
AA ANKO, Boštjan (supervisor)
PP SI – 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Postgraduate study of biological and biotechnical sciences, field: Conservation of Natural Heritage
PY 2010
TI NATURE CONSERVATION IN ELEMENTARY SCHOOL EDUCATION
DT Master of Science Thesis
NO XIV, 155 p., 62 tab., 0 fig., 7 ann, 124 ref.
LA sl
AL sl/en
AB This master thesis determines the presence, effectiveness and share of nature conservation studies within grammar school educational programs. Within the research, the methods of surveying, secondary sources, interviews and an overview of the expert literature were utilized. The research uncovers and illuminates the connection between nature conservation and environmental protection goals in study plans, in addition to their educational effects. It finds that nature conservation studies are almost non-existent within the second three year period in grammar school educational programs. It also finds that it is difficult to separate nature conservation from environmental protection education. The nature conservation goals are either not clearly defined as separate from environmental protection, or they are not found amongst the operational goals, while the environmental protection goals are few. Even the teachers asked do not differentiate between nature conservation and environmental protection. The comparison of nature conservation goals of the Centre for school and extracurricular activities (CŠOD) and comparison with school lesson plans, indicates a similarity in the occurrence of general and operative goals and the fact, that with its programs the CŠOD adapts to the demands of schools that generally favour sports programs over natural sciences. The available protected areas are not optimally utilized by the schools. The educational effects are thus commensurate with this, with teachers evaluating them higher, than the answers of the students indicate. For effective introduction of nature conservation education amongst the operative goals, which are tied to certain clauses of the Nature Conservation Act (ZON) and Environmental Protection Act (ZVO), it is necessary to build in and tie to them specific environmental protection goals and suggest content and activities, with which the goals mentioned could be realized in such a way, that we could get students to comprehend and differentiate between the concepts of nature and the environment. Similarly, they should get to know and understand the following concepts and associations: value of nature, natural heritage, biological diversity, nature conservation, protected areas, environmental intervention and environmental protection.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO OKOLJA: VZPorednice in razlike ...	4
2.1	ODNOS LJUDI DO NARAVE SE RAZLIKUJE OD NJIHOVEGA ODNOSA DO OKOLJA	4
2.1.1	Ohranjanje narave in varstvo okolja na Slovenskem	5
2.1.2	Od Listine o Zemlji do desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj	5
2.1.3	Naravovarstvo in okoljevarstvo v zakonodaji in učnih načrtih	8
3	VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE ZA OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO OKOLJA	20
3.1	EKOCENTRIZEM, EKOCENTRIČNA VZGOJA IN NARAVOVARSTVO	22
3.2	ANTROPOCENTRIZEM, ANTROPOCENTRIČNA VZGOJA IN OKOLJEVARSTVO	23
3.3	VZGOJA ZA VREDNOTE	25
3.3.1	Odgovornost kot vrednota in vzgoja za odgovornost	26
3.3.2	Narava kot vrednota	27
3.3.3	Vzgoja za etičen odnos do narave	28
3.3.4	Doživljajske vrednote	29
3.4	PODOBNOСТИ IN IN RAZLIKE NARAVOVARSTVENE IN OKOLJEVARSTVENE VZGOJE	31
3.5	OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO OKOLJA V DRUGEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE	34
3.6	UČENJE IN OZAVEŠČANJE O POMENU OHRANJANJA NARAVE	35
4	IZHODIŠČA, CILJI IN HIPOTEZE	39
4.1	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN PREDMET RAZISKOVANJA	39
4.2	CILJI RAZISKOVANJA	41
4.3	DELOVNE HIPOTEZE	42
5	METODE DELA	43
5.1	ANKETNA RAZISKAVA	43
5.1.1	Metoda in organizacija anketiranja	44
5.1.2	Struktura anketnega vprašalnika	45
5.2	UPORABLJENI VIRI PODATKOV	46
5.2.1	Zakon o ohranjanju narave in Zakon o varstvu okolja	46
5.2.2	Učni načrti splošnoizobraževalnih predmetov	46
5.2.3	Zavarovani območji Krajinski park Sečoveljske soline in Naravni rezervat Škocjanski zatok ter njuno vzgojno-izobraževalno poslanstvo	50
5.2.4	Vzgojno-izobraževalni programi Centra šolskih in občolskih dejavnosti	52
5.3	INTERVJU	54
5.4	PREGLED STROKOVNE PEDAGOŠKE LITERATURE	55
6	REZULTATI	56
6.1	REZULTATI ANKETNIH VPRAŠALNIKOV	56

6.1.1	Analiza vzgojno-izobraževalnega dela na področju ohranjanja narave	56
6.1.2	Analiza odnosa učencev do okolja in narave	68
6.2	VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI CILJI V POVEZAVI Z ZAKONOM O OHRANJANJU NARAVE IN ZAKONOM O VARSTVU OKOLJA	79
6.2.1	Naravovarstveni in okoljevarstveni učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na Zakon o ohranjenju narave in Zakon o varstvu okolja	79
6.3	NARAVOVARSTVENI IN OKOLJEVARSTVENI CILJI V UČNIH NAČRTIH	85
6.3.1	Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika	85
6.3.2	Učni načrt predmeta Naravoslovje v šestem razredu	90
6.3.3	Učni načrt predmeta Družba	94
6.3.4	Učni načrt predmeta Geografija v šestem razredu	99
6.3.5	Povezave obveznih učnih predmetov drugega triletja s predmetom Okoljska vzgoja	105
6.4	NARAVOVARSTVENE IN OKOLJEVARSTVENE VSEBINE V UČNIH NAČRTIH	106
6.5	VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO POSLANSTVO ZAVAROVANIH OBMOČIJ	106
6.5.1	Izobraževalni program Naravnega rezervata Škocjanski zatok	107
6.5.2	Vzgojno-izobraževalna funkcija Krajinskega parka Sečoveljske soline	110
6.6	VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI PROGRAMI CENTRA ŠOLSKIH IN OBŠOLSKIH DEJAVNOSTI	113
6.6.1	Šola v naravi	113
6.6.2	Dnevi drugih dejavnosti	122
6.7	PROBLEMATIKA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA OHRANJANJE NARAVE V STROKOVNI PEDAGOŠKI LITERATURI	123
7	RAZPRAVA IN SKLEPI	130
7.1	RAZPRAVA	131
7.2	SKLEPI	139
8	POVZETEK	142
9	SUMMARY	145
10	VIRI	149
10.1	CITIRANI VIRI	149
10.2	DRUGI VIRI	154

ZAHVALA

PRILOGE

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Gozd kot vsebina okoljske vzgoje v vzgojnoizobraževalnem sistemu (vir: Anko, 1992).....	38
Preglednica 2: Glavni naravovarstveni cilji, uvrščeni na 1. do 3. mesto.....	57
Preglednica 3: Glavni naravovarstveni cilji uvrščeni samo na 2. mesto	58
Preglednica 4: Glavni naravovarstveni cilji uvrščeni samo na 3. mesto	58
Preglednica 5: Primernost učnih ciljev glede na razvojno stopnjo otrok	60
Preglednica 6: Vključevanje naravovarstvenih učnih ciljev v učiteljevo letno pripravo	61
Preglednica 7: Vzroki za vključevanje/nevključevanje naravovarstvenih ciljev v letne priprave.....	62
Preglednica 8: Odgovori na vprašanje »Katerim ciljem ste dali prednost pri realizaciji?«	63
Preglednica 9: Doseženi nivo posameznih vzgojnih učinkov	65
Preglednica 10: Odgovori na vprašanje »S katerimi zunanji inštitucijami/posamezniki sodelujete za doseganje naravovarstvenih ciljev in vsebin?«.....	66
Preglednica 11: Odgovori na vprašanje »Kako izrabljate ponudbe zunanjih inštitucij?«.....	67
Preglednica 12: Odgovori na vprašanje »Kako pogosto hodiš v naravo?«	68
Preglednica 13: Odgovori na vprašanje »S kom greš največkrat v naravo?«	69
Preglednica 14: Odgovori na vprašanje »Kaj občutiš, ko si v naravi?«.....	70
Preglednica 15: Odgovori na vprašanje »Kaj najpogosteje delaš, ko prideš v naravo?«.....	71
Preglednica 16: Odgovori na vprašanje »Na kaj pomisliš ob besedi narava?«	72
Preglednica 17: Odgovori na vprašanje »Ali občuduješ naravo?«.....	72
Preglednica 18: Odgovori na vprašanje »Kaj najbolj občuduješ v naravi?«.....	73
Preglednica 19: Odgovori na vprašanje »Ali ti narava vzbuja spoštovanje?«	73
Preglednica 20: Odgovori na vprašanje »Zakaj ti narava vzbuja spoštovanje?«	74
Preglednica 21: Odgovori na vprašanje »Kaj čutiš do narave?«.....	75
Preglednica 22: Odgovori na vprašanje »Se ti zdi narava ogrožena?«.....	76
Preglednica 23: Odgovori na vprašanje »Kaj naravo ogroža?«	76
Preglednica 24: Odgovori na vprašanje »Kaj je mogoče storiti proti ogroženosti narave?«	77
Preglednica 25: Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave in na varstvo okolja v učnih načrtih NIT/NAR v navezavi na ZON ter ZVO	80
Preglednica 26: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika – splošni cilji.....	86
Preglednica 27: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 4. razredu – operativni cilji	87
Preglednica 28: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 5. razredu – operativni cilji	88
Preglednica 29: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 4. razredu – medpredmetne povezave	89
Preglednica 30: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 5. razredu – medpredmetne povezave	89
Preglednica 31: Učni načrt predmeta Naravoslovje v 6. razredu – splošni cilji.....	91
Preglednica 32: Učni načrt predmeta Naravoslovje v 6. razredu – operativni cilji.....	92
Preglednica 33: Učni načrt predmeta Naravoslovje v 6. razredu – medpredmetne povezave	93

Preglednica 34: Učni načrt predmeta Družba v 4. in 5. razredu – splošni cilji	95
Preglednica 35: Učni načrt predmeta Družba v 4. in 5. razredu – posebni cilji	96
Preglednica 36: Učni načrt predmeta Družba v 4. razredu – operativni cilji	97
Preglednica 37: Učni načrt predmeta Družba v 5. razredu – operativni cilji	97
Preglednica 38: Učni načrt predmeta Družba v 4. razredu – medpredmetne povezave	98
Preglednica 39: Učni načrt predmeta družba v 5. razredu – medpredmetne povezave	98
Preglednica 40: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – splošni cilji	100
Preglednica 41: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – operativni etapni cilji	101
Preglednica 42: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – operativni cilji predmeta in dejavnosti	102
Preglednica 43: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – medpredmetne povezave	102
Preglednica 44: Primerjanje pogostnosti naravovarstveno in okoljevarstveno usmerjenih ciljev učnih predmetov	104
Preglednica 45: Povezave splošnih učnih predmetov v drugem triletju s predmetom Okoljska vzgoja	105
Preglednica 46: Splošni vzgojno-izobraževalni cilji Naravnega rezervata Škocjanski zatok	109
Preglednica 47: Specifični vzgojno-izobraževalni cilji Naravnega rezervata Škocjanski zatok	110
Preglednica 48: Okoljevarstveni in naravovarstveni cilji v programih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti	114
Preglednica 49: Tematski sklopi učnih vsebin ter okoljevarstveni in naravovarstveni cilji šole v naravi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti	116
Preglednica 50: Prikaz učnih vsebin, ki omogočajo izvajanje naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev po posameznih domovih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti	117
Preglednica 51: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 4. razred, dom Burja	118
Preglednica 52: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 5. razred, dom Burja	119
Preglednica 53: Učne vsebine ter okoljevarstveni in naravovarstveni cilji – 6. razred, dom Burja	120
Preglednica 54: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 5. razred, dom Breženka	121
Preglednica 55: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 6. razred, dom Breženka	121
Preglednica 56: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Razredni pouk	124
Preglednica 57: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Kemija v šoli in družbi	124
Preglednica 58: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Geografija v šoli	125
Preglednica 59: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Vzgoja in izobraževanje	126

Preglednica 60: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Vzgoja.....	127
Preglednica 61: Strokovni prispevki o ohranjanju narave v reviji Okoljska vzgoja/Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu	128
Preglednica 62: Pogostnost prispevkov o ohranjanju narave in varstvu okolja v strokovnih revijah.....	129

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketni vprašalnik za učitelje

Priloga B: Anketni vprašalnik za učence

Priloga C: Vprašanja za intervju z vodjo zavarovanega območja

Priloga Č: Vprašanja za intervju z vodjo domov Centra šolskih in občolskih dejavnosti

Priloga D: Stične točke med ZON in ZVO v tistih delih, ki so aktualni za vzgojo in
izobraževanje v drugem triletju osnovne šole

Priloga E: Učne vsebine izobraževalnih programov v domu Burja

Priloga F: Učne vsebina izobraževalnih programov v domu Breženka

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

CERI – Center za pedagoško raziskovanje in inovacije

CŠOD – Center šolskih in obšolskih dejavnosti

DESD – Decade in Education for Sustainable Development

DJ – Družba Jezusova

DKPS – Društvo katoliških pedagogov Slovenije

DOPPS – Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

KPSS – Krajinski park Sečoveljske soline

NAR – naravoslovje

NIT – naravoslovje in tehnika

NRŠZ – Naravni rezervat Škocjanski zatok

OECD – Organization for Economic Cooperation and Development (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)

OŠ – osnovna šola

SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika

UNECE – United Nation Economic Commission for Europe (Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo)

VITR – vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj

ZN – Združeni narodi

ZON – Zakon o ohranjanju narave

ZRSVN – Zavod Republike Slovenije za varstvo narave

ZVO – Zakon o varstvu okolja

SLOVARČEK

Ekologija: veja biologije, ki proučuje odnose med organizmi ter odnose med njimi in neživim okoljem; *ekologija človeka* proučuje razmere za življenje človeka v naravi (Lah, 2002: 54).

Etika narave – ekološka etika: nazorsko pojmovanje narave in našega odnosa do nje na podlagi npravstvenih pravil in moralnih vrednot, oblikovanih v razvoju civilizacije, ki upoštevajo nova spoznanja o naravi in njenih zakonitostih (Lah, 2002: 63).

Izobraževati: načrtno razvijati sposobnosti in seznanjati z dosežki različnih področij človekove dejavnosti (SSKJ II, 1975: 131).

Kulturna dediščina: (2) so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drige državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas. (3) se deli na materialno in živo dediščino. Materialno dediščino sestavljata premična in nepremična dediščina. (ZVKD, 2008, 1. člen).

Listina o Zemlji: izjava o temeljnih načelih za graditev pravične, trajnostne in miroljubne svetovne družbe 21. stoletja. V njej so zbrane skupne vrednote, načela in pričakovanja vedno večjega števila ljudi vseh regij sveta. Načela temeljijo na sodobni znanosti, mednarodnem pravu in upoštevanju filozofije in religije (Skoberne, 2004: 149).

Medpredmetno povezovanje: celosten didaktični pristop – pomeni horizontalno in vertikalno povezovanje znanj, vsebin in učnih spretnosti; spodbuja samostojno in aktivno pridobivanje učnih izkušenj, poteka v celoviti dejavnosti učenca, vključujoč njegove spoznavne, čustvene in telesne funkcije; določajo jih skupni nameni različnih predmetnih področij (Sicherl-Kafol, 2008: 7–9).

Medpredmetno področje: npr. okoljska vzgoja, učitelji jo tako na razredni kot na predmetni stopnji vključujejo v poučevanje posameznih predmetov, v dneve dejavnosti in v obšolske dejavnosti (Učni načrt ..., 2004: 5).

Narava: celota materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ter soodvisnih delov in procesov. Človek je sestavni del narave (ZVO, 2006, 3. člen).

Naravna dediščina, kulturna dediščina: nepremičnine, premičnine in njihove skupine, območja in posamezni deli narave, ki imajo za RS ali njeno ožje območje kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost; naravna dediščina so predvsem geološke tvorbe, nahajališča mineralov in fosilov, geomorfološke oblike, površinski in podzemski kraški pojavi, soteske in tesni, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, močvirja in barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, redki in značilni ekosistemi, življenjski prostori rastlinskih in živalskih vrst, reliktna, endemična, redka in značilna rastlinska in živalska vrsta, drevesa, krajinska območja, razgledišča in izletišča, gorski vrhovi, objekti vrtna arhitekture in oblikovane narave. (Zakon o ..., 1981, člen 2)

Naravna vrednota: je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava (ZON, 2004, 4. člen); *naravne vrednote* obsegajo vso naravno dediščino, ki sestavljajo živo in neživo naravo (po zakonu o ohranjanju narave), vendar so poleg dragocenih naravnih pojavov in biotskega bogastva še druge vrednote (po zakonu o varstvu okolja), zlasti lepote in privlačna okolja za utrjevanje zdravja, pomembni deli narave za znanstvene in raziskovalne namene, kar je treba prav tako varovati (Lah, 2002: 123).

Naravovarstveni učno-vzgojni cilji: cilji, s katerimi v učnem procesu pri učencih dosegamo zelene vzgojne in učne rezultate (etične vrednote in znanje) s področja ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot.

Odgovorno(st) ravnanje(-a): *odgovoren človek* zavestno sprejema posledice svojih odločitev in ravnanja, odgovorno dela, ravna, enakopravno in odgovorno odloča, odgovorno uporablja družbena sredstva, si prizadeva, da naloge opravlja (SSKJ III, 1979: 268).

Ohranjanje narave: vsako ravnanje, ki se opravlja zaradi ohranitve biotske raznovrstnosti in varstva naravnih vrednot (ZON, 2004, 11. člen); prizadevanje za preživetje čim večjega števila naravnih vrst organizmov in varovanje njihove genetske različnosti (biotske raznovrstnosti) skupaj z ohranjanjem njihovega življenjskega prostora (Lah, 2002: 135).

Okolje: tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja. (ZVO, 2006, 3. člen); (1) prostor z različnimi sestavinami, ki omogoča življenje na Zemlji; (2) del narave, ki jo je človek delno prilagodil svojemu bivanju in delovanju (*človekovo okolje*) (Lah, 2002: 135).

Okoljevarstveni učno-vzgojni cilji: cilji, s katerimi v učnem procesu pri učencih dosegamo zelene vzgojne in učne rezultate (etične vrednote in znanje) s področja varstva okolja.

Okoljska vzgoja: (1) triletni izbirni predmet v zadnjem triletju osnovne šole v obsegu 35 (32) ur letno. Izvedba predvideva heterogene skupine učencev, v katerih so učenci 7., 8. in 9. razreda osnovne šole; (2) medpredmetno področje v programu osnovne šole (podobno kot zdravstvena vzgoja) (Učni načrt ..., 2004: 5).

Ozaveščanje – ozavestiti: narediti, povzročiti, da kdo kaj spozna, se česa zave, da kdo kritično presoja, spoznava svoja in tuja dejanja, mnenja ali čuti odgovornost zanje (SSKJ III, 1979: 492).

Učni načrt: z njim se določijo vsebina predmetov ali predmetnih področij, standardi znanj in cilji pouka pri predmetih in predmetnih področjih (Zakon o ..., 2005: 29. člen).

Učni predmet: predmet, iz katerega šola izvaja pouk, npr. slovenski jezik, zgodovina, likovna vzgoja, biologija,... (Zakon o ..., 2005: 16. člen).

Učni program: program šolskega izobraževanja, v osnovni šoli je obvezni in razširjeni del programa. Obvezni del programa obsega obvezne predmete, izbirne predmete in ure oddelčne skupnosti (Zakon o ..., 2005: 14. in 15. člen).

Učno-vzgojni cilji: cilji, s katerimi v učnem procesu pri učencih dosegamo zelene vzgojne in učne rezultate (etične vrednote in znanje) z različnih učnih področij.

Varstvo narave: preventivni ukrepi in dejavnosti, ki omogočajo ohranjanje narave in njenih vrednot (raznoverstnost rastlinskih in živalskih vrst, njihovih rastišč in bivališč, geološke in vse druge naravne znamenitosti, vodovje in tla), ustanavljanje zaščitene območij oziroma parkov, vzgojne in usmeritvene dejavnosti za določene rekreacijske dejavnosti (Lah, 2002: 195).

Varstvo okolja: aktivnosti z namenom trajnega ohranjanja narave, njene raznoverstnosti in avtohtonosti vrst, habitatov; ukrepi zaščite naravnih znamenitosti, spodbujanje in urejanje razmerij med človekom in naravo, upravljanje motenj v okolju in krepitev samoregulacijskih

procesov, uresničevanje sonaravno trajnostnega razvoja z ustreznim gospodarjenjem in prostorskim redom (Lah, 2002: 195).

Vrednota: čemur priznava kdo veliko načelno vrednost in mu zato daje prednost: doživljati, ohranjati, priznavati vrednote; osebne, estetske, družbene, moralne,... (SSKJ V, 1991: 519).

Vzgoja: duhovno in značajska oblikovanje zlasti otroka; načrtno razvijanje določenih sposobnosti koga za opravljanje kakega dela (SSKJ V, 1991: 578).

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj: vseživljenjski proces, ki poteka od zgodnjega otroštva do odrasle dobe in presega okvire formalnega izobraževanja. Vzgaja in izobražuje, kako spreminjati mišljenje ljudi, jih bolje ozavestiti in s tem prispevati k večji kakovosti življenja (Zver, 2007: 3).

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave: organizacija, pristojna za ohranjanje narave, ki ima poleg drugih nalog tudi to, da skrbi za izobraževanje o ohranjanju narave in za ozaveščanje javnosti o pomenu ohranjanja narave (ZON, 2006: 117. člen).

1 UVOD

V sodobni družbi, ki je storilnostno in potrošniško naravnana, je med učenci čedalje manj takšnih, katerih interesi so povezani z naravo. Ali bi bilo lahko drugače pri današnjem načinu življenja, ko se otroci čedalje manj sproščeno igrajo ali delajo v gozdu, ob reki, na travniku, jasi, morju ... kjer bi imeli priložnost opazovati in doživljati naravo ter se ji čuditi? Učenec, ki nečesa ne pozna, ne izkusi in mu nekaj ni blizu, tisto težko razume. Da bi šola vzgajala in izobraževala za boljšo kakovost življenja, da bomo ljudje torej znali ravnati z naravo, da bomo preživeli v okolju, ki je njen neločljivi del in ga z načinom življenja sooblikujemo in ki oblikuje tudi nas, je treba že v najnižjih razredih osnovne šole poskrbeti za z naravovarstvenega vidika ustrezen učni program, da bomo vzgajali in izobraževali učence, ki bodo znali opaziti, kaj se dogaja v naravi; vzbudili v njih občudovanje, ljubezen in spoštovanje narave kot zanesljive temelje za nadaljnjo vzgojo in izobraževanje po načelih trajnostnega razvoja. Od starejšega učenca, dijaka, študenta, tako kot odraslega človeka, ki mu je tuje občudovanje in spoštovanje narave, je težko pričakovati, da bo, kljub temu, da morda razume negativne vplive človekovega delovanja na naravo, spoštljivo ravnal z njo in smotrno upravljal z naravnimi viri.

V sedanjem vzgojno-izobraževalnem procesu že učenci zadnjega triletja osnovnega izobraževanja ne kažejo zanimanja za izbirne naravoslovne predmete. Sprašujemo se, ali je obstoječi izobraževalni sistem sposoben razvijati in oplemenititi otrokove naravne sposobnosti opazovanja, poslušanja, čutenja ..., ki jih skupaj z velikimi upi prinesejo že prvi dan ob vstopu v šolo. Razmišljali smo, kaj storiti, da bi se učenci prihodnjih generacij v večjem številu in z veseljem odločali za naravoslovne predmete, kajti domnevamo, da bi se ravno skozi te vsebine najpogosteje seznanjali z naravovarstvom. Iz izkušenj vemo, da se za vse, kar je povezano z naravo, veliko bolj zanimajo mlajši otroci, zato je pomembno in nujno naravoslovne dejavnosti, s katerimi bomo dosegali naravovarstvene cilje – privzgajati ljubezen do narave, občutek za lepoto in spoštovanje lepega v naravi, zelo skrbno načrtovati in izvajati predvsem v prvem triletju ter dopolnjevati in nadgrajevati v drugem in tretjem. Neposredne možnosti za

pristen stik z naravo ter s tem možnosti za razvijanje in spodbujanje opazovanja, spoštovanja ter občudovanja, torej ljubezni in odgovornosti do narave, nudi otroku okolje samo, ki je prvi in temeljni vir informacij, saj v njem raziskuje in spoznava svet ter zadovoljuje svojo radovednost (Petek, 2007). Domnevamo, da je prirojena radovednost za dogajanja v otrokovem naravnem okolju tista, ki je učenčeva sopotnica ob vstopu v prvi razred ter tista, na kateri bi učitelji lahko in celo morali graditi vse do konca izobraževanja. Da ne bo izginila, moramo poskrbeti, da bomo tudi z obstoječimi šolskimi programi učencem naravo približali.

Problem, in hkrati predmet raziskovanja v tej nalogi, je neustrezno mesto in obseg ohranjanja narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju. Domnevamo, da je eden izmed vzrokov, da je tako, to, da so naravovarstvene vsebine slabo zastopane v osnovnošolskih vzgojno-izobraževalnih programih. Z raziskavo želimo ugotoviti, koliko in kako sta ohranjanje narave in varstvo okolja prisotna v vzgoji in izobraževanju v drugem triletju osnovne šole ter v čem je razlika med njima. Za drugo triletje smo se odločili, ker sledi obdobju, za katero je značilen še zelo velik interes učencev za naravo in je obenem predhodno obdobju, v katerem skoraj ne najdemo učenca, ki bi ga zanimale naravoslovne vsebine. Je torej triletje, v katerem se začne izgubljati radovednost za naravo in z njo tudi sposobnosti opazovanja, čutenja, doživljanja in raziskovanja; temeljni pogoji za razvijanje občutka za naravovarstvo v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju.

Zaradi lažjega prepoznavanja in medsebojnega ločevanja naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev v učnih načrtih ugotavljamo najprej razlike in podobnosti med naravovarstvom in okoljevarstvom, opredeljujemo značilnosti naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev ter ugotavljamo prisotnost enih in drugih. Obenem ugotavljamo, katerim naravovarstvenim ciljem lahko nadgradimo okoljevarstvene in obratno. Na osnovi analize pridobljenih podatkov ugotavljamo, kaj je potrebno in kaj lahko v dani situaciji ukrenemo, da bi v vzgojno-izobraževalne programe v osnovni šoli v večji meri ali nasploh vključili naravovarstvo.

Namen naloge je odgovoriti na vprašanje, kolikšna je sploh prisotnost in učinkovitost naravovarstva v vzgojno-izobraževalnih programih v osnovni šoli, zato v njej ugotavljamo:

- prisotnost naravovarstvenih in/ali okoljevarstvenih vzgojno-izobraževalnih ciljev v učnih načrtih določenih splošnih učnih predmetov drugega triletja;
- prisotnost naravovarstvenih in/ali okoljevarstvenih vzgojno-izobraževalnih vsebin v istih učnih načrtih; prekrivanje oz. dopolnjevanje naravovarstvenih vsebin z okoljevarstvenimi;
- doseganje vzgojnih učinkov pri realizaciji omenjenih ciljev;
- kakšne naravovarstvene programe ponujajo bližnja zavarovana območja;
- s katerimi zunanjimi inštitucijami, ki ponujajo naravovarstvene programe, učitelji sodelujejo, zakaj sodelujejo in kako izrabijo njihovo ponudbo.

Naloga osvetljuje povezavo med naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji in vsebinami v učnih načrtih drugega triletja osnovne šole ter njihov vzgojni učinek. S svojimi rezultati naj bi prispevala k razmisleku o sedanjem mestu ohranjanja narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju ter s tem o njuni vlogi za ohranjanje okolja in trajnostni razvoj ter o potrebnih in nujnih spremembah pri uvajanju naravovarstveno usmerjenih ciljev in vsebin v učne načrte osnovnega izobraževanja. Rezultati so uporabni za učitelje kot spodbuda za vključevanje čim več naravovarstveno orientiranih ciljev in vsebin v letne priprave vzgojno-izobraževalnega dela, dolgoročno pa pri prenovi učnih načrtov, v katerih naj bi bil medpredmetno integriran večji delež naravovarstveno obarvanih učnih ciljev in vsebin, kot je v sedanjih.

2 OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO OKOLJA: VZPOREDNICE IN RAZLIKE

2.1 ODNOS LJUDI DO NARAVE SE RAZLIKUJE OD NJIHOVEGA ODNOSA DO OKOLJA

Da je občutljivost za življenje najvišji dosežek vzgoje, je trdil že L. H. Bailey, ki je na prelomu iz devetnajstega v dvajseto stoletje ustanovil gibanje za proučevanje narave (Cornell, 1998). Cornell pa je stoletje kasneje prepričan, da bomo razvili spoštovanje do življenja šele potem, ko se ga bomo najprej začeli zavedati, kar nas bo po njegovem prepričanju vodilo v čustveno doživljanje oziroma ljubečo empatijo. Šele, ko bomo začutili, da nas veže skupna življenjska vez z bitji in neživimi deli narave okrog nas, bodo naša dejanja postala bolj uravnotežena in se bomo lahko zavzeli za potrebe vseh bitij in drugih delov narave (Cornell, 1998). Dokler pa ljudje razmišljamo iz svojih lastnih potreb, zgolj v okviru svojih interesov, nam je skrb za zdravje in dobro počutje preostalih živih bitij ter drugih delov narave nepomembna. Razmišljamo in govorimo o odnosu do okolja, človekovega seveda, ki je definirano kot »stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka« (SSKJ, 1979, str. 359) oziroma »tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja« (ZVO, 2006, čl. 3), ter pozabljamo, da sta okolje in z njim človek, na katerega ima okolje tudi svoj vpliv, le delček celotne narave in torej, tako kot vse preostalo, podrejena vsem njenim zakonitostim. Šele drugačen človekov odnos do preostalih živih bitij in drugih delov narave bo spremenil odnos do okolja v odnos do narave. Zato, da bomo to dosegli, si je že v osnovni šoli treba prizadevati k vzgoji otrok za vrednote, med katerimi je narava ena temeljnih. Vzgojno-izobraževalna prizadevanja za ohranjanje narave z njenim občudovanjem in spoštovanjem zagotovo spodbujajo radovednost, raziskovanje, učenje in s tem znanje, kar pomeni tudi odgovornost za varovanje narave kot najvišji učno-vzgojni cilj. Obenem so ti vzgojno-izobraževalni procesi eden od načinov za vzgojo vrednot in torej dožemanja narave kot vrednote.

2.1.1 Ohranjanje narave in varstvo okolja na Slovenskem

Znano je, da so se, na območju današnje Slovenije, pobude za ohranjanje narave pojavile že v prvi polovici devetnajstega stoletja. Prvo območje, ki je bilo zavarovano, vendar ne v današnjem pomenu besede, je bil leta 1892 zavarovani Rajhenavski pragozd na Kočevskem, za katerega je bilo odrejeno, da se v njem ne opravlja nobenih posegov. Skrb za varovanje in s tem ohranjanje posameznih rastlinskih vrst se je nadaljevala tudi v dvajsetem stoletju, ko sta bila na tem področju aktivna predvsem Slovensko planinsko društvo in Odsek za varstvo prirode (Skoberne, 2006). Zlasti prizadevanja slednjega so pripomogla k razširjenju varovanja na živalske vrste, posebna območja, kraške jame in jamske favne ter k popularizaciji pomena varstva narave. Prav v tem pa lahko vidimo tudi prve zametke načrtnega ozaveščanja in izobraževanja ljudi o pomenu varovanja in ohranjanja narave.

Strokovno upravna služba za varstvo narave, ki je začela delovati leta 1947, je čez dobrih 15 let (1961) pripravila predpis o zavarovanju Triglavskega narodnega parka. Prvi kompleksen predpis o ohranjanju narave smo dobili po osemdesetih letih prizadevanj za njeno varovanje, v obliki Zakona o varstvu narave (1970). Področje naravne dediščine je od leta 1981 skupaj s kulturno dediščino urejal Zakon o naravni in kulturni dediščini, ki sta ga leta 1999 nadomestila najprej Zakon o kulturni dediščini in nato še Zakon o ohranjanju narave (Anko, 2000), ki je bil do danes večkrat dopolnjen. Okolje pa smo s predpisom zavarovali dobrih 100 let za prvim zavarovanjem narave, leta 1993, z Zakonom o varstvu okolja.

2.1.2 Od Listine o Zemlji do Desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj

Ljudje smo odvisni od narave, katere del je naše okolje, ki ga danes hitro in vidno spreminjamo. Še pred 60 leti vprašanje onesnaževanja in spreminjanja okolja v svetovnem merilu ni bilo pereče. Prva večja zaskrbljujoča vprašanja v zvezi z onesnaževanjem zraka in okolja so se pojavila v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, česar posledica je bil leta 1972

sprejeti okoljski program svetovne organizacije Združenih narodov (ZN). Na prvi Unescovi medvladni konferenci v Tbilisiju leta 1977 pa so bili oblikovani osnovni cilji okoljske vzgoje (Marentič Požarnik, 1994). Leta 1982 je Generalna skupščina Združenih narodov objavila dokument z naslovom »Svetovna listina o naravi«, v kateri se je prvič pojavila formulacija »spoštovanje narave«, ki pa se je nanašala predvsem na zaščito okolja. Osnovna razmišljanja in načrte o trajnostnem razvoju je leta 1983 pri Generalni skupščini Združenih narodov ustanovljena »Svetovna komisija za okolje in razvoj« podala v delu svojega poročila. Svetovni vrh v Riu de Janeiru leta 1992 je strategijo za življenje po načelu trajnosti objavil v dokumentu z naslovom »Skrb za Zemljo«. Aktivnosti je usmeril h globalnim problemom, proti dejavnostim, ki škodljivo vplivajo na podnebje in živo naravo ter naravne vire (Krmelj, 2006). Vse dotedanje aktivnosti so bile dejansko že »osnutki« za »Listino o Zemlji«, ki je bila taka, kakršno jo poznamo danes, objavljena leta 2000 (Listina ..., 2008), vendar je žal, do danes ostala tudi še nepotrjena. V njej je med drugim zapisano tudi to, da je naloga nas ljudi, da združimo svoje moči in ustvarimo trajnostno globalno družbo, ki bo med drugim temeljila na spoštovanju narave, da torej upoštevamo načelo spoštovanja in skrbi za združbe živih bitij, ekološko neokrnjenost ter družbeno in ekonomsko pravičnost, demokracijo, nenasilje in mir. Na vprašanje, kako lahko šole razvijajo pri učencih večjo občutljivost za probleme okolja in občutek odgovornosti za svet, v katerem živijo, in za njegovo prihodnost, so se leta 1985, v Centru za pedagoško raziskovanje in inovacije (CERI) pri Evropski organizaciji za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), odzvali z mednarodnim projektom »Okolje in šolske iniciative«, v katerem je v prvi fazi sodelovalo 12 držav, v drugi, med leti 1990 in 1994, pa je bila med devetimi državami, ki so se projektu pridružile, tudi Slovenija. Vsem je bil skupen cilj najti načine, kako čim bolj uspešno oblikovati okoljsko vzgojo v šoli in zunaj nje (Marentič Požarnik in sod., 1993). V prizadevanjih, vključiti okoljsko vzgojo v učne načrte osnovne šole, je bila ena glavnih dilem, ali jo vključiti kot poseben predmet ali pa jo obravnavati kot interdisciplinarno predmetno področje (Marentič Požarnik, 1994). Istočasno se Anko nagiba k temu, da bi bila kot vsaka vzgoja tudi okoljska vzgoja vgrajena v celoten vzgojno-izobraževalni proces, saj vzgaja mladega človeka za življenje (Anko, 1998). Toda

leta 1999 je Strokovni svet RS za šolstvo sprejel učni načrt za izbirni predmet Okoljska vzgoja.

Leta 2002 so politiki na svetovnem vrhu Združenih narodov v Johannesburgu ugotovili, da trenutni položaj v svetu, v nasprotju z Listino o Zemlji, slabi kakovost življenja, vodi k degradaciji okolja in trpljenju ljudi (Tilbury, 2005). Poleg tega, da so poudarili pomen izobraževanja za trajnostni razvoj, so Združeni narodi priporočili desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj, na kar je Generalna skupščina Združenih narodov 20. decembra sprejela resolucijo Decade in Education for Sustainable Development – DESD (2005–2014). Pri tem je treba poudariti, da je izobraževanje za trajnostni razvoj proces, ki promovira celostno vrednotenje ekonomskih ciljev, družbenih potreb in ekološke odgovornosti (Tilbury, 2005). Kot članica Združenih narodov je tudi Slovenija dolžna upoštevati omenjeni dokument, zato je med drugim Ministrstvo za šolstvo in šport poleti 2007 sprejelo »Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja« (Smernice ..., 2007), ki dopolnjujejo šolsko politiko na tem področju. Dejstvo, da je po mnenju šolskega ministrstva koncept vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj eden izmed ključnih za razvoj osnovnošolske vzgoje in izobraževanja, je spodbudno za uvajanje ohranjanja narave v vzgojno-izobraževalni proces v osnovni šoli.

Del sedanjega obveznega učnega programa je torej že leta 1999 sprejeti učni načrt izbirnega predmeta Okoljska vzgoja, v katerem je zapisano, da je okoljska vzgoja opredeljena kot učni predmet, ki se v programu osnovne šole pojavlja kot medpredmetno področje (podobno kot zdravstvena vzgoja). To pomeni, da jo učitelji v vseh treh obdobjih lahko vključujejo v poučevanje posameznih predmetov, v dneve dejavnosti in druge oblike vzgoje in izobraževanja ter v obšolske dejavnosti (Učni načrt ..., 2004). Toda razen učnega načrta za izbirni predmet Okoljska vzgoja, ki so ga obvezni izvajati le za tiste učence v tretjem triletju, ki si ta predmet izberejo, ni drugega dokumenta, ki bi obravnaval to področje, navajal cilje in vsebine ter bi učitelje obvezoval k njihovem izvajanju in uresničevanju. V primerjavi z zdravstveno vzgojo, ki jo načrtujejo in dosledno izvajajo zdravstveni delavci skozi vsa tri obdobja osnovne šole, je okoljska vzgoja prepuščena presoji posameznega učitelja, ki je

odvisna od njegovega poznavanja in naklonjenosti do okoljske problematike ter poznavanja ciljev okoljske vzgoje.

Vzgoja učencev v odgovorne odrasle, ki se bodo zavedali pomena varovanja okolja za ohranjanje narave – biotske pestrosti in naravnih vrednot –, zahteva skrbno in premišljeno načrtovanje ter izvajanje tozadevnih dejavnosti že v osnovni šoli. Kot je zapisal J. Podobnik (2007), bomo veliko idejo trajnostnega razvoja lahko le skupaj udeleževali v okoliščinah, v katerih bosta varovanje okolja in ohranjanje narave nova priložnost, ne pa nevarnost za kakovostno življenje.

2.1.3 Naravovarstvo in okoljevarstvo v zakonodaji in učnih načrtih

Za kvalitetno in uspešno uvajanje ciljev in vsebin ohranjanja narave v sedanje vzgojno-izobraževalne programe je najprej treba ugotoviti, ali so obstoječi učni cilji in vsebine okoljevarstveno ali naravovarstveno naravnani, jih med seboj primerjati, ugotavljati stične točke, jih, kjer je možno, med seboj povezati, nato pa nadgraditi. Ugotoviti je treba tudi, katere vsebine okoljske vzgoje lahko navežemo na naravovarstvene cilje. Za uspešno uvajanje okoljske vzgoje, katere cilj je tudi ohranjanje narave in katera bo temeljila na etičnih in moralnih komponentah, bo treba opredeliti za osnovno izobraževanje primerne naravovarstvene in okoljevarstvene učno-vzgojne cilje ter jih vgraditi v posamezne učne predmete na vseh treh stopnjah osnovnošolskega izobraževanja.

Poučevanje vseh učnih predmetov, katerih cilji so tudi cilji okoljske vzgoje, bo kvalitetnejše, ko bodo učitelji razumeli, kaj je varstvo narave in kaj varstvo okolja, ter razlikovali med enim in drugim. Najprej bo zato treba razjasniti, kaj pojmuje pod naravo in kaj pod okoljem, kajti izkušnje kažejo, da so mnenja učiteljev o tem zelo različna. Da bo lažje, bomo ugotovili, kaj je o tem zapisano v zakonodaji.

Zakon o varstvu okolja definira naravo kot »celoto materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ter soodvisnih delov in procesov«, katere del je tudi človek; okolje pa kot »tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja« (ZVO, 2006: čl. 3). Urejanje varstva okolja je predmet tega zakona, z namenom »spodbujanja in usmerjanja takšnega družbenega razvoja, ki omogoča dolgoročne pogoje za človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter ohranjanje biotske raznovrstnosti« (ZVO, 2006, čl. 2). Iz zapisanega vidimo, da je iz vidika varstva okolja merilo vseh ravnanj in norm predvsem in najprej človek, torej je varstvo okolja izrazito antropocentrično usmerjena dejavnost. Taka je tudi iz varstva okolja izhajajoča okoljska vzgoja in je zaradi tega v njej premalo prostora za varstvo naravne dediščine in ohranjanje narave, kajti antropocentrični interesi varstva okolja so marsikje v nasprotju z intrinzičnimi pravicami narave (Anko, 2009).

»Ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot, z namenom prispevati k ohranjanju narave«, (ZON, 2004, čl. 1) določa Zakon o ohranjanju narave, ki dejansko posega tudi v okolje, kajti le-to je del celotne narave. Poznavanje obeh zakonov, tako Zakona o varstvu okolja kot Zakona o ohranjanju narave, nam omogoča ločiti med vzgojno-izobraževalnimi cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja, in tistimi, s katerimi dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varovanje naravnih vrednot. Šele tako lahko jasno opredelimo delež okoljevarstvene in delež naravovarstvene vzgoje in izobraževanja v učnih načrtih ter s tem določimo izhodišče za nadgradnjo ohranjanja narave v osnovni šoli.

2.1.3.1 Vzgojno-izobraževalni cilji in Zakon o ohranjanju narave

Okvirno poznavanje vsebin Zakona o ohranjanju narave, primerno starostni stopnji učencev v posameznem triletju, bi pripomoglo k ozaveščanju o pomenu ohranjanja narave in varovanja okolja. Vsekakor bi bilo, za učinkovito okoljevarstveno vzgojo ter vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj, potrebno učence seznaniti z obstojem tega zakona in njegovim temeljnim namenom.

Nekatere vsebine temeljnih določb tega zakona so primerne za učence v drugem triletju osnovne šole, saj govorijo o ukrepih ohranjanja biotske pestrosti in naravnih vrednot, to pa je vsebina, ki se dotika učnih tem, ki jih učenci spoznavajo pri naravoslovnih in drugih splošnih učnih predmetih tega triletja. Seveda je dovolj, da o nekaterih vsebinah le slišijo, medtem ko bi morali druge stvari vedeti, nekatere pa celo razumeti.

Zakon o ohranjanju narave, ki ima v posameznih členih stične točke z vsebinami osnovnošolskih učnih načrtov, bi morali v teh delih poznati in razumeti najprej učitelji.

Prvi štirje členi zakona opredeljujejo njegov namen in pojme: biotska raznovrstnost, naravna vrednota in naravno ravnovesje, ki se pojavljajo in prepletajo v vsebinah naravoslovnih in drugih učnih predmetov v drugem triletju osnovne šole.

Prvi člen zakona opredeljuje njegov namen: »Ta zakon določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave.« (ZON, 2004: čl. 1). Drugi definira biotsko raznovrstnost in pove, da se v naravi ohranja z ohranjanjem naravnega ravnovesja, tretji pa definira naravno ravnovesje: »Naravno ravnovesje je stanje medsebojno uravnoteženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in z njihovimi habitatami.« (ZON, 2004: čl. 3). V drugem odstavku istega člena, ki pove, kako oziroma kdaj z nekim posegom porušimo naravno ravnovesje – »naravno ravnovesje je porušeno, ko poseg uniči« (ZON, 2004: čl. 3) –, naletimo na stično točko med Zakonom o ohranjanju narave in Zakonom o varstvu okolja, ki definira poseg v okolje kot »vsako človekovo ravnanje ali opustitev ravnanja, ki lahko vpliva na okolje tako, da škoduje človekovemu zdravju, počutju in kakovosti njegovega življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov« (ZVO, 2006: čl. 3).

Četrty člen podrobno opredeljuje naravne vrednote, ki obsegajo vso naravno dediščino naše države in med katerimi bodo učitelji prepoznali stične točke z vsebinami učnih načrtov naravoslovja in tehnike ter naravoslovja v drugem triletju osnovne šole. Zaključijo se s trditvijo, da se s sistemom varstva naravnih vrednot »zagotavljajo pogoji za ohranitev naravnih vrednot

oziroma naravnih procesov« (ZON, 2004: čl. 4), ki jih ravno tako najdemo med vsebinami splošnih učnih predmetov.

Da bi z uresničevanjem ciljev učnega načrta ozaveščali o ohranjanju narave, bi morali med obstoječe cilje in vsebine, ki se nanašajo na naravne vrednote in naravne procese, vpeti ustrezne vsebine iz Zakona o ohranjanju narave, za dosledno izvajanje okoljevarstvene vzgoje pa učne načrte dopolniti z ustreznimi cilji in vsebinami iz Zakona o varstvu okolja.

Za ohranjanje narave v vzgoji in izobraževanju je pomembno, da učitelji vedo in verjamejo, da »se s sistemom varstva naravnih vrednot zagotavljajo pogoji za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oziroma naravnih procesov, ki lastnosti vzpostavljajo oziroma ohranjajo« (ZON, 2004: čl. 4), in da to znanje prenašajo na učence.

V nadaljevanju temeljnih določb Zakona o ohranjanju narave je navedeno, kdo in kako mora ravnati, da prispeva k ohranjanju biotske pestrosti in varuje naravne vrednote. Biotsko raznolikost in njen pomen za življenje na Zemlji spoznavajo učenci tudi v drugem triletju osnovne šole. Obenem jim privzgamemo zavedanje, da je v današnjih okoliščinah biotska pestrost odvisna predvsem od tega, kako ljudje ravnamo z naravo, in prav to ravnanje tudi zakonsko urejamo. Vzgoja za varovanje in ohranjanje narave je tudi, da učence v kraju, na čigar območju je naravna vrednota lokalnega ali širšega pomena, z načrtovanimi vzgojno-izobraževalnimi dejavnostmi aktivno vključujemo v ozaveščanje krajanov in drugih ljudi o pomenu varovanja in ohranjanja dotične vrednote.

V drugem poglavju, v katerem zakon govori o ohranjanju biotske raznovrstnosti, so podrobneje opredeljeni ukrepi za ohranitev živalskih in rastlinskih vrst ter njihovih habitatov, kar učitelj lahko naveže na vsebine o rastlinskih in živalskih vrstah in njihovih populacijah.

Med učnim procesom učenci spoznavajo ne le posamezne vrste in populacije, temveč tudi povezanost različnih vrst med seboj in z okoljem. S spoznavanjem procesov v naravi se

začenjajo zavedati odvisnosti živali in rastlin od okolja, v katerem živijo. Ugotovijo, da ogroženo vrsto lahko ohranimo le, če varujemo okolje, ki ji omogoča preživetje. Ob taki priložnosti povemo učencem, da imamo pravni dokument, ki ta, za preživetje ogroženih vrst pomembna območja, opredeljuje kot ekološko pomembna in jih s posebnimi ukrepi varuje. Vsebine, v katerih se omenja populacije in/ali njihove ekosisteme, so primerne tudi za to, da učence podučimo, da so številni ekosistemi na območju Slovenije pravzaprav ekološko pomembna območja in jih zato lahko varujemo kot zavarovana območja s tem, da smo jih razglasili za naravne rezervate, naravne spomenike, krajinske in regijske parke, pri čemer lahko omenimo, da je naš najstarejši Triglavski narodni park.

Kadar so v učnih vsebinah zajete redke, pomembne ali drugače vredne rastlinske in živalske vrste, lahko učitelj učence opozori, da so mogoče ogrožene in jih zato z določenimi ukrepi varujemo, da bi jih ohranili.

Ko pri pouku v tem obdobju govorimo o antropogenih in umetnih življenjskih prostorih, spregovorimo tudi o hišnih ljubljenceh. Devet do enajst let stari otroci so že sami sposobni pravilno in zgledno skrbeti za hišne živali. Ob pogovoru o tem ter o živalih in njihovih življenjskih navadah se nam ponudi veliko priložnosti, spregovoriti o pogojih zadrževanja živali v ujetništvu in njihovem varstvu ter o trgovini z živalmi, pri čemer izkoristimo priložnost in učence podučimo, da so to stvari, ki so pri nas zakonsko urejene in se morajo nekaterih (skrbi za hišne ljubljence) tudi oni držati.

S tem, ko učenci spoznavajo rastlinske in živalske vrste, ekosisteme in naravne zakonitosti v njih, spoznavajo tudi ogrožene rastlinske in živalske vrste ter ogrožene ekosisteme. Ob tem jih lahko seznanimo z vzroki ter načini njihovega varovanja. Lahko spregovorimo tudi o varstvu naravnih vrednot, ki jih ureja tretje poglavje Zakona o ohranjanju narave. Ob tem jih informiramo, da za to skrbi Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, ki se ukvarja tudi z izobraževanjem o ohranjanju narave in ozaveščanjem javnosti o pomenu le-tega. Z učenci lahko spregovorimo o delovanju različnih civilnih organizacij in društev, nekatere gotovo

poznajo (Planinska organizacija, Skavti, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije,...), ki imajo prav tako nalogo, da ozaveščajo o pomenu ohranjanja narave ter z vzgojo in izobraževanjem širijo strokovno znanje na področju ohranjanja narave.

Učitelji, ki poznajo Zakon o ohranjanju narave v tistem delu, ki govori o nalogah Zavoda za varstvo narave, da poleg preostalih nalog »skrbi za izobraževanje o ohranjanju narave« in »skrbi za ozaveščanje javnosti o pomenu ohranjanja narave« (ZON, 2004: čl. 117 (3)), vedo, da v program svojega vzgojno-izobraževalnega dela na področju ohranjanja narave lahko vključijo sodelovanje strokovnjakov iz najbližje območne enote Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave in s tem popestrijo ter strokovno obogatijo vzgojno-izobraževalno delo z učenci.

2.1.3.2 Vzgojno-izobraževalni cilji in Zakon o varstvu okolja

V drugem triletju učenci že vedo, da človek svoje okolje onesnažuje in s tem ogroža življenje rastlin, živali in svoje lastno. Spoznajo tudi ukrepe proti onesnaževanju okolja in zavedali naj bi se pomena naravnega ravnovesja oziroma posledic naglega rušenja le-tega, na kar človek vpliva s svojim načinom življenja – s posegi v naravo. Zavedo se torej, da je okolje potrebno varovati, kar ureja Zakon o varstvu okolja, v katerem tudi najdemo stične točke z vsebinami iz učnih načrtov.

Temeljne določbe tega zakona, ki opredeljujejo njegov namen in cilje, pojasnjujejo pomen določenih izrazov, ki jih učenci v tem obdobju spoznavajo pri različnih učnih predmetih. Razlagajo tudi načela varovanja okolja, med katerimi je nekaj na splošno veljavnih, npr. načelo trajnostnega razvoja, ki govori o upoštevanju potreb prihodnjih generacij; načelo celovitosti, ki nas opozori na to, da ne poskrbimo le za svoje zdravje, dobro počutje in kakovost življenja, temveč tudi na zdravje in počutje drugih živih organizmov in kakovost narave nasploh; načelo sodelovanja, ki nas poleg tega, da smo skupaj močnejši, opozarja tudi na to, da imamo pravico vedeti o vprašanih in nalogah v zvezi z varstvom okolja ter

sodelovati pri njihovem reševanju. Zaradi tega so omenjena načela primerna, da se o njih z učenci te starostne stopnje pogovorimo.

Na učne vsebine, ki govorijo o pomenu biotske pestrosti ter njenega varovanja in ohranjanja, navežemo tiste vsebine iz Zakona o varstvu okolja, ki govore, da so okolje in organizmi v njem varovani tudi s tem zakonom. V prvem členu izvemo, kaj je predmet tega zakona: »Ta zakon ureja varstvo okolja pred obremenjevanjem kot temeljni pogoj za trajnostni razvoj.« (ZVO, 2006: čl. 1). Drugi člen zakona potrjuje njegovo usmerjenost k urejanju določenega družbenega razvoja, v katerem je skrb za človekovo dobro počutje na prvem mestu, obenem pa izraža tudi skrb za ohranjanje biotske pestrosti: »Namen varstva okolja je spodbujanje in usmerjanje takšnega družbenega razvoja, ki omogoča dolgoročne pogoje za človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter ohranjanje biotske raznovrstnosti.« (ZVO, 2006: čl. 2).

Tretji člen je zanimiv, ker opredeljuje določene pojme, ki jih učenci v drugem triletju spoznavajo in razumejo. Naravo, v katero je vključen tudi človek, opredeljuje kot »celoto materialnega sveta in z naravnimi zakoni med seboj povezanih in soodvisnih delov in procesov, okolje pa je tisti njen del, kamor seže oziroma bi lahko segel vpliv človekovega delovanja« (ZVO, 2006: čl. 3). Kot del okolja so navedene tudi živalske in rastlinske vrste, vključno z njihovim genskim materialom.

Med preostalimi od trinajstih osnovnih pojmov, ki jih 3. člen Zakona o varstvu okolja definira, so zanimivi naslednji, ki se pojavljajo tudi kot del načrtovanih ciljev oziroma vsebin v učnih načrtih splošnih učnih predmetov: poseg v okolje, emisija, odpadki, komunalni odpadki, ravnanje z odpadki, komunalna odpadna voda, onesnaževanje okolja, raba naravnih dobrin in nevarne snovi.

V osnovnošolski vzgoji in izobraževanju bodo prizadevanja za ohranjanje narave obrodila sadove, če bodo temeljila na etičnih osnovah, zato si prizadevamo vzgajati učence v ljudi, ki

bodo spoštovali drugačnost preostalih delov narave in jim, ker so tako kot mi del tega planeta, priznavali pravice, ki si jih jemljemo sami. V učnih načrtih so cilji in vsebine, na katere lahko navežemo četrti člen Zakona o varstvu okolja, ki opredeljuje temeljna načela varovanja okolja. Ni treba, da učenci poznajo vsa načela, vedo pa naj:

- da se pri varovanju okolja ne upošteva le zdravje, počutje in kakovost človekovega življenja, temveč tudi varstvo, zdravje in počutje drugih živih organizmov (načelo celovitosti);

in dovolj bo, da so z nekaterimi seznanjeni:

- da je trajnostni razvoj tisti, ki omogoča dolgoročno ohranjanje okolja (načelo trajnostnega razvoja);
- da ima vsak državljan Republike Slovenije pravico izvedeti vse okoljske podatke, ki so javni, in pravico sodelovati v različnih dejavnostih, ki se nanašajo na varstvo okolja v naši državi (načelo javnosti).

Vsebine omenjenih načel predstavimo na primeren način in jih navežemo na izbrane učne vsebine in dejavnosti iz učnih načrtov.

V drugem triletju učenci že spoznavajo ukrepe varovanja okolja, kar navežemo na Zakon o varstvu okolja. Ločeno zbiranje odpadkov (posledica uporabe proizvodov v plastični in drugi embalaži), ki je na mnogih šolah že vsakdanja praksa, je primerna vsebina, ki jo navežemo na 20. člen Zakona o varstvu okolja, ki govori o ravnanju z odpadki: »Povzročitelj onesnaževanja mora upoštevati vsa pravila ravnanja z odpadki, ki so potrebna za preprečevanje ali zmanjševanje nastajanja odpadkov in njihove škodljivosti za okolje, in za zagotovitev predelave nastalih odpadkov ali njihovo varno odstranitev, če predelava ni mogoča.« (ZVO, 2006: čl. 20 (1)). Ob tem posvetimo pozornost povzročitelju in morebitnim ukrepom, s katerimi bi onesnaževanje zmanjšali ali celo preprečili.

Če želimo že v osnovni šoli vzgajati in izobraževati za ohranjanje narave in varstvo okolja, potem moramo učitelji vedeti za Nacionalni program varstva okolja, o katerem govori 35. člen Zakona o varstvu okolja in vsebuje poleg dolgoročnih ciljev, usmeritev in nalog na področju

varstva okolja tudi nacionalni program varstva narave po predpisih o ohranjanju narave, in oba vsaj okvirno poznati. Le tako bomo lahko učence ob koncu drugega triletja prepričali, da nosimo odgovornost za ohranjanje narave in varstvo okolja vsi ljudje, da pa so naloge in odgovornosti, ko odrastemo, drugačne, večje, da se jih lahko zavedamo in jih opravljamo tudi zato, ker že v osnovni šoli spoznavamo naravo, gojimo do nje etičen odnos in se učimo živeti z vsemi živimi organizmi in neživimi deli narave kot njen samo enakovreden del.

2.1.3.3 Naravovarstveni in okoljevarstveni cilji v učnih načrtih

V osnovni šoli so programi izobraževanja za splošne in izbirne učne predmete predpisani z učnimi načrti, ki jih oblikujejo in predlagajo predmetne kurikularne komisije in jih dokončno potrdi in sprejme Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje. Učni načrt je dokument, ki opredeljuje učni predmet, določa vsebino predmeta, njegove splošne in operativne cilje, standarde znanj in vsebuje specialno-didaktična priporočila. Splošni učni cilji so širši, se ne nanašajo na konkretna znanja, spretnosti, veščine in sposobnosti učencev in v učnem načrtu niso opredeljeni s konkretnimi vsebinami in dejavnostmi. Ožje vsebine, preko katerih se učenec seznanja s predpisanimi temami, so v učnih načrtih le priporočene. Z njimi in z dejavnostmi, ki jih vključuje, učitelj dosega predpisane operativne cilje, ki naj bi zagotavljali doseganje določenih kompetenc oziroma standardov znanja pri učencih.

Uresničevanje učnega načrta in posameznih predmetov določa predmetnik, ki poleg vzgojnega načrta šole in njenega letnega delovnega načrta sooblikuje specifičen vzgojno-izobraževalni program šole, ki sledi konceptu vzgojno-izobraževalnega programa osnovne šole, katerega splošni del predlaga, posebnega pa določi Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, sprejme pa minister za šolstvo in šport.

Vzgojno-izobraževalni program osnovne šole uresničujemo torej z vzgojno-izobraževalnim procesom, v katerem pa ne govorimo o naravovarstvu oziroma okoljevarstvu, kadar načrtujemo učne cilje z okoljsko oziroma naravovarstveno vsebino. Le-ti so del učnega načrta

izbirnega predmeta Okoljska vzgoja, ki ga šole lahko ponudijo in izvajajo, če se zanj odloči dovolj učencev 7., 8. ali 9. razreda. Prav tako naj bi bili ti cilji, del učnih načrtov vseh treh obdobjih osnovne šole, vgrajeni v druge splošne predmete. Toda kateri so ti cilji, v katere predmete so vgrajeni in kako, ni določeno ali predvideno z nobenim veljavnim dokumentom. Če bi želeli preveriti njihovo prisotnost v splošnih učnih predmetih, bi morali najprej vedeti, kaj so okoljevarstveni in naravovarstveni cilji. V obstoječih učnih načrtih pa lahko v rubriki medpredmetne povezave preverimo le, ali se določeni cilji oz. vsebine navezujejo na okoljsko vzgojo. Pri pregledu učnih načrtov splošnih predmetov smo ugotovili, da so medpredmetne povezave s predmetom Okoljska vzgoja zelo redke in tako rekoč izjema, ne pravilo, kot je zapisano v učnem načrtu za izbirni predmet Okoljska vzgoja.

Zaradi položaja okoljske vzgoje, kakršen je sedaj v osnovni šoli, lahko sklepamo, da so učitelji pri odločitvah, kateri so naravovarstveni cilji, kateri okoljevarstveni, ter kako in ali jih sploh vgrajevati v svoje letne priprave, prepuščeni lastni odločitvi. Le-ta je odvisna od učiteljevega znanja, prepričanja o koristnosti in nujnosti omenjene vsebine in prav gotovo tudi od tega, kaj učitelju predstavlja vrednoto, ter od nabora njegovih vrednot. Ali je to dopustno in sprejemljivo, verjetno ne bi smelo biti vprašanje, koristno pa je, postaviti si vsaj naslednja:

1. Ali je dopustno, da so učenci v javnem osnovnem izobraževanju deležni razlik že v izhodiščnih postavkah nekega vzgojno-izobraževalnega predmeta?
2. Ali je dopustno, da je vzgoja in izobraževanje o varstvu okolja (in ohranjanju narave), v katerem je človek (vsakodnevno) stalno prisoten in od katerega je odvisen, prepuščena odločitvi posameznega učitelja?
3. Ali je sprejemljivo, da si učenci, ki imajo vsakodnevni stik z okoljem, lahko izbirajo, ali se bodo vzgajali in izobraževali o svojih odnosih do okolja, katerega del so, in o problemih, ki izhajajo prav iz človekovih odnosov do njega?

Za uspešno načrtovanje omenjenih učnih ciljev in dobre odločitve bi bilo potrebno najprej odgovoriti na zgornja vprašanja, nato odgovoriti na vprašanje, ali hočemo kaj spremeniti, in če bo odgovor pritrdilen, bo mogoče, skladno s hotenji in pričakovanji, načrtovati in organizirati okoljsko in naravovarstveno vzgojo tako, da bodo cilji doseženi, sicer se bomo še naprej

slepili in pretvarjali, da v osnovni šoli izvajamo okoljsko vzgojo in skrbimo za ohranjanje narave.

Vzgoji, s katero v šoli dosegamo oziroma uresničujemo okoljevarstvene cilje, lahko rečemo okoljevarstvena ali okoljska vzgoja. Pod istim imenom šole, ki imajo izvajalca – učitelja z ustrezno izobrazbo, učencem v tretjem triletju ponudijo izbirni predmet, ki ga tisti, ki se zanj odločijo, poslušajo eno, dve ali tri leta, in sicer tako, da skupaj z učiteljem izberejo v vsakem šolskem letu po dva izmed osmih sklopov, kar v najboljšem primeru, ko se učenec odloči, da bo predmet obiskoval vsa tri leta, pomeni, da sta najmanj dve temi neobravnani in s tem seveda niso doseženi določeni cilji okoljevarstvene vzgoje.

Sicer pa naj bi se v osnovnošolskem programu okoljska vzgoja pojavljala kot medpredmetno področje pod predhodno opisanimi pogoji, pri katerih doseganje okoljevarstvenih ciljev tudi ni zagotovljeno. V učnem načrtu izbirnega predmeta Okoljska vzgoja je v poglavju »Izhodišča (filozofija) predmeta« zapisano, da okoljsko vzgojo pojmuje kot vzgojo odgovornosti do vseh živih bitij in vzgojo za trajnostno prihodnost (po Unescu) (Učni načrt ..., 2004). Na strategijo za življenje po načelu trajnosti je Ministrstvo za šolstvo in šport osnovne in srednje šole opozorilo že leta 1992 s Povzetkom dokumenta Skrb za Zemljo, s katerim med drugim sporoča, da se moramo ljudje zavezati novi etiki – etiki trajnostnega življenja in prenesti njena načela v splošno rabo. V istem letu je bil na svetovnem vrhu v Riu de Janeiru prvič uporabljen izraz vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj, ko je bila dana prednost vlogi vzgoje in izobraževanja, ki si prizadeva za tisti razvoj, ki spoštuje in vzgaja v skladu s sonaravnim razvojem človeštva (Lukman, 2008). Tako se vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj osredotoča na usmerjanje in preusmerjanje vzgoje in izobraževanja za spodbujanje vrednot in vedenja, ki spoštujejo okolje, meni Lukmanova. Po letu 2005 so se z razglasitvijo Desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj (2005–2014) ponudile nove priložnosti v izobraževanju. Med preostalimi dokumenti je nastala tudi Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (UNECE), na osnovi katere je Ministrstvo za šolstvo in šport leta 2007 sprejelo »Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do

douniverzitetnega izobraževaja« (Lukman, 2008), v katerih je zapisano, da vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VITR) vključuje medsebojno povezana okoljska, gospodarska in socialna vprašanja. Okoljska (okoljevarstvena) vzgoja – in s tem okoljevarstveni cilji – je torej le del vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, in kot taka naj bi sodila v šolske programe vseh treh obdobj osnovnega izobraževanja.

Toda tudi naravovarstveni cilji – in s tem naravovarstvena vzgoja – sodijo v učne programe, saj je ohranjanje narave neločljivo povezano z okoljsko (okoljevarstveno) vzgojo in obratno. Strategija ohranitve sveta, ki je bila objavljena leta 1980, poudarja, da človeštvo, ki obstaja kot del narave, nima prihodnosti, če ne bo ohranilo narave in naravnih virov (Skrb ..., 1993), v publikaciji Skrb za Zemljo, ki ji je sledila, pa so v prvem poglavju opisana načela trajnostnega življenja, ki odsevajo vrednote in dolžnosti, med katerimi so predvsem dolžnost, da skrbimo za druge ljudi, in dolžnost, da naravo spoštujemo in zanjo skrbimo. Iz načela »Ohraniti vitalnost in pestrost Zemlje« ter načela »Zmanjšati izčrpavanje neobnovljivih virov« lahko izvajamo naravovarstvene cilje oz. cilje ohranjanja narave in varstva naravnih vrednot tudi zato, ker dokument Skrb za Zemljo postavlja temelje novi okoljski etiki, za katero vzgajamo z izobraževanjem za trajnostni razvoj. Etika in praktični oziri zahtevajo, da razvoj usmerjamo tako, da ne bo ogrožal preživetja drugih vrst ali uničil njihovih habitatov. Vse življenje na Zemlji je del enega samega medsebojno odvisnega sistema, ki vpliva na nežive sestavine planeta in je hkrati odvisen od njih. Del tega sistema je tudi človek, čigar ravnanje vse bolj vpliva na naravo (Skrb ..., 1993), ki postaja objekt zadovoljevanja vseh njegovih želja. Da bi to spremenili, moramo spremeniti odnos do narave. Seveda pa moramo najprej preveriti svoje vrednote in spremeniti svoje ravnanje, spremeniti torej svoj način življenja. To pa pomeni razširiti in vgraditi okoljsko vzgojo z elementi ohranjanja narave v izobraževanje na vseh stopnjah tudi tako, da okoljevarstvene cilje dopolnimo z naravovarstvenimi.

3 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE ZA OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO OKOLJA

Problematika, ki zadeva nalogo, je slabo raziskana. V strokovni literaturi so opisani primeri vzgojno-izobraževalnega dela na področju okoljske vzgoje in razmišljanja o okoljski vzgoji kot vzgoji za trajnostni razvoj. Razmišljanja in pobude, kako čim bolj uspešno oblikovati okoljsko vzgojo v šoli in zunaj nje, so se pri nas pojavili med letoma 1990–1992 s sodelovanjem v mednarodnem projektu »Okolje in šolske iniciative«. Na osnovi rezultatov projekta Požarnikova (Marentič Požarnik, 1994) govori o ekološki oz. okoljski vzgoji in razmišlja o tem, kako ugotoviti, katere so pomembne dimenzije razvijanja ekološke zavesti pri učencih in za načrtovanje učnih strategij. Anko opozarja na dejstvo, da je problematičen odnos človeka do žive in nežive narave ter da mora biti predmet okoljske vzgoje ne le védenje o okolju, temveč okolje samo kot vrednota. V nadaljevanju pravi: »Priznanje enakosti in nato neodvisnosti interesov narave in človeka nujno vodi na etično področje. In ravno okoljska vzgoja je velika učna ura okoljske in naravne etike.« (Anko, 1998: 26). Okoljska vzgoja, vgrajena v celoten vzgojno-izobraževalni proces, naj bi tako vodila prek varovanja okolja k ohranjanju narave.

Spomladi leta 1999 je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje sprejel učni načrt za izbrini predmet Okoljska vzgoja, septembra istega leta pa Državni zbor Republike Slovenije Program varstva okolja, katerega del je tudi poglavje »Vzgoja in izobraževanje« (Anko, 2000). Anko meni, da varstvo okolja in ohranjanje narave nista zgolj vprašanji poznavanja narave in tehnoloških rešitev, odločitve, ki zadevajo to področje naj bi sprejemali etično in moralno ozaveščeni ljudje, zato okoljska vzgoja ne more biti predmet izbire, temveč del temeljne splošne vzgoje in izobrazbe, njeni cilji in vsebine se morajo prepletati v učnih načrtih različnih predmetov (Anko, 2000). Ta problem pa v osnovnem izobraževalnem sistemu ni rešen. Kljub temu, da je v učnem načrtu izbirnega predmeta Okoljska vzgoja zapisano, da se okoljska vzgoja v programu osnovne šole pojavlja kot medpredmetno področje, kar naj bi pomenilo, da jo učitelji vključujejo v poučevanje posameznih predmetov, v dneve dejavnosti in obšolske

dejavnosti, do sedaj ni bilo opredeljeno, kateri so cilji in vsebine okoljske vzgoje, ter ni bil izdelan predlog, v katere učne načrte in kako naj bodo vgrajeni. Požarnikova (Marentič Požarnik, 1994) opisuje dva tuja tovrstna primera, in sicer sodelovanje ameriških in indijskih strokovnjakov, ki so pri določanju, kaj sestavlja »okoljsko pismenost«, razvili ogromno informacij v tri osnovna področja (naravni sistem, viri, človeški sistemi), znotraj katerih so opredelili dejstva, mnenja in odprte probleme. Nizozemci pa so izdelali seznam »jedrnih pojmov« (trajnostni razvoj, okolje, pomen, izbira, posegi, problemi v okolju, rešitve okoljskih problemov, družbeni razvoj). Hkrati z odnosi med temi pojmi in njihovo strukturo naj bi predstavili ogrodje okoljske vzgoje in naj bi jih ustrezno vgradili v posamezne predmete na vseh stopnjah šolanja (Marentič Požarnik, 1994).

Tako Požarnikova kot Anko se strinjata glede tega, da področje okoljske vzgoje pri nas terja drugačno obliko in drugačno pojmovanje znanja, učenja, ozaveščanja, poučevanja in vzgajanja od dosedanje. Anko pravi: »Medpredmetno bi to področje lahko postalo šele potem, ko bi se jasno izoblikovalo kot primerno našemu vzgojno-izobraževalnemu okolju (vključno z rednim izpopolnjevanjem vseh učiteljev).« (Anko, 2000). Požarnikova pa je prepričana, da imajo učitelji pri uresničevanju ciljev okoljske vzgoje v praksi precej težav poleg preostalega tudi zaradi subjektivnih vzrokov, ki izvirajo iz učiteljevih pogledov (Marentič Požarnik, 1994). Med subjektivne vzroke lahko štejemo tudi učiteljeve/vzgojiteljeve vrednote, za katere Torkar (2006) ugotavlja, kako, poleg volje do smisla, vplivajo na njegov odnos do narave. Z vprašanji o življenjskih vrednotah in z doživljanjem narave pa se pri nas najdlje in najobširneje ukvarja Zalokarjeva, ki svoje ugotovitve opisuje v monografijah Vzgoja je ... ni znanost, Človek kot celostno bitje, Vzgoja za smisel življenja, Vzgajati z ljubeznijo, Jaz in ti, Brez pravlјice ni otroštva, Otroci, mladostniki, starši ter drugih objavah, v katerih ugotavlja pomen doživljajskih vrednot, za katere je prepričana, da jih ustvarjamo z medsebojnimi odnosi in doživljanjem stvarnosti (Zalokar Divjak, 1998). Med tujimi avtorji pa je s svojimi deli o doživljanju in spoštovanju narave, kot temelju za njeno ohranjanje, znan Joseph Cornell.

3.1 EKOCESTRIZEM, EKOCESTRICNA VZGOJA IN NARAVOVARSTVO

Okoljska etika, ki se je s svojimi zagovorniki Aldom Leopoldom, Hansom Jonasom in Michaelom Serresom intenzivneje začela oblikovati v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja, je po eni različici samo razširjen prenos obstoječe etike na rastline, živali, ekosisteme oziroma naravo v celoti. Po drugi strani zahteva nov razmislek o človekovem odnosu do vsega življenja in izredno poudarja etično odgovornost do ekoloških pogojev prihodnjih generacij (Kirn, 2004). Ferry (1998) ugotavlja, da so se v tem obdobju oblikovale tri povsem različne filozofske smeri o vprašanju odnosov med človekom in naravo. Prva izhaja iz ideje, da je prek narave vedno in povsod treba ščititi človeka, četudi le pred njim samim, temelji torej na antropocentričnem stališču. Druga ga močno napada s tem, ko vključuje živali in rastline v področje moralnih vprašanj. Tretja usmeritev, ekocentrična (zahteva po pravici narave kot take) pa postaja ideologija alternativnih gibanj in postavlja vprašanje o nujnosti vnovičnega pretehtanja humanizma. V tej različici ekologije gre za pravice narave, človeka ni več potrebno varovati pred samim seboj, temveč moramo varovati kozmos – biosfero. Naravi je torej podeljena lastna notranja vrednost, ki precej presega vrednost človeške vrste (Ferry, 1998).

Iz ekocentrizma izhaja vzgoja, pri kateri na prvo mesto postavljamo naravo. Cilje ekocentrične vzgoje in vsebine, s katerimi jih uresničujemo, bi lahko imenovali naravovarstvene, ker z njimi izobražujemo in vzgajamo za ohranjanje narave. V splošnih ciljih, navedenih v učnem načrtu Naravoslovja in tehnike v četrtem in petem razredu, najdemo enega, za katerega bi lahko rekli, da je naravovarstveno usmerjen:

- učenci z dejavnim sodelovanjem pri pouku in s praktičnim delom oblikujejo pozitiven odnos do narave (Učni načrt ..., 2002).

Med splošnimi cilji predmeta Naravoslovje v šestem razredu pa naslednja:

- doseči, da z lastnim iskanjem in proučevanjem pridejo do določenih spoznanj in si oblikujejo pozitiven odnos do narave;

- razviti spoštovanje do vseh oblik življenja in razumevanje o medsebojni povezanosti žive in nežive narave (Učni načrt ..., 2002).

Vzgoja za spoštovanje narave, ki vzgaja tudi za odgovoren odnos do narave, je etična vzgoja. Prav z etiko bi se morala v osnovni šoli začeti in na tem temeljiti naravovarstvena (ekocentrična) vzgoja. Za njeno uvajanje in uresničevanje bo treba načrtovati in dosegati več naravovarstvenih ciljev, kot jih vidimo navedenih v sedanjih učnih načrtih.

3.2 ANTROPOCENTRIZEM, ANTROPOCENTRIČNA VZGOJA IN OKOLJEVARSTVO

Zametki antropocentrizma sežejo že v nastajanje poljedelske in mestne kulture. Z novim duhovnim in praktičnim odnosom človeka do narave so se pojavili začetki antropocentrične miselnosti, ki kažejo, kako je človek dejansko že oblikoval sebe in svojo kulturo, kako se je dojel kot nekaj različnega od narave. Zaradi svoje različnosti, ki jo je ustvaril sam, se ni mogel več poistovetiti z naravo in antropocentrizem je utemeljeval in opravičeval človekov gospodovalni odnos v naravi ter hkrati postal projekt obstoječe prakse (Kim, 2004).

V odnosu, ki izhaja iz ideje, da je prek narave vedno treba ščititi človeka, okolje nima svoje lastne vrednosti in uveljavlja se zavest, da bo človek, če bo uničil okolje, ki ga ogroža, ogrozil svoje lastno bivanje in si uničil pogoje za dobro življenje. Narava je v tem primeru obravnavana posredno s humanističnega stališča in je le nekaj, kar človeka obkroža, obrobje torej in ne središče. Tako stališče imenujemo antropocentrično (Ferry, 1998). Na nekdanjem antropocentrizmu temelji tudi današnja okoljska ekologija, imenovana tudi plitva ekologija z razliko od globoke ali ekocentrične oziroma biocentrične ekologije. Vodilo moderne okoljske ekologije so skrb zase, spoštovanje posameznika, iskanje večje kakovosti življenja, zaradi česar okoljska ekologija teži predvsem k izboljšanju sistema, ne pa k njegovi zamenjavi. Težko si predstavljamo, da bi se današnji človek, zase in za svoje otroke, odrekel dosežkom

moderne medicine ali potrebi po lastnem avtomobilu in drugih, za življenje ne nujnih potrebah sodobne družbe (Ferry, 1998).

V vzgojno-izobraževalnem procesu prav tako pogosto sledimo ciljem, ki na prvo mesto postavljajo človeka in njegove interese. Zaradi dejstva, da je vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj usposabljanje učencev za globlje razumevanje okoljskih pojavov ter razumevanje problemov, ki jih kot take prepoznamo le v tistih procesih in pojavih, zaradi katerih so naši – človekovi interesi ogroženi, lahko trdimo, da je okoljska vzgoja, kot del vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, v prvi vrsti antropocentrično usmerjena. Na učne cilje, ki to potrjujejo, naletimo npr. v učnem načrtu Naravoslovja in tehnike za četrti in peti razred. Med splošnimi učnimi cilji bi lahko rekli, da so okoljevarstveno orientirani naslednji:

- učenci se učijo okolje preudarno spreminjati;
- učenci spoznavajo, da moramo varčevati z naravnimi viri; to pomeni, da je treba ohranjati različnost in pestrost v naravi, in sicer tako, da se ogibamo (zlasti ireverzibilnim) procesom, ki razlike zmanjšujejo in odpravljajo;
- učenci z dejavnim sodelovanjem pri pouku in s praktičnim delom oblikujejo kritičen odnos do posegov v naravo (Učni načrt ..., 2002).

Med splošnimi cilji predmeta Naravoslovje v šestem razredu pa je okoljevarstveno orientiran naslednji:

- pri učencih želimo razviti odgovoren odnos do okolja in spodbuditi interes za njegovo aktivno varovanje (Učni načrt ..., 2002).

Čeprav z varovanjem okolja obvarujemo tudi naravo, ne velja vedno obratno, kajti problem narave je problem človekovega odnosa do nje (Ošlaj, 2000), ki ga razvijamo in oblikujemo z vzgojo. Eden izmed temeljev naravovarstvene vzgoje in s tem ohranjanja narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju je že samo ločevanje med naravo in okoljem in s tem med naravovarstvom in okoljevarstvom. In prav to želimo doseči v osnovni šoli.

3.3 VZGOJA ZA VREDNOTE

Vzgoja ob pomoči vrednot in za vrednote je zahtevno opravilo. Še posebno danes. Med drugim zaradi zasejanega dvoma, ali se sploh da ob pomoči izobraževanja spremeniti moralne vrednote in norme v moralne vrline, torej v trajne poteze človekovega značaja (Požarnik, 2006). Šola bi morala učencem posredovati osnovne vrednote, na katerih je zasnovano poleg šolskega tudi širše družbeno življenje (Lesar, 2002).

»Bistvene vrednote življenja človek spozna v preprostem življenju z naravo. Narava nam namreč izvorno, neposredno govori, če ji prisluhnemo.« (Thoreau (1817-1962), 1991, cit. po Ferry, 1998: 171). Že John Muir (1838–1914) je izpostavljal momenta organske celovitosti narave in biocentrizma. Organska enotnost se v naravi kaže v povezanosti vsega z vsem in v tem, da v naravi človek nima več privilegiranega položaja, temveč je le majhen delček vsega (Ferry, 1998). Človeški utilitaren in tehnicističen odnos do narave na eni strani spregleduje bistveno biološko in naravno določitev samega človeka, na drugi pa epistemološko prednost narave, ta uvid neposredno zahteva neko novo, drugačno etiko našega odnosa do nje, etiko narave, ki jo A. Leopold imenuje etika zemlje (land ethic) (Ferry, 1998). Ljubezen do narave v njenem bistvu gradijo demokratična čustva velike večine ljudi, ki se želijo izogniti degradaciji kakovosti življenja. Ljubezen do življenja, svojega lastnega in življenja nam najdražjih, je očitno čustvo, ki je med ljudmi najbolj razširjeno, in v tem ni nič presenetljivega. Ko pa to čustvo postane »vitalizem«, ko zajame biosfero, se njegov pomen spremeni. Tu ne gre več samo za »homocentrično« ljubezen do življenja, temveč za »holistično« ljubezen, ki zajema biogenetično celoto (celoto elementov, ki znotraj ekosfere prispevajo k ohranjanju in širjenju življenja na splošno), od katere je neposredno ali posredno odvisen naš obstoj. Gre dejansko za to, da smo ljudje le drobcen del sveta – narave, da smo od nje popolnoma odvisni in da moramo zaradi tega naravi, tudi skozi ljubezen, izkazovati večjo vrednost in spoštovanje, kot to običajno počnemo. Priznanje te odločilne odvisnosti bi moralo pripeljati do tega, da se vrednost naravi – izvoru življenja povzdigne na raven vrednote na sebi (Ferry, 1998). Vrednote pa so stvari in kategorije, ki jih visoko vrednotimo in h katerim si prizadevamo

(Musek, 1993), za katere imamo interes. »Neposredni interes za lepoto narave (ne le okus za njeno presojanje) je v vsakem trenutku prepoznavni znak za dobro dušo; in če je ta interes habitualen, vsaj nakazuje razpoloženje čudi, ki je ugodno za moralni občutek« (Kant, 1986 cit. po Ošlaj, 2000: 218), lahko bi rekli za etični odnos do narave. Lépo, ki je vezano na čutni predmet, v nas povzroči občutek ugodja, medtem ko vzvišeno povzroča občudovanje oz. spoštovanje; ta dva pa sta po svoji naravi etični kategoriji. Šele, ko naravo ponotranjimo, lahko zaznamo njeno vzvišenost, kar je po Kantu pogoj, da jo občudujemo in spoštujemo ter tako gojimo do nje etičen odnos (Ošlaj, 2000).

Če hočemo ljudje spoznavati bistvene vrednote življenja in če hočemo preživeti, moramo naravi, ker smo njen del, izkazovati večjo vrednost in spoštovanje ter moramo prav zato občudovanje narave, spoštovanje narave in odgovornost do narave kot vrednote vključiti med cilje vzgojno-izobraževalnega procesa že v osnovni šoli, kajti dokler v šoli ne bomo vzgajali za vrednote in nam tudi narava ne bo pomenila vrednote, do tedaj bomo imeli težave z njenim ohranjanjem.

3.3.1 Odgovornost kot vrednota in vzgoja za odgovornost

Etična vrednota je tudi odgovornost, ki kot taka človeka spodbuja k odločanju in delovanju v družbi in v naravi. Že beseda odgovornost nam pove, da človek nečemu ali nekemu odgovarja, da je torej postavljen pred vprašanje, na katerega mora odgovoriti, ali pred nalogo, ki jo mora izpolniti. Odgovornost je izoblikovana tudi iz razmerij, ki jih človek vzpostavlja z naravo (Lesar, 2002). Zahteva vzgoje k odgovornosti je nedvomno ena izmed nalog šole. Lotevati se je moramo tudi tako, da pri učencih preusmerjamo kriterije vrednotenja z ustvarjalnih vrednot, ki prevladujejo v sodobnem, potrošniškem svetu kot najpomembnejše, na doživljajske vrednote in vrednote stališč (Lesar, 2002), k etičnim vrednotam torej. Jonas (1979) že v izhodišču postavlja etiko »kot posredovanje med naravo in človekovo svobodo; da pa bi med tema dvema poloma sploh lahko posredovala, mora narava postati del etike oz. etika del narave. Na več mestih poudarja, da je odgovornost mogoče izvrševati samo z vednostjo oz.

poznavanjem nekega problema, ob katerem se sprožajo etične dileme« (cit. po Ošljaj, 2000: 23–24). Ker vemo, da je narava nedoumljiva bitnost, smo jo dolžni ohranjati takšno, kot je, zanj smo odgovorni (Ošljaj, 2000). Prav tako ima odgovornost med drugim tudi pomen etične vrednote, ki človeka spodbuja k odločanju in delovanju v družbi. Odgovornost je vselej izrazito osebna, kajti nihče je ne more prevaliti na drugega, kot je tudi ni mogoče nikomur odvzeti. Še več, človek je odgovoren ne le za tisto, kar je naredil, marveč tudi za opuščanje dejavnosti. Zatorej odgovornost predpostavlja človekovo nenehno pazljivost in čuječnost v svojem okolju (naravi) ter do ljudi, ki jih srečuje (Lesar, 2002).

3.3.2 Narava kot vrednota

Narava je vrednota, ki nam pomaga k spoznavanju smiselnosti lepote življenja (Zalokar Divjak, 1998). Ošljaj vztraja na tem, da je o vrednostni strukturi narave mogoče govoriti le v razmerju do človeka oziroma iz tega razmerja, kar je antropomorfno, vendar je obenem ravno v antropomorfem kontekstu odgovornost do narave utemeljena kot primarna skrb zanjo in zaradi nje kot take. Šele v tem kontekstu lahko narava postane resnično etična kategorija (Ošljaj, 2000).

Anko je prepričan, da umirjen in odgovoren odnos do okolja kaže tudi pot naprej – v etičen odnos do vse narave (Anko, 1989). Ko nam bo pri učencih torej uspelo doseči, da bodo naravi (s tem, ko bodo okolju kot njenemu neločljivemu delu) priznavali visoko načelno vrednost in bo narava tako postala vrednota sama po sebi, bo vzgoja za ohranjanje narave postala samoumevni del okoljske vzgoje in bomo lahko govorili o ohranjanju narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju.

3.3.3 Vzgoja za etičen odnos do narave

Ob prehodu iz 19. v 20. stoletje, ko je etika zaradi nihilističnih načel ob precejšen del svoje veljave, zaide v dotlej najglobljo krizo. Vendar interes za etiko s tem ni upadel, predvsem v drugi polovici 20. stoletja je ravno obstoječa situacija sprožila domala nepregledno število etičnih teorij. Ena od teh je bila ob prehodu v novo tisočletje še posebej deležna vsesplošnega zanimanja ne le med filozofi, politiki in humanisti, temveč tudi med naravoslovci. To je bila etika filozofa Jonasa (1903–1993), etika narave (Ošljaj, 2000). Stremela je k razširitvi iz etike »bližnje sfere« na etiko prihodnosti in iz razmerja subjekt - subjekt (človek - človek) na razmerje subjekt - objekt (človek - narava). Z etiko prihodnosti je mišljena zdajšnja etika, ki bo skrbela za prihodnost in ki jo bo za naše potomce varovala pred posledicami našega zdajšnjega delovanja. Temeljni princip, s katerim se tradicionalna etika razširja na dolgoročne razsežnosti človekovega delovanja, predstavlja pojem odgovornosti (Ošljaj, 2000). Kaže se tudi v spoznanju, da »ob splošni nevarnosti propada 'človeškega eksperimenta' kot posledice njegove lastne moči in premoči nad naravo, zdaj ne gre več za to, kako naj bi se človek približal svoji lastni popolnosti, temveč zgolj še za to, da bi se ohranil takšen, kakršen je ... Primarno gre za kolektivno skrb, za kolektivno odgovornost, ki je usmerjena v prihodnost človeka in narave.« (Ošljaj, 2000: 19–20). Toda etična odgovornost do narave zahteva etično ravnanje do narave ne zaradi človeka, temveč zaradi nje same. Le za tak odnos vzgojene generacije bodo pomenile zagotovilo za prihodnost – za trajnostni način življenja.

V sodobni etiki se narava kaže kot problem samo v razmerju do človeka. Pojmi, kot so uničevanje ali varovanje narave, niso naravni pojmi, ki opisujejo naravo na sebi, temveč so relacijski pojmi, ki imajo svoj smisel le v kontekstu človekovega ravnanja do narave. Rešitev problemov, ki jih s seboj prinaša to razmerje, zato ni mogoče iskati zunaj njega. Problem narave je problem človekovega odnosa do nje, zato mu ne moreta biti kos ne biocentrizem ne antropocentrizem (Ošljaj, 2000). »Če prenesemo na naravo odnos, ki gledano na človeka postane popoln šele v razmerju človeka do sočloveka, v katerem se osebe vzajemno potrjujejo, kar pomeni sprejem drugosti – drugačnosti, bi sprejem elementarne drugosti narave s strani

človeka pomenilo popoln odnos človeka do narave, saj narava človeka takšnega, kakršen po naravi je, sprejema v vsej njegovi elementarni drugosti – drugačni bitnosti« (Buber, 1962, cit. po Ošljaj, 2000: 77–78). Žal je tak odnos pri mnogih, predvsem v zahodni tradiciji, še vedno omejen samo na medčloveška razmerja. Dokler naravi ne pripisujemo drugosti in je kot take ne sprejemamo v medsebojni odnos, se za nas na tej ravni še ne vzpostavlja etično razmerje. Korake k temu pa v vzgojno-izobraževalnem procesu delamo predvsem tako, da nam narava pomeni učiteljico in jo učencem približamo tako, da jih vodimo vanjo, kjer jo neposredno spoznavajo takšno, kakršna je, in na ta način ne pridobivajo le spoznanj o naravi, temveč se med njimi in naravo vzpostavlja in gradi odnos, katerega prvini sta spoštovanje narave in odgovornost do nje kot temelja in zagotovili trajnega etičnega odnosa do narave.

3.3.4 Doživljajske vrednote

Doživljanje ljubezni, lepote, narave, sočloveka – doživljati medčloveške odnose, upanje v prihodnost, radost nad lepoto, vse to so doživljajske vrednote, s katerimi je otroke potrebno za življenje navdušiti, pri čemer nam je lahko v pomoč narava, ki otroke kar sama pritegne potem, ko jih zanjo navdušimo. Doživljajske vrednote ustvarjamo z medsebojnimi odnosi in doživljanjem stvarnosti. Zato je otroke treba najprej pripraviti na sprejem stvarnosti takšne, kot je, in sožitja z njo, nato pa jih spodbujati k celotni ubranosti čustev, razuma in vseh zmožnosti, s katerimi razpolagajo (Zalokar Divjak, 1998).

Kadar se otrok z vsemi svojimi čuti povezuje z naravo, le-ta lahko deluje nanj tako, da razvname njegova čustva, kajti opazovanje, poslušanje, dotikanje, vonjanje ali celo okušanje spodbudi čudenje in občudovanje, to so čustva, ki sprožijo prijetna doživljanja. Doživetje pa pomeni temelj za ponotranjanje vrednot. Otrok je šele v stiku z naravo sposoben razviti nekatere spretnosti (poslušanje, opazovanje, sklepanje, ...), pri čemer se širi njegovo »doumevanje sveta«. Smiselnost človekovega življenja je odvisna med drugim tudi od lepote narave (Lesar, 2002). Lépo, ki je vezano na čutni predmet, v človeku povzroči občutek ugodja, saj je lepota dimenzija dobrega (Ošljaj, 2000). Toda občutenje je pomembno tudi za učenje, saj

se znanje šele tedaj spremeni v razumevanje, ko se združi z občutenjem. Osamljeni in odtujeni ljudje, ki niso povezani z naravo in ne čutijo stikov, ne premorejo »tiste kakovosti polnodušnosti«, ki jo premorejo ljudje, ki se čutijo le del nečesa večjega od njih samih (Lowen, 1988: 61).

V etiko narave sodijo vrednote, kot so občudovanje in spoštovanje narave ter odgovornost do narave, ki jih ne moremo razviti, če pred tem narave ne doživljamo. In šele doživetje sproži čustva, ki nas potisnejo v delovanje. Močnejša, kot so čustva, večji je njihov učinek (Rebula, 2008). Naša civilizacija v celoti je odtujena od narave, ne le odrasli, že otroci se rodijo odtujeni, čeprav ravno pri otrocih lahko zaznamo največ primarne povezanosti z naravo, ki je v nadaljnjem otrokovem razvoju ne znamo okrepiti in razviti. Iz odtujenosti od narave se rojevajo odnosi do okolja in narave, zaradi katerih postaja okolje (narava) »problem«. Dejansko pa je problem narave (okolja) človekov odnos do nje(ga), ki ga lahko začenjamo spreminjati z vzgojo že v vrtcih in osnovni šoli. Odnose spreminjamo z delovanjem, v to pa nas potisnejo močna čustva. Šele zaradi čustvene pripravljenosti lahko v sebi aktiviramo moč in tudi storimo, kar smo spoznali za pametno in potrebno, kajti argument sam po sebi ni dovolj, biti mora tudi čustveno sprejemljiv, da bo dojet tudi razumsko (Rebula, 2008). Pravzaprav je to motivacija, ki je pri raziskovanju oz. učenju še kako potrebna, saj izzove ter potem vzdržuje in usmerja delovanje, dokler cilj ni dosežen. Zato je pomembno, da pri delu z otroki delamo na doživljajskih vrednotah kot intelektualnem usmerjevalcu k življenjskemu smislu. Če nam otroku že zelo zgodaj uspe pričarati lepoto in skrivnost sveta, če se zaljubi v življenje, je to gotovo dobra podlaga za negovanje vrednot, kot so ljubezen, lepota, resnicoljubnost, skromnost, spoštovanje in odgovornost tudi do narave (Zalokar Divjak, 1996).

3.4 PODOBNOSTI IN IN RAZLIKE NARAVOVARSTVENE IN OKOLJEVARSTVENE VZGOJE

Naravo, ki je celota vseh živih bitij in drugih delov materialnega sveta ter njihovih medsebojnih odnosov in procesov (ZVO, 2006: čl. 3), ohranjamo s tem, da varujemo naravne vrednote in skrbimo za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Varstvo okolja, katerega namen je med drugim tudi ohranjanje biotske raznovrstnosti, je ravno tako njeno ohranjanje. Za ohranjanje narave vzgajamo otroke že v osnovni šoli tudi z vzgojo za odgovornost. Pri tem je pomembno, na osnovi česa temelji odgovornost do okolja oziroma narave. Kadar le-ta izhaja iz človekovih potreb in je osredotočena na človeka, je to antropocentrizem, ki je osnova za okoljsko vzgojo. Zagovarja idejo, da imamo posredno dolžnost do okolja zato, ker je okolje izrednega pomena za človekovo preživetje in blaginjo ter ga je treba ohraniti zaradi človeka (Rotovnik, 2002). Kadar pa vzgajamo tako, da odgovornost temelji na zavedanju, da ima okolje oziroma narava vrednost sama po sebi, je to naravovarstvena vzgoja in je ekocentrična, saj temelji na ideji o vrojeni neposredni vrednosti okolja (Rotovnik, 2002). Stališči ekocentrizma in antropocentrizma smo osvetlili zato, ker se moramo zavedati razlik, kajti le tako se bomo zavedali tudi razlike med vzgojo za ohranjanje narave ali naravovarstveno vzgojo in vzgojo za varstvo okolja ali okoljevarstveno vzgojo.

Kot že rečeno, je del naravovarstvene vzgoje že samo ločevanje med naravo in okoljem oziroma naravovarstvom in okoljevarstvom. Poleg tega je potrebno poudariti, da moramo, predvsem v vzgojno-izobraževalnem procesu, gledati na ohranjanje narave ne le ozko, kot to definira Zakon o ohranjanju narave, temveč v širšem smislu, ki poleg biodiverzitet in naravnih vrednot zajema tudi pozitiven odnos do narave. Od tega, kako nam bo uspelo spoštovanje narave, odgovornost do narave in splošni etični odnos do narave vgraditi kot vzgojno-izobraževalne prvine v okoljsko vzgojo in s tem v vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj, bo odvisno, ali bo ohranjanje narave v osnovni šoli pridobivalo na pomenu.

V osnovni šoli imamo izbirni predmet Okoljska vzgoja z okoljevarstvenimi in naravovarstvenimi cilji. Elementi okoljske vzgoje pa naj bi bili, po trditvi Medpredmetne kurikularne komisije za okoljsko vzgojo, vključeni v vse splošne predmete vseh treh obdobjih osnovnega izobraževanja. Prav zaradi tega je pomembno, da vsi učitelji, ki poučujejo v osnovnem izobraževanju, poznajo razlike med okoljevarstveno oz. okoljsko vzgojo in naravovarstveno vzgojo.

Kljub temu, da je okolje del narave in bi pričakovali torej, da bo okoljevarstvena vzgoja del naravovarstvene, pa je v današnji, od narave odtujeni družbi drugače. Veliko bližje kot narava nam je okolje, tudi zato, ker imamo od njega neposredne koristi, in zatorej pri vzgoji izhajamo iz okolja. Zaradi tega ima okoljska vzgoja zelo pomembno – vsepovezujočo vlogo (Anko, 1998).

O izobraževanju o okolju in naravi govorimo tedaj, ko učence poučujemo o njenih sestavinah. Kadar pa obravnavamo človekov odnos do narave, se dotaknemo vzgoje, ki jo lahko opredelimo kot naravovarstveno ali okoljevarstveno, saj v vsakem primeru obravnavamo predvsem človekove »okoljske« probleme, ki neposredno ali posredno vplivajo na naravo. Ne glede na to, ali problem obravnavamo z naravovarstvenega ali okoljevarstvenega vidika, je to predmet okoljske vzgoje, ki naj bi bila v drugem triletju osnovnošolske vzgoje in izobraževanja medpredmetno področje.

Človekov odnos do česar koli, kar ga obdaja, izraža njegovo kulturo. To pa ni nič drugega kot človekove lastnosti glede na obvladanje in uporabljanje splošno veljavnih načel, norm ali pravil pri vedenju oziroma njegovem ravnanju (SSKJ, 1975: 75). Je pa tudi gojenost, oplemenitenost in izpolnjenost človeških nravi in načina življenja (Leksikon ..., 1973: 506). In kje drugje, če ne v šoli, se plemenitijo otrokove lastnosti in otrokova nprav, kje se pripravljajo temelji za življenjski slog? Poleg družine, ki ima v otrokovem zgodnjem življenju na tem področju pomembno vlogo, je šola tista, ki ga pripravlja za življenje. Zelo pomembni so pri

tem učno-vzgojni predmeti, med katerimi bi okoljska vzgoja morala imeti pri vzgoji za ohranjanje narave pomembno vlogo.

Z izobraževanjem o okolju in mestu ter vlogi človeka v njem in vzgoji za odgovornost privzgamemo v mladem človeku umirjen in odgovoren odnos do okolja – izvajamo okoljsko vzgojo. Z izobraževanjem o naravi in vzgoji za vrednote, kot so spoštovanje narave, skromnost in doživljajske vrednote, vzgajamo za ohranjanje biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot. Vzgamemo torej za etičen odnos do narave in s tem vzgajamo tudi za etičen in odgovoren odnos do okolja. Prav pri vzgoji se okoljevarstvo in naravovarstvo srečata – izmenjata si določene vrednote, se dopolnjujeta in nadgrajujeta. Z vzgojo za odgovoren odnos do okolja se okoljska vzgoja približa občudovanju in spoštovanju narave in s tem naravovarstveni vzgoji, s katero ne poskrbimo le za ohranjanje narave, temveč tudi za ohranjanje okolja.

3.5 OHRANJANJE NARAVE IN VARSTVO OKOLJA V DRUGEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE

»Ohranjanja ne moremo dosegati zgolj z uporabo tehnologije. Ohranjanje zahteva nekaj, česar tehnike, posamezne ali nasploh, sedaj nimajo« (Leopold, 1949, cit. po. Ferry, 2000: 173). Kar manjka, je etika zemlje, utemeljena na biotičnem, biocentrističnem dojemljanju sveta (Ferry, 2000). Etika pa ne sme biti omejena zgolj na naravovarstvo, temveč mora stremeti višje k univerzalni etični veljavi. Tako imamo in razlikujemo med okoljevarstvom, temelječim na prepričanju, da more človek z racionalno uporabo tehnologije omejiti škodljive posledice posegov v okolje, ki na koncu ogrožajo tudi njega samega, in skrbjo za okolje, izhajajoče iz moralne zavezanosti naravi (Ferry, 2000) in bi jo lahko imenovali tudi skrb za ohranjanje narave oziroma naravovarstvo.

Kot se ohranjanje narave in varstvo okolja medsebojno prepletata in dopolnjujeta, sta tudi naravovarstvena in okoljevarstvena vzgoja tesno povezani in prepleteni, celo tako, da pogosto težko ločimo med obema. Da bi lahko določili mesto in vlogo ohranjanja narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju, je bilo najprej treba jasno ločiti med cilji okoljske vzgoje in tistimi, s katerimi vzgajamo za ohranjanje narave. V učnih načrtih Naravoslovja in tehnike v četrtem in petem razredu ter Naravoslovja v šestem razredu smo poiskali in nato primerjali ene in druge med seboj. Prve smo za potrebe raziskave opredelili kot okoljevarstvene cilje, med katere smo uvrstili tiste, ki dajejo človekovim interesom prednost pred naravo, druge, ki dajejo prednost naravi, kot naravovarstvene cilje. Oboje smo primerjali z vzporednimi vsebinami Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja. S tem smo ugotovili razmerje med zastopanostjo enih in drugih v učnih načrtih, njihovo navezanost na vsebine obeh zakonov ter stične točke med zakonoma o ohranjanju narave in varstvu okolja v povezavi z okoljsko vzgojo oziroma ohranjanjem narave v učnem procesu, s čimer smo osvetlili razlike med njima. Ti podatki bi lahko bili uporabni pri morebitnih nadaljnjih raziskavah kot izhodišče za razvijanje naravovarstvene vzgoje ter dopolnjevanje in

nadgrajevanje okoljevarstvene ter njune umestitve v vzgojno-izobraževalni program osnovne šole.

3.6 UČENJE IN OZAVEŠČANJE O POMENU OHRANJANJA NARAVE

V odnosu do narave človek ne pokaže le svojega znanja o naravi in odgovornosti do nje, temveč tudi odnos do sebe, pokaže svoje človeško dostojanstvo. Dostojanstven človek se zaveda, da je le del narave tako kot vse preostalo stvarstvo. Zato, ker je lahko del tega veličastja, se ceni tako, kot ceni sleherni del narave. Da pa človek do tega spoznanja pride, je potreben čas in želja po spoznavanju – učenju. In ravno kot otrok je človek najbolj radoveden. Če znamo odrasli pri otroku spodbujati radovednost in ga voditi po poteh raziskovanja, mu biti za zgled, kadar išče svoje poti, ter v oporo, kadar potrebuje spodbudo, se bo učil. Morda se bo naučil, kako popolno lepa je narava in koliko veselja nam lahko podari ter kako nujno je, ne samo ohraniti koristno in lepo, temveč vse, kar nam je podarjeno (Recheis, 2000). Izredno pomembna je za ohranjanje narave duhovna dediščina. Zelo bogato imajo Indijanci, ki jo v zadnjih desetletjih poskušajo osmisliti s prebujajočo se samozavestjo in od katerih bi se lahko učili (Recheis, 1996). Če bi nam, vsem ljudem, uspelo spoznati, kar pravi Lame Deer, da se moramo učiti, videti sebe kot del Zemlje, ne kot zunanjega sovražnika, ki ji hoče vsiliti svojo voljo, potem bi spoznali, da ji ne moremo storiti sile, ne da bi sami sebe ranili (Recheis, 1996). Tudi to, da ne moremo v nedogled samo jemati, ne da bi sami tudi dajali, se lahko naučimo od Indijancev, in kar zemlji povrnemo, je lahko nekaj tako preprostega in hkrati tako težkega, kot je spoštovanje (Recheis, 1996).

Spoštovanja narave, ene temeljnih značilnosti naravovarstvene vzgoje, učence lahko začnemo učiti že zelo zgodaj. Anko je učiteljem že 1992 ponudil gozd in s tem naravo kot neizčrpen svet študija in odkrivanja – ne le suhih dejstev, ampak tudi vrednote, katerih spoštovanje naj bi zagotavljalo bogatejše življenje vsem, predvsem pa obstoj gozdu oziroma naravi, kjer se prepletajo materialne koristi, varnost in duhovno doživljanje. Skladno uravnavanje teh treh vidikov predstavlja za našo družbo temeljno področje trajnostnega razvoja. Slovenci naj bi

potrebovali kulturo gozda, kar prav lahko prenesemo na celotno naravo – kulturo narave torej (Anko, 1992).

Tako kot je Anko (1992) prepričan, da bi morali gozd v vzgojno-izobraževalnem procesu od predšolske vzgoje pa do univerzitetnega izobraževanja predstavljati na nov način, da bi se zares usmerjali k oblikovanju kulture gozda, smo mi prepričani, da bi morali naravo v celoti predstavljati na nov način, da bi postopoma oblikovali etičen odnos do narave – da bi oblikovali kulturo narave. Anko izhaja pri tem iz naslednjih predpostavk, ki se nanašajo sicer na gozd, vendar jih lahko prenesemo na celotno naravo:

1. V vzgojnem procesu je treba otroku, učencu, dijaku ali študentu gozd (naravo) predstaviti starostni, izobrazbeni ter izkustveni stopnji primerno.
2. Zaradi mnogoplastnosti gozda (ali drugih delov narave) kot pojava in naravnega vira je biološki vidik njegove predstavitve sicer osnova, neobhodno pa potrebuje še družboslovno dopolnilo.
3. Delež družboslovne komponente v predstavitvi gozda (narave) naj bi se večal z naraščajočo zahtevnostjo predstavitve, tj. s starostno, izobrazbeno in izkustveno stopnjo.

Ta pogled na vsebine okoljske vzgoje ter vzgojno-izobraževalne prvine je v današnjem času, tudi zaradi razglasitve desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj, čedalje bolj zanimiv in aktualen. Celostna zamisel je prikazana v Preglednici 1, kjer je zahtevnost predstavitve gozda stopnjevana v štirih časovnih korakih, ki predstavljajo etape v otrokovem razvoju oz. dozorevanju. Po obdobjih v sistemu današnjega šolanja te etape lahko poimenujemo kot predšolsko in prvo triletno osnovne šole, drugo triletno osnovne šole, tretje triletno osnovne šole, srednješolsko in visokošolsko obdobje. Tem obdobjem navaja ustrezne naslednje stopnje glede na stopnjo okoljskega osveščanja oz. vsebino predstavljanja gozda:

1. zaznavna: otrok zaznava gozd kot bogastvo življenja;
2. objektna: učenec se seznanja s posameznimi osebki (vrstami) in njihovimi življenjskimi cikli;

3. objektno-sistemska: učenec se seznanja z nišami posameznih vrst in njihovimi posamičnimi vlogami (prispevki) v življenju skupnosti;
4. sistemska: dijak spoznava gozd kot ekološki sistem, hkrati pa že tudi kot del širšega družbenega okolja;
5. simbolna: študent spoznava meje človekovega vpliva na gozd in vpliva gozda na človeka, gozd kot medij razvijanja okoljske etike, simbolne razsežnosti gozda.

Navedenim stopnjam ustrezajo »lekcije iz gozda«, to so izobraževalne in vzgojne prvine, ki izhajajo iz prvih. V predstavljenem programu so v osnovah zajeta vsa pravila in vsebina trajnostnega življenja, saj je trajnost način, po katerem je gozd kot življenjska skupnost od nekdanj živl – in človek z njim, če ga je cenil in spoštoval. Zato kultura gozda, katere načrt je povzet v preglednici, ni le lepotni dodatek našemu prihodnjemu bivanju – ampak v mnogočem tudi njegov temelj (Anko, 1992).

Res je, da kot državljani gozdnate dežele potrebujemo kulturo gozda, toda upamo si trditi, da zaradi našega preživetja v prihodnosti prav tako potrebujemo tudi kulturo celotne narave, da se jo bomo naučili ceniti in spoštovati, kot ji pritiče. In to ni kultura posameznika, temveč kultura družbe, zato se zanjo vzgajamo in izobražujemo v skupnosti in ena temeljnih skupnosti, v katerih se tako učenje prične, je prav gotovo osnovna šola.

Preglednica 1: Gozd kot vsebina okoljske vzgoje v vzgojnoizobraževalnem sistemu (vir: Anko, 1992)

Stopnja v šolskem sistemu		Stopnja okoljske osveščenosti	Lekcije (primeri) iz gozda	
			Izobraževalne prvine	Vzgojne prvine
1	predšolska/prvo triletje	zaznavna	pestrost oblik življenja v gozdu	razvijanje radovednosti, sposobnost opazovanja, spoštovanje do življenja
2	drugo triletje	objektna	spoznavanje osebkov (vrst) in njihovih življenjskih ciklov	razvijanje (manjše) samostojne »iskalne« (raziskovalne) dejavnosti iz malega raste veliko
3	tretje triletje	objektno-sistemska	spoznavanje niš, vrst in njihovega prispevka v življenju skupnosti	zahtevnejše raziskave vse kroži smrt poedinca – življenje skupnosti
4	srednja šola	sistemska	gozd kot ekosistem tokovi snovi in energije časovne razsežnosti gozda funkcije (vloge) gozda gozd v umetnosti	življenjska skupnost kot funkcionalna enota stabilnost, trajnost, ranljivost in obnovljivost življenjske skupnosti (prenosljivost na človeško skupnost) gozd sega v naše duhovno življenje
5	visoka	simbolna	človekovi vplivi na gozd vplivi gozda na človeka razvoj človekovega odnosa do gozda simbolne prvine gozda	prvine okoljske etike (trajnost, mnogonamenskost, sonaravnost) v vsakdanji praksi univerzalnost prvin okoljske etike konflikt med javnim in zasebnim

Da ne bo narava ostala le vir znanja, temveč bo postala tudi element za privzganje vrednot in s tem osebnostno rast in razvoj mladega človeka, je nujno v vzgojno-izobraževalni proces vključiti ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot kot naravovarstvo, ki daje poseben poudarek etičnim komponentam ter odgovornosti.

Učitelj z vzgojo za etiko narave spodbudi v učencu čustvene in duhovne razsežnosti, ki jih samo okoljsko izobraževanje ne more. Okoljska vzgoja je tisti vzgojno-izobraževalni predmet, znotraj katerega je skrb za ohranjanje narave ter etični odnos do narave lahko in bi morala biti na prvem mestu, če želimo uresničevati in dosegati cilje trajnostnega razvoja naše civilizacije.

4 IZHODIŠČA, CILJI IN HIPOTEZE

4.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN PREDMET RAZISKOVANJA

Problem, ki ga naloga raziskuje, je vprašanje prisotnosti ohranjanja narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju. Dobri učitelji bi morali dejstvo, da smo ljudje v vsakem trenutku prek okolja povezani z vso naravo, katere enakovreden del smo, siliti k temu, da učence, ki so jim zaupani v vzgojo in izobraževanje, vzgajajo v duhu občudovanja in spoštovanja narave. To naj bi čutili kot svojo dolžnost do otrok in narave. Skozi svojo učiteljsko prakso številni opažajo, da se z usmerjanjem slovenske družbe v kapitalistični sistem, ki poudarja potrošništvo, vztrajno spreminja odnos otrok do narave, in sicer ne v duhu ohranjanja in njenega varovanja. To ni v skladu z usmeritvijo v trajnostni razvoj, ki naj bi ohranjal in varoval tudi naravno dediščino in naravne dobrine. V tem času so postali pomembni tisti učni predmeti, s katerimi smo se lahko uveljavili ali primerjali z državami v Evropski uniji oziroma v svetu. Ob poplavi jezikovnih in športnih programov so naravoslovni med tistimi, ki so potonili v nepomembnosti.

Kljub temu, da državna politika ni kdo ve kako naklonjena naravovarstvu oz. okoljevarstvu, ker naj bi bila to neproduktivna sfera, je izjemno pomembno, da se učitelji v osnovni šoli zavemo pomena vzgoje za dvigovanje naravovarstvene etike. V nižjih razredih, ko učenci še niso indoktrinirani z raznimi poljudnoznanstvenimi »resnicami« in so še zelo naravno radovedni, jih ni težko navdušiti za odkrivanje naravnih lepote in jih torej uvajati v razumevanje narave. Kasneje se to zanimanje lahko zelo hitro izgublja in ravno zato je pomembno, da učence med devetim in enajstim letom starosti načrtno usmerjamo v ohranjanje narave. To je razlog, da smo raziskovanje omejili na drugo triletje devetletke.

Otroci se zavedo pomena narave, če se o njej učijo, če jo spoznavajo, doživljajo, jo poimenujejo s pravimi, pristinimi izrazi, ki so jim blizu in so preprosti. Tisti, ki se ne učijo o

naravi in človeku kot njenem neločljivem delu, naravi ne pripisujejo pravega pomena in je ne prepoznavajo kot pomembne. To se sedaj dogaja v nižjih razredih osnovne šole, od koder prihajajo učenci v tretje triletje brez ustreznega temeljnega znanja, ki bi ga na področju naravovarstva in drugih, za življenje pomembnih področjih (družboslovje, gospodarstvo, umetnost ...) nadgradili in oplemenitili. Temelji, na katerih učenci gradijo odnos do narave in naravne dediščine, so torej slabi, in ker to ni dobra popotnica mlademu, odraščajočemu človeku v življenje, v katerem oblikuje sebe in svoj odnos do okolja, je nujno, da na tem področju takoj in učinkovito ukrepamo že v osnovni šoli.

Učencem moramo približati naravo tako, da se bodo s »srcem« opredelili za njeno ohranjanje in za varovanje okolja, sicer ne bo mogoče uresničevati ekološkega vidika trajnostnega razvoja. Ena od poti, da to dosežemo, je prizadevanje, da bi se učenci ne le zavedali, temveč tudi občutili, doživljali in razumeli (jemali) rastline in živali ter vsa preostala živa bitja skupaj z njihovimi okolji in procesi v njih kot sebi enakovredna. Zato, da to nalogo dobro opravimo, je treba najprej raziskati, koliko in kako sta v drugem triletju osnovnošolske vzgoje in izobraževanja vključeni vzgoja in izobraževanje za ohranjanje in varstvo narave ter vzgoja in izobraževanje za varstvo okolja ter v čem je razlika med njima.

Od zadnje preнове osnovnošolskih učnih programov leta 1998 so le-ti ciljno naravnani. Če želimo poudariti pomen in povečati delež ohranjanja narave v vzgojno-izobraževalnih programih, moramo najprej ugotoviti, v kolikšni meri so v učne načrte vključeni cilji naravovarstvene vzgoje in cilji okoljevarstvene vzgoje, kakšne so vsebine, s katerimi naj bi bili ti cilji doseženi, ali so realizirane, če niso, zakaj, ter kakšen učinek imajo na vzgojo učencev. Zaradi lažjega prepoznavanja in medsebojnega ločevanja naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev smo najprej ugotovili razlike in podobnosti med naravovarstvom in okoljevarstvom ter opredelili značilnosti naravovarstvenih ciljev in značilnosti okoljevarstvenih. S tem smo pridobili možnost za ugotavljanje, katerim okoljevarstvenim ciljem lahko nadgradimo naravovarstvene in obratno. Na osnovi analize pridobljenih podatkov

bo mogoče ugotavljati, kaj je potrebno in kaj lahko v dani situaciji ukrenemo, da bi ohranjanje narave v osnovni šoli dobilo večji pomen.

Učne cilje, ki nas v tej raziskavi zanimajo, dosegajo učitelji z načrtovanjem vsebin, ki jih realizirajo z dejavnostmi, organiziranimi znotraj zavoda, lahko pa izberejo tudi vsebine, ki jih šolam ponujaja Center šolskih in obšolskih dejavnosti (CŠOD) ali drugi zavodi in ustanove. Programi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti so aktualni, ker so cenovno zelo ugodni, domovi pa na dobrih lokacijah. Zaradi bližine vzorčnim šolam so v danem primeru ugodne tudi ponudbe zavarovanega območja Naravni rezervat Škocjanski zatok (NRŠZ) in Krajinskega parka Sečoveljske soline (KPSS).

4.2 CILJI RAZISKOVANJA

Namen raziskave je ugotoviti, kolikšen je delež naravovarstvene oziroma okoljevarstvene vzgoje in izobraževanja v osnovošolskem programu drugega triletja. Da bomo to lahko dosegli, smo si za cilje postavili naslednje naloge:

- razpoznati naravovarstvene cilje v učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Družba v četrtem in petem razredu ter Naravoslovje in Geografija v šestem razredu;
- razpoznati okoljevarstvene cilje v učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Družba v četrtem in petem razredu ter Naravoslovje in Geografija v šestem razredu;
- razpoznati naravovarstvene vsebine v učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Družba v četrtem in petem razredu ter Naravoslovje in Geografija v šestem razredu;
- razpoznati okoljevarstvene vsebine v učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Družba v četrtem in petem razredu ter Naravoslovje in Geografija v šestem razredu;
- ugotoviti pričakovane vzgojne učinke – ocena doseganja pričakovanih vzgojnih učinkov;
- oceniti ponudbe in izkoriščenosti vzgojno-izobraževalnih programov, ki jih ponujata zavarovani območji KPSS in NRŠZ v primerjavi s programoma, ki ga ponujata CŠOD Fiesa in CŠOD Seča;
- oceniti odnos učencev do narave.

4.3 DELOVNE HIPOTEZE

Glede na problem, ki se ga v nalogi lotevamo, in glede na to, kaj želimo raziskati, smo postavili štiri raziskovalne hipoteze.

Hipoteza 1: V učnih programih drugega triletja naravovarstveni cilji niso jasno ločeni od okoljevarstvenih.

Hipoteza 2: V učnih programih drugega triletja naravovarstvene vsebine niso jasno ločene od okoljevarstvenih in so v primerjavi z okoljevarstvenimi skromno zastopane.

Hipoteza 3: Naravovarstvena vzgoja v učnih načrtih osnovne šole ni jasno ločena od okoljevarstvene vzgoje.

Hipoteza 4: Izkoriščenost naravovarstvenih programov, ki jih osnovni šoli ponujajo zunanje naravovarstvene ustanove (zavarovana območja) ter Center šolskih in obšolskih dejavnosti, je minimalna oziroma nezadovoljiva.

5 METODE DELA

Pri svojem delu smo izbirali različne metode raziskovanja, odvisno od ciljev, ki smo jih zasledovali. Odločili smo se za metodo anketiranja, študija literature, pregledovanja virov podatkov in intervju.

5.1 ANKETNA RAZISKAVA

Pri ugotavljanju, ali je v obstoječih učnih načrtih zastavljene naravovarstvene in okoljevarstvene cilje mogoče doseči, s katerimi dejavnostmi so realizirani in kateri vzgojni učinki ter v kolikšni meri so s tem doseženi, smo uporabili metodo anketne raziskave. Zanimalo nas je tudi, s katerimi zunanjimi ustanovami ali posamezniki šole sodelujejo za doseganje učnih ciljev ter kako izkoriščajo njihove ponudbe in nenazadnje, kakšen je odnos učencev do narave.

To področje otrokove osebnosti že vrsto let raziskuje Zalokar Divjak, ki z vzgojno-izobraževalnimi programi na Poletnih taborih za ustvarjalno življenje otrok in mladine, prek bogato doživetega učenja neposredno v naravi, udeležencem, poleg doživljanja narave, posreduje tudi znanje o njenih funkcijah in pomenu za človeka. Pri oblikovanju odnosa otrok do narave pa se predvsem v Evropi že nekaj časa, kot metoda okoljskega izobraževanja, uspešno uveljavlja gozdna pedagogika (Divjak Zalokar, 2008), ki jo v naš prostor uvaja Luka Divjak Zalokar in katere pomen je pri odnosu otrok do gozda raziskoval ter predstavil v svojem delu, po katerem povzemamo vsebino anketnega vprašalnika za učence.

5.1.1 Metoda in organizacija anketiranja

Povod za ugotavljanje, kakšno je mesto ohranjanja narave v osnovni šoli, je bila nezainteresirnost učencev na Osnovni šoli dr. Aleš Bebler - Primož Hrvatini za izbirni predmet Okoljska vzgoja, ki jim je bil ponujen v šolskem letu 2006/2007. Na osnovi te ugotovitve je bila na omenjeni šoli med učenci od 6. do 9. razreda izvedena kratka raziskava, ki je pokazala, da s starostjo interes za naravoslovje hitro upada. Zanimalo nas je, kaj bi lahko storili, da bi se interes za naravoslovne predmete in s tem možnost zavedanja o pomenu ohranjanja narave povečala, zato smo se odločili, da bo prvi korak k temu ugotavljanje, kakšno je ohranjanje narave v vzgojno-izobraževalnih programih. Odločili smo se za drugo triletnje osnovne šole zato, ker je to obdobje med prvim triletjem, v katerem je med učenci še zelo izraženo zanimanje za naravo, in tretjim triletjem, ko je zanimanje učencev za naravoslovje zelo skromno. Pri tem smo se z raziskavo omejili na osnovne šole s slovenskim učnim jezikom v isti občini, torej v Mestni občini Koper oziroma na Osnovno šolo dr. Aleš Bebler - Primož Hrvatini. Med učitelji z omenjenih osnovnih šol smo izbrali tiste, ki so v šolskem letu 2007/2008 poučevali predmeta Naravoslovje in tehnika ter Družba v četrtem in petem razredu, ter učitelje, ki so poučevali Naravoslovje v šestem razredu. Vzorec učencev pa predstavljajo vsi učenci četrtega, petega in šestega razreda Osnovne šole dr. Aleš Bebler - Primož Hrvatini, ki po številu učencev sodi v rang srednje velikih šol v občini.

Anketne vprašalnike smo osebno oziroma prek sodelavcev razdelili osemindesetim učiteljem. Na enak način so bili prevzeti od štirinajstih anketirancev, ki so jih izpolnili. Učitelji, ki na vprašanja niso odgovarjali, vprašalnikov tudi niso vrnil. Vzorčno populacijo učencev smo izbrali na matični šoli. Na vprašalnik so odgovarjali vsi prisotni učenci od četrtega do šestega razreda. Vprašalnike so razdelile učiteljice stopetim učencem, na vprašanja so odgovarjali v šoli – med poukom in jih vsi vrnilo izpolnjene kljub temu, da so bili opozorjeni, da je izpolnjevanje vprašalnika prostovoljna odločitev posameznika.

5.1.2 Struktura anketnega vprašalnika

Anketni vprašalnik je pripomoček, ki smo ga uporabili tako za anketiranje učiteljev kot učencev. Oba obrazca sta nalogi dodana kot prilogi A in B.

5.1.2.1 Predstavitev vprašalnika za učitelje

V uvodu anonimnega anketnega vprašalnika (Priloga A) je na kratko predstavljena vsebina ankete in njen namen ter navodila za reševanje vprašalnika. Razdeljen je v dva sklopa. V prvem delu sta dve vprašanji. Prvo sprašuje po tem, koliko časa učitelj že poučuje naravoslovne vsebine v osnovni šoli, drugo pa se nanaša na učbenike, ki jih učitelj uporablja pri pouku naravoslovja. V drugem sklopu vprašalnika je enaindvajset vprašanj, med katerimi se jih deset nanaša na učne cilje, eno na vzgojne učinke, po tri na vsebine, dejavnosti in povezovanje z zunanjimi inštitucijami ter eno na povezovanje med učitelji, ki poučujejo naravoslovne predmete v prvem, drugem ali tretjem triletju.

5.1.2.2 Predstavitev vprašalnika za učence

Uvod anketnega vprašalnika za učence (Priloga B) na kratko predstavlja vsebino ankete in njen namen ter navodila za reševanje. Vprašalnik je anonimen, učenec na začetku opredeli le spol in starost. Sestavlja ga deset vprašanj, devet je odprtega tipa, eno zaprtega. Sprašujejo po tem, kako pogosto učenec hodi v naravo, kaj dela in občuti, ko je v naravi, ter kaj do nje čuti. Z vprašanji ugotavljamo tudi to, ali učenec naravo občuduje in spoštuje, ali se mu zdi ogrožena, in kaj bi storil, da bi jo zavaroval.

5.2 UPORABLJENI VIRI PODATKOV

Pisne podatke, ki smo jih za raziskavo potrebovali, smo dobili v Zakonu o ohranjanju narave in Zakonu o varstvu okolja, v učnih načrtih določenih splošnoizobraževalnih učnih predmetov, v vzgojno-izobraževalnem programu zavarovanega območja Naravni rezervat Škocjanski zatok, Uredbi o Krajinskem parku Sečoveljske soline ter v vzgojno-izobraževalnih načrtih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti v domovih Burja v Seči in Breženka v Fiesi.

5.2.1 Zakon o ohranjanju narave in Zakon o varstvu okolja

Oba dokumenta smo pregledali z namenom, poiskati povezave z naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji, navedenimi v izbranih učnih načrtih. Glede na to, da Zakon o ohranjanju narave določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varovanja naravnih vrednot, Zakon o varstvu okolja pa ureja varstvo okolja pred obremenjevanjem, smo opredelili tiste učne cilje, s katerimi po teh zakonih dosegamo ohranjanje narave kot naravovarstvene; tiste, s katerimi pa vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja pred obremenjevanjem kot okoljevarstvene. Pri iskanju podatkov smo uporabili naslednje dokumente:

- Zakon o ohranjanju narave (ZON-UPB2), objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije, št. 96/2004, dne 30. 8. 2004, in
- Zakon o varstvu okolja (ZVO-1-UPB-1), objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije, št. 39/2006, dne 13. 4. 2006.

5.2.2 Učni načrti splošnoizobraževalnih predmetov

Učni načrt je predpisani dokument, po katerem je učitelj dolžan izvajati pouk tako, da bodo učenci usvojili zapisane cilje oziroma standarde znanja. Opredeljuje učni predmet, navaja splošne in operativne cilje predmeta, podaja specialnodidaktična priporočila in vsebuje katalog

znanja. Učni načrti vseh osnovnošolskih predmetov so v osnovni strukturi enotni (opredelitev predmeta, splošni cilji, operativni cilji, specialnodidaktična priporočila, katalog znanja), vsak pa ima še svojo specifično strukturo, ki jo sestavljajo naslednji elementi:

- predlagane dejavnosti,
- predlagane vsebine,
- navodila za preverjanje in ocenjevanje znanja,
- standardi znanja po sklopih,
- standardi znanja po razredih,
- standardi znanja ob zaključku triletja,
- standardi znanja ob zaključku šolanja,
- medpredmetne povezave.

Učni načrti za osnovno šolo so v glavnem učno-ciljno načrtovani, kar pomeni, da so cilji operativni z ogrođjem učne vsebine. Nekaj je takih, ki so procesno naravnani, pri čemer so osnova operativni cilji, enako pomembna pa je tudi pot do njih (konkretizacija). Šola in učitelji so dolžni učencem ponuditi priložnost, da zapisane cilje dosežejo. Pri tem imajo učitelji na voljo nekaj izbire in svojo interpretacijo.

Z namenom razpoznati naravovarstvene in okoljevarstvene cilje v določenih učnih načrtih smo pregledali:

- splošne cilje predmeta,
- operativne cilje predmeta,
- specialnodidaktična priporočila,
- medpredmetne povezave, pri čemer smo iskali povezave s predmetom okoljska vzgoja.

Za uspešno opravljeno delo je bilo potrebno vedeti, kako bomo razlikovali okoljevarstvene od naravovarstvenih ciljev. Med vzgojno-izobraževalnimi cilji smo torej ločili tiste, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja, od tistih, s katerimi dosegamo razumevanje ohranjanja biotske raznovrstnosti in varovanje naravnih vrednot. Cilje smo prepoznavali v

učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Naravoslovje 6 in obenem iskali povezave z Zakonom o ohranjanju narave in Zakonom o varstvu okolja. Na podoben način smo pregledali tudi učna načrta za predmeta Družba v četrtem in petem razredu ter Geografija v šestem z razliko, da nismo iskali povezav z omenjenima zakonoma. V desetih drugih učnih načrtih smo v rubriki »medpredmetne povezave« poiskali navajanje predmeta okoljska vzgoja.

5.2.2.1 Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika

Predmet Naravoslovje in tehnika je del nadgradnje predmeta Spoznavanje okolja v prvem triletju. Nadaljuje se v predmetih Naravoslovje v šestem in sedmem razredu ter Tehnika in tehnologija v šestem, sedmem in osmem razredu, Gospodinjstvo v petem in šestem razredu ter Biologija, Kemija in Fizika v osmem in devetem razredu (Učni načrt ..., 2002).

5.2.2.2 Učni načrt predmeta Naravoslovje v šestem razredu

Katalog operativnih ciljev tega predmeta je pripravljen po učnih temah in vsebuje cilje, dejavnosti, vsebine in pojme, ki naj bi jih učenci usvojili pri pouku. Didaktična priporočila in medpredmetne povezave so dodani ob koncu vsake teme. Pojmi in cilji opredeljujejo vsebino predmeta. Pojmi so v katalogu zato, da olajšajo delo učitelju.

Učitelj lahko določi zaporedje učne snovi po lastni presoji s svojo časovno razporeditvijo, prav tako lahko realizira učne cilje v drugem vsebinskem sklopu. Predvidene dejavnosti, ki so povezane s samostojnim delom učencev, lahko učitelj zamenja, pomembno je le, da doseže enake ali podobne cilje, kot so zapisani (Učni načrt ..., 2000)..

Cilji v učnem načrtu predmeta Naravoslovje 6 so oblikovani tako, da ima učenec čim več neposrednega stika z naravo oziroma okoljem, v katerem živi. Poseben poudarek je na spoznavanju življenjske pestrosti izbranih ekosistemov. Učitelj lahko namesto navedenih

izbere katera koli sorodna živa bitja. Na voljo ima več učnih tem, da pri realizaciji pouka izbere tiste, ki so učencu blizu (Učni načrt ..., 2000).

5.2.2.3 Učni načrt predmeta Družba

Družba je učni predmet v četrtem in petem razredu. Učni načrt tega predmeta ima nekatera temeljna poglavja (Opredelitev predmeta, Splošni cilji predmeta, Posebni cilji predmeta, Didaktični principi in priporočila, Temeljni standardi znanja ob zaključku predmeta v predmetniku) skupna za oba razreda, razlike se pojavijo v operativnih ciljih, ki so navedeni ločeno za 4. oziroma 5. razred, v temeljnih standardih znanja, ki se med razredoma razlikujejo, prav tako pa se razlikujejo tudi predlogi za dneve dejavnosti. V učnem načrtu smo med splošnimi in operativnimi cilji, dejavnostmi (tam, kjer so bile konkretizirane), v medpredmetnih povezavah in med specialnodidaktičnimi priporočili iskali okoljevarstvene ali naravovarstvene cilje.

5.2.2.4 Učni načrt predmeta Geografija v šestem razredu

Ta učni načrt je izrazito procesno načrtovan. V poglavju Operativni cilji predmeta je v rubriki Vzgojno-izobraževalni cilji in dejavnosti za dosego konkretnega – etapnega cilja navedena konkretna dejavnost. Poleg tega so navedeni še geografski pojmi in imena ter medpredmetne povezave. Predlagane vsebine so navedene ločeno na začetku podpoglavja, specialnodidaktična priporočila pa kot samostojno poglavje ob koncu učnega načrta.

5.2.2.5 Povezave splošnih učnih predmetov drugega triletja s predmetom Okoljska vzgoja

Po pregledu kataloga operativnih ciljev v izbranih učnih načrtih smo ugotovili, da so okoljevarstveni in naravovarstveni cilji redki ali jih praktično ni, zato smo se odločili, da bomo v preostalih učnih načrtih obveznih predmetov drugega triletja pregledali rubriko

Medpredmetne povezave in ugotavljali, kako pogosto je naveden predmet Okoljska vzgoja.

Pregledani so bili učni načrti naslednjih predmetov:

- Slovenščina,
- Italijanščina,
- Matematika,
- Angleščina,
- Likovna vzgoja,
- Glasbena vzgoja,
- Zgodovina,
- Tehnika in tehnologija,
- Gospodinjstvo,
- Športna vzgoja.

5.2.3 Zavarovani območji Krajinski park Sečoveljske soline in Naravni rezervat Škocjanski zatok ter njuno vzgojno-izobraževalno poslanstvo

Naravne vrednote, ne glede na to, ali so državnega ali lokalnega pomena, varuje Zakon o ohranjanju narave. V 49. členu določa, da se naravne vrednote lahko zavarujejo z aktom o zavarovanju, v katerega se lahko vključi tudi več naravnih vrednot. Na slovenski obali oziroma na območju Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave, Območna enota Piran, je več zavarovanih območij. V raziskavo smo vključili dve, ki sta zanimivi zaradi svojega vzgojno-izobraževalnega poslanstva in dejavnosti na področju ozaveščanja o pomenu ohranjanja narave. Na samem začetku mesta Koper se do Bertoške bonifike razteza Naravni rezervat Škocjanski zatok, ki je največje brakično mokrišče v Sloveniji, znano predvsem po pestrosti ptic (Zavarovana območja ..., 2006). Varuje ga Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Območna enota Piran, po koncesijski pogodbi z državo pa upravlja Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Krajinski park Sečoveljske soline s površino približno 650 hektarjev leži na skrajnem jugozahodnem delu Slovenije, tik ob meji s Hrvaško, v južnem delu občine Piran (Zavarovana območja ..., 2006). Je območje habitatov

redkih, ogroženih in značilnih rastlinskih in živalskih vrst, kjer je zaradi dolgotrajnega delovanja človeka nastal značilen solinski ekosistem. Je torej območje izjemne prepletenosti naravne in kulturne dediščine, ki ga po koncesijski pogodbi z državo upravlja podjetje Soline, Pridelava soli, d. o. o. Zavarovana območja imajo poleg varovalne tudi vzgojno-izobraževalno nalogo, ki je začrtana z izobraževalnimi programi oziroma je del upravljalvskega načrta. Obe zavarovani območji, ki poleg preostalih naravovarstvenih nalog opravljata tudi vzgojno-izobraževalno funkcijo, smo izbrali zaradi bližine območja raziskave in aktualnosti problematike domačega okolja. Podatke, pomembne za raziskavo, smo črpali iz Izobraževalnega programa rezervata in Uredbe o krajinskem parku Sečoveljske soline ter njihovega Načrta interpretacije (Sovinc, 2010).

5.2.3.1 Izobraževalni program Naravnega rezervata Škocjanski zatok

Naravni rezervat Škocjanski zatok ima izobraževalni program, ki je bil pripravljen v okviru projekta »Natura 2000 za boljšo kakovost življenja« znotraj programa pobude Skupnosti INTERREG III A Slovenija - Italija 2000–2006. Njegov namen je uvajati učence v spoznavanje pomembnosti ohranjanja naravnega okolja in sonaravnega gospodarjenja z njim. Pregledali smo Izobraževalni program naravnega rezervata Škocjanski zatok za šolsko leto 2008/2009. Sestavlja ga pet ključnih poglavij. Uvodu, v katerem so navedeni namen in ključna sporočila, ki jih upravljalec želi posredovati udeležencem izobraževanja oziroma obiskovalcem, sledi kratka predstavitev rezervata z geografskega, ekosistemskega in družbenega vidika. Nato se nadaljuje s poglavjem, ki prikazuje vključenost ohranjanja narave in varstva okolja v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji, zaključuje pa se s predstavitvijo naravoslovnih dnevov in raziskovalnega tabora mladih ornitologov. V Izobraževalnem programu smo evidentirali naravovarstvene in okoljevarstvene cilje, ključna naravovarstvena sporočila in dejavnosti, ki so načrtovane za doseganje ciljev, ter jih predstavili v poglavju z rezultati.

5.2.3.2 Ureditev Krajinskega parka Sečoveljske soline za ogledovanje in obiskovanje

Območje Sečoveljskih solin je tudi območje habitatov ogroženih, značilnih in redkih rastlinskih in živalskih vrst, ki ga je prav zaradi tega država zavarovala kot Krajinski park Sečoveljske soline z namenom, da se zavaruje območje naravnih vrednot (Uredba ..., 2001). Dolgoročni cilji upravljanja Krajinskega parka Sečoveljske soline so usmerjeni k varovanju in trajnemu ohranjanju naravnih vrednot ter s tem biotske raznovrstnosti Sečoveljskih solin, varovanju kulturne dediščine in značilnosti obmorske kulturne krajine Slovenske Istre (Krajinski ..., 2010). Pri izvajanju načrtovanih nalog oziroma dejavnosti za uresničevanje zastavljenih ciljev veljajo na zavarovanem območju pravila in varstveni režim, ki jih morajo upoštevati in se jih držati vsi, ki imajo kakršne koli interese v parku. Za uspešno opravljanje poslanstva parka, upravljavec poskrbi tudi z izobraževanjem, ozaveščanje in vzgojo obiskovalcev. Za to ima Načrt interpretacije oziroma »Ureditev naravne vrednote Sečoveljske soline za ogledovanje in obiskovanje« (Sovinc, 2010), iz katerega smo črpali določene podatke, pomembne za našo raziskavo.

5.2.4 Vzgojno-izobraževalni programi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti

Center šolskih in obšolskih dejavnosti (CŠOD) je javni zavod, ki deluje v okviru Ministrstva za šolstvo in šport in ga je leta 1992 ustanovila Vlada Republike Slovenije z namenom, da v program dela osnovnih šol sistematično vključi šolo v naravi. Sedež ima v Ljubljani, svoje programe pa ponuja v triindvajsetih domovih po vsej Sloveniji ter devetnajstih izpostavah Dnevnega centra s sedežem prav tako v Ljubljani.

Šola v naravi je oblika dela, ki omogoča drugačno uresničevanje ciljev in izvedbo tematskih sklopov učnih načrtov (V naravo ..., 2002), ki jih šole s pomočjo CŠOD izpeljejo veliko lažje tudi zato, ker so učitelji, zaposleni pri njih, strokovnjaki za različna učna področja. Dejavnosti pokrivajo področja športa, znanosti, kulture in vzgojno-izobraževalno (šolsko) področje, katerega poslanstvo je posredovanje znanja, uvajanje v raziskovalno delo, kulturne dejavnosti

ter realizacija posameznih delov vzgojno-izobraževalnega programa osnovnih in srednjih šol. Cilje, ki so del učnih načrtov, je mogoče realizirati s programi, ki upoštevajo sledeče elemente izobraževalnega načrtovanja in prakse:

- doseganje ciljev, ki so del letnega načrta šole,
- vključevanje posebnih didaktičnih postopkov za delo v naravi,
- izkustveno in doživljajsko učenje ter
- socializacijski vidik.

Ob deseti obletnici svojega delovanja je Center šolskih in obšolskih dejavnosti izdal publikacijo z naslovom »V naravo z glavo«, s katero predstavlja program šole v naravi, ki se po različnih domovih po Sloveniji razlikuje v vsebinskih podrobnostih, pogojenih z okoljem, v katerem se dom nahaja, ter ponudbe Dnevnega centra s programsko načrtovanimi dnevi dejavnosti (V naravo ..., 2002). V publikaciji smo sledili ter evidentirali naravovarstvene in okoljevarstvene cilje v poglavju Splošni vzgojno-izobraževalni cilji ter pregledali vsebine in dejavnosti, s katerimi je načrtovano doseganje omenjenih ciljev.

Domovi ponujajo pestre programe šole v naravi, ki trajajo od 3 do 7 dni, medtem, ko Dnevni center s svojimi izpostavami izvaja program dnevov dejavnosti, ki obsega naravoslovne, kulturne, športne in tehniške dneve, torej dejavnosti, ki so vključene v učne programe različnih razredov osnovne in srednje šole in trajajo od 4 do 6 pedagoških ur.

5.3 INTERVJU

Metodo intervjuvanja smo uporabili za pridobitev podatkov, ki jih s preostalimi metodami ni bilo mogoče pridobiti. To so nekateri podatki o vzgojno-izobraževalnem poslanstvu in delu zavarovanih območij Krajinskega parka Sečoveljske soline, Naravnega rezervata Škocjanski zatok in domov Centra šolskih in obšolskih dejavnosti Breženka v Fiesi ter Burja v Seči.

Za omenjeno metodo smo se odločili, ker smo želeli pridobiti podatke, ki so za posamezne ustanove interne narave oziroma niso objavljeni v drugih javnih virih podatkov.

Zanimalo nas je, kako načrtujejo izvajanje vzgojno-izobraževalnega poslanstva in ozaveščanja o pomenu ohranjanja biotske raznovrstnosti ter varstva naravnih vrednot. Vprašali smo jih, kateri so cilji njihovega vzgojno-izobraževalnega dela in kako jih dosegajo. Zanimalo nas je tudi, katere šole se odločajo za izrabo njihove ponudbe, koliko stari učenci so najpogostejši obiskovalci in za katere programe šole povprašujejo. Ali preverjajo učinke svojega vzgojno-izobraževalnega dela in kako so šole pripravljene sodelovati pri načrtovanju programov, smo tudi vprašali. Na koncu pa še to, ali si želijo pri sodelovanju s šolami kaj spremeniti.

Vprašanja (priloge C in Č) smo vodjem navedenih ustanov postavili ustno, na osebnem sestanku v prostorih njihovih organizacij. Odgovori na posamična vprašanja so strnjeni v poglavju z rezultati.

5.4 PREGLED STROKOVNE PEDAGOŠKE LITERATURE

Pregled literature smo uporabili zgolj zato, da smo še z dodatnega vidika pridobili vpogled v problematiko vzgoje in izobraževanja za ohranjanje narave in varstva okolja v osnovni šoli. Zanimalo nas je, kaj se je na tem področju dogajalo v obdobju petih let, od 2004 do 2008. Raziskali smo, kako pogosto se pojavlja omenjena problematika v določenih strokovnih pedagoških revijah, ki obravnavajo vsebine prvega in drugega triletja osnovne šole, kako v tistih, ki so namenjene specifičnim učnim vsebinam na predmetni stopnji, ter v onih, ki so aktualne tako za razredne kot predmetne učitelje. Izbrali smo sledeče publikacije:

1. Razredni pouk,
2. Kemija v šoli in družbi,
3. Geografija v šoli,
4. Vzgoja,
5. Vzgoja in izobraževanje,
6. Okoljska vzgoja v šoli/Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu.

Izbrana periodična literatura je aktualna za učitelje, ki poučujejo na vseh treh starostnih stopnjah. Prvi naslov se tiče problematike razrednega pouka, naravoslovno področje na predmetni stopnji pokriva revija »Kemija v šoli in družbi«, družboslovno pa »Geografija v šoli«. Naslednja dva naslova se dotikata splošne pedagoške problematike vseh treh obdobj: »Vzgoja« ter »Vzgoja in izobraževanje«, zadnja pa je revija, ki pokriva področje vzgoje in izobraževanja za ohranjanje narave in varstvo okolja.

S pregledom literature smo želeli osvetliti tudi prispevek strokovnih teoretikov in učiteljev praktikov na področju uvajanja ohranjanja narave oziroma varstva okolja v osnovnošolsko izobraževanje.

6 REZULTATI

6.1 REZULTATI ANKETNIH VPRAŠALNIKOV

Z metodo anketiranja smo vzpostavili stik z izvajalci in uporabniki vzgojno-izobraževalnega programa, ki je odvisen tako od prvih kot od drugih. V tem delu naloge so predstavljeni rezultati dveh anketnih vprašalnikov, s pomočjo katerih smo povprašali po zastavljenih naravovarstvenih učnih ciljih, pričakovanih vzgojnih učinkih, zadovoljstvu s ponodbami zunanjih ustanov ter odnosu učencev do okolja in narave.

6.1.1 Analiza vzgojno-izobraževalnega dela na področju ohranjanja narave

Vzgoja in izobraževanje za ohranjanje narave v 2. triletju osnovne šole je naslov anketnega vprašalnika za učitelje (Priloga A), s katerim smo jim spomladi 2008 postavili 21 vprašanj. Od 45 razdeljenih vprašalnikov, izročili smo jih učiteljicam, ki poučujejo predmet Naravoslovje in tehnika v četrtem in petem razredu ter Naravoslovje v šestem razredu osnovne šole, je bilo 14 vrnjenih. Večina vprašanih svoje vzgojno-izobraževalno delo opravlja med 16 in 25 leti, najmanj je takih, ki so zaposlene do 5 ali več kot 25 let. Povprašali smo jih tudi, katere učbenike uporabljajo pri pouku naravoslovja v tekočem in katere nameravajo v prihodnjem šolskem letu, vendar tega podatka, ki kaže na zadovoljstvo z učbeniki, v analizo raziskave nismo vključili, ker smo med raziskavo ugotovili, da ni bistven za osvetljevanje obravnavane problematike.

Pri analizi rezultatov smo, od 21 vprašanj, vključili le 8, za katera se je izkazalo, da podpirajo cilje raziskave. Tista, s katerimi bi se oddaljili od bistva raziskave, smo izključili. Na vprašanja niso vedno odgovorile vse anketiranke, zakaj smo rezultate kljub temu vključili v analizo, pojasnjujemo pri posameznem vprašanju.

1. vprašanje:

Katere tri glavne naravovarstvene cilje prepoznate v učnih načrtih za 2. triletje?

Število odgovorov: 39 navedb od 42 možnih

Od učiteljic smo želeli izvedeti, ali prepoznajo naravovarstvene cilje v učnih načrtih naravoslovnih predmetov, ki jih poučujejo, katerim trem dajejo prednost in kako jih razvrščajo po pomembnosti.

Rezultati nam povedo, katere cilje učiteljice prepoznavajo kot naravovarstvene ter kakšen pomen jim pripisujejo. Prikazani so v treh preglednicah, kot so jih vprašanke razvrstile na 1., 2. ali 3. mesto. Vse učiteljice niso navedle po tri naravovarstvene cilje, domnevamo, da jih kot take med cilji v učnem načrtu niso prepoznale.

Preglednica 2: Glavni naravovarstveni cilji, uvrščeni na 1. do 3. mesto

Katere tri glavne naravovarstvene cilje prepoznate v učnih načrtih predmetov, ki jih poučujete? (razvrstite jih po pomembnosti)			
Cilji, ki so jih kot naravovarstvene prepoznale anketiranke		število	%
1	učiti se preudarno spreminjati naravo/imeti kritičen odnos do posegov	6	26
2	spoznati pomen varčevanja z naravnimi viri	4	17
3	oblikovati pozitiven odnos do narave	3	13
4	varovati vode in spoznati pomen varovanja	2	9
5	skrbeti za okolje	2	9
6	spoznati lastnosti snovi	2	9
7	prepoznati ogroženost živih bitij zaradi onesnaževanja	1	4
8	prepoznati pomen vpliva človeka na preostala živa bitja	1	4
9	spoznati pomen zelenih rastlin za pretvorbo energije	1	4
10	razumeti delovanje narave	1	4
Skupaj		23	100

V preglednici 2 je bilo prvih šest ciljev razvrščenih tudi na 2. ali 3. mesto.

Preglednica 3: Glavni naravovarstveni cilji uvrščeni samo na 2. mesto

Katere tri glavne naravovarstvene cilje prepoznate v učnih načrtih predmetov, ki jih poučujete? (razvrstite jih po pomembnosti)			
Cilji, ki so jih kot naravovarstvene prepoznale anketiranke		število	%
1	spoznati pomen ohranjanja narave	2	22
2	privzgojiti pozitiven odnos do živali	1	11
3	spoznati vzroke in posledice propadanja gozdov	1	11
4	spoznati pomen recikliranja odpadkov	1	11
5	spoznati ukrepe za zmanjševanje učinka tople grede	1	11
6	spoznati pomen toplote za življenje	1	11
7	spoznati povezanost živega in neživega	1	11
8	spoznati zgradbo rastlin	1	11
	Skupaj	9	100

Preglednica 4: Glavni naravovarstveni cilji uvrščeni samo na 3. mesto

Katere tri glavne naravovarstvene cilje prepoznate v učnih načrtih predmetov, ki jih poučujete? (razvrstite jih po pomembnosti)			
Cilji, ki so jih kot naravovarstvene prepoznale anketiranke		število	%
1	z etičnega stališča naučiti se razsojati, kaj je prav in kaj ni	2	29
2	privzgojiti spoštovanje do narave	1	14
3	privzgojiti pozitiven odnos do rastlin	1	14
4	spoznati pomen in posledice onesnaženosti zraka	1	14
5	opazovati naravo	1	14
6	spoznati pomen pridelave hrane	1	14
	Skupaj	7	100

Iz preglednic 2, 3 in 4 je razvidno, da je na prvo mesto po pomembnosti razvrščenih največ različnih ciljev, med katerimi prevladujejo okoljevarstveni, eden je naravovarstven, dva pa obenem tudi okoljevarstvena. Nekaj se jih navezuje na druga področja, kot so kemija, biologija, ekologija, ali so zelo splošni. Na drugem mestu so naravovarstveni in okoljevarstveni cilji, zastopani v enakem razmerju, tretji cilj je tako naravovarstven kot okoljevarstven, trije pa so s področja biologije, fizike in ekologije. Na tretje mesto po pomembnosti so učiteljice razvrstile največ naravovarstvenih ciljev (3), enega okoljevarstvenega, preostala dva pa sodita v splošno področje in biologijo.

Zaradi preglednosti nad naborom ciljev, ki so jih vprašane učiteljice prepoznale kot naravovarstvene v učnih načrtih predmetov, ki jih poučujejo, in lažjim ugotavljanjem, ali to

tudi dejansko so, smo jih razvrstili glede na to, ali so naravovarstveni, okoljevarstveni ali sodijo v neko drugo učno področje, v sledeče skupine:

a) naravovarstveni cilji:

- oblikovati pozitiven odnos do narave,
- spoznati pomen ohranjanja narave,
- privzgojiti pozitiven odnos do živali,
- privzgojiti pozitiven odnos do rastlin,
- z etičnega stališča naučiti se, kaj je prav in kaj ni (privzgojiti odgovornost do narave),
- privzgojiti spoštovanje do narave,

b) naravovarstveno-okoljevarstveni cilji:

- spoznati vzroke in posledice propadanja gozdov,
- prepoznati ogroženost živih bitij zaradi onesnaževanja,
- prepoznati pomen vpliva človeka na preostala živa bitja,

c) okoljevarstveni cilji:

- spoznati pomen varčevanja z naravnimi viri,
- učiti se preudarno spreminjati naravo/imeti kritičen odnos do posegov,
- varovati vode in spoznati pomen varovanja,
- spoznati ukrepe za zmanjševanje učinka tople grede,
- spoznati pomen recikliranja odpadkov,
- spoznati pomen in posledice onesnaženosti zraka,
- skrbeti za okolje,

d) preostali cilji:

- spoznati lastnosti snovi,
- razumeti delovanje narave,
- spoznati pomen zelenih rastlin za pretvorbo energije,
- spoznati pomen toplote za življenje,
- spoznati povezanost živega in neživega,
- spoznati zgradbo rastlin,
- opazovati naravo,

- spoznati pomen pridelave hrane.

Rezultati jasno kažejo, da je med navedenimi samo 6 naravovarstvenih ciljev, 7 je okoljevarstvenih in jim pri realizaciji učiteljice dajejo prednost pred naravovarstvenimi. 3 se navezujejo tako na naravovarstvo kot na okoljevarstvo, vseh preostalih, ki so jih uvrstile v isto kategorijo – kot naravovarstvene, je kar 8. Zaskrbljujoče je dejstvo, da uvrščajo učiteljice med naravovarstvene cilje tudi okoljevarstvene, katerim dajejo celo prednost, in da so v isto kategorijo uvrstile veliko takih, ki ne spadajo v nobeno od obeh skupin.

2. vprašanje:

Ali menite, da so v učnih načrtih zastavljeni cilji naravoslovja glede na razvojno stopnjo otrok realno zastavljeni? (izberite en odgovor)

Število odgovorov: 14

Od učiteljic, ki svoje pedagoško delo opravljajo najmanj 5 ali več let pričakujemo, da so kompetentne za ocenjevanje primernosti učnih ciljev glede na učne sposobnosti in socialne lastnosti učencev drugega triletja. Njihovo mnenje nas zanima kot mnenje strokovnjakov praktikov, saj so le-ti v kurikularnih komisijah za pripravo učnih načrtov predstavljali manjšino.

Rezultati nam povedo, ali so učiteljice ocenile učne cilje predmetov, ki jih poučujejo, kot idealne, kot v glavnem primerne ali neprimerne, in kako so se glede tega opredelile.

Preglednica 5: Primernost učnih ciljev glede na razvojno stopnjo otrok

Ali menite, da so v učnih načrtih zastavljeni cilji naravoslovja glede na razvojno stopnjo otrok realno zastavljeni? (izberite en odgovor)		
Odgovori	število	%
v glavnem so primerni za to starostno stopnjo otrok	12	86
popolnoma so prilagojeni razvojni stopnji otrok (so idealni)	1	7
so prezahtevni za to starostno stopnjo otrok (niso primerni)	1	7
Skupaj	14	100

Iz Preglednice 5 vidimo, da večina vprašanih meni, da so učni cilji v glavnem primerni za učence, ki jih poučujejo. Enako število pa jih meni, da so idealni oziroma prezahtevni in zato neprimerni. Zaradi dobljenih rezultatov domnevamo, da so za od 9 do 11 let stare učence v glavnem primerni tudi v učne načrte vključeni naravovarstveni cilji.

3. vprašanje:

Ali v svoje letne priprave vključujete vse učne cilje s področja varstva narave, navedene v učnem načrtu predmeta, ki ga poučujete? (obkrožite)

Število odgovorov: 14

S tem vprašanjem smo, glede na to, kako jih učiteljice vključujejo v svoje letne učne priprave, med drugim želeli izvedeti tudi to, kakšen pomen dajejo naravovarstvenim ciljem.

Preglednica 6: Vključevanje naravovarstvenih učnih ciljev v učiteljevo letno pripravo

Ali v svoje letne priprave vključujete vse učne cilje s področja varstva narave, navedene v učnem načrtu predmeta, ki ga poučujete?		
Odgovori	število	%
da	13	93
ne	1	7
Skupaj	14	100

Iz rezultatov vidimo, da je večina učiteljic prepričanih, da v svoje letne priprave vključuje vse učne cilje s področja varstva narave, kljub temu, da rezultati prvega vprašanja potrjujejo, da vedno ne vedo, kateri so. Glede na njihove odgovore lahko sklepamo, da vprašane učiteljice pripisujejo naravovarstvenim ciljem velik pomen.

4. vprašanje:

Obrazložite.

Število odgovorov: 9

To anketno vprašanje se navezuje na predhodnega. Z njim smo od vprašanih želeli izvedeti, zakaj vključujejo ali zakaj ne vključujejo naravovarstvenih ciljev v svoje letne priprave. Na vprašanje ni odgovorilo pet anketirank.

Dobljeni odgovori niso dovolj natančni, ne sledijo dosledno vprašanju, ki je postavljeno in se nanaša na predhodnega. Trije odgovori so bili nesmiselni, saj niso odgovarjali na postavljeno vprašanje, preostalih šest pa smo združili v dve obrazložitvi.

Preglednica 7: Vzroki za vključevanje/nevključevanje naravovarstvenih ciljev v letne priprave

Obrazložite (nanaša se na prejšnje vprašanje)		
Obrazložitev	število	%
vključujemo vse cilje, vendar vseh ne uspemo realizirati	4	29
držimo se predpisanih smernic in učnega načrta	2	14
nesmiselni odgovori (ne odgovarjajo na vprašanje)	3	21
brez obrazložitve	5	36
Skupaj	14	100

Odgovori le delno pojasnijo odločitev učiteljic, zakaj vključujejo oziroma ne vključujejo vseh ciljev s področja varstva narave v svoje letne priprave. Vse učiteljice, ki so se opredelile, da se držijo predpisanih smernic oziroma učnega načrta, tudi vključujejo naravovarstvene cilje v svoje letne priprave. Prva obrazložitev nam pove, da nekatere učiteljice zaupajo učnemu načrtu, da so med naborom operativnih ciljev tudi naravovarstveni, in menijo, da jih s tem, ko sledijo učnem načrtu, tudi že vključujejo v svoje letne priprave. Preostale učiteljice, ki so odgovorile na to vprašanje, niso opredelile vzroka za svojo odločitev, temveč so samo razodele, da vseh ciljev ne realizirajo. Iz rezultatov sklepamo, da učiteljice niso prepričane, ali vključujejo naravovarstvene cilje ali jih ne, in da ne vedo, zakaj.

5. vprašanje:

Katerim ciljem ste dali prednost pri realizaciji? (navedite tri po vrstnem redu pomembnosti)

Število odgovorov: 34 navedb

S tem vprašanjem smo želeli od učiteljic izvedeti, katere cilje, s tem, ko jim dajejo prednost, dejansko realizirajo. Nekatero učiteljice prednostnih ciljev niso navedle ali so navajale le po enega oziroma dva, tako, da imamo od 42 možnih zbranih le 34 navedb.

Rezultati nam dajejo 16 različnih ciljev, ki niso le naravovarstveni in okoljevarstveni, temveč tudi z drugih področij.

Preglednica 8: Odgovori na vprašanje »Katerim ciljem ste dali prednost pri realizaciji?«

Katerim ciljem ste dali prednost pri realizaciji? (navedite tri po vrstnem redu pomembnosti)			
	Cilji	število	%
1	prepoznati posege v naravo in razumeti posledice	9	26
2	zavedati se pomena varčevanja z energijo in drugimi viri	4	12
3	privzgojiti spoštljiv odnos do narave	4	12
4	spoznavati pestrost žive narave	3	9
5	poznati pomen pitne vode in ukrepe za njeno ohranjanje	2	6
6	spoznati različne ekosisteme	2	6
7	privzgojiti odgovornost do narave	1	3
8	privzgojiti ljubezen do narave	1	3
9	spoznati, da so vsa živa bitja pomembna	1	3
10	razviti skrb za zdravo okolje	1	3
11	oblikovati kritičen odnos do procesov v okolju	1	3
12	izkustveno doživeti naravo in spoznati povezave med procesi	1	3
13	spoznavati naravo z vsemi čutili	1	3
14	vzbuditi radovednost ob odkrivanju novega	1	3
15	spoznati različnost med ljudmi	1	3
16	spoznati pomen ločevanja odpadkov	1	3
	Skupaj	34	100

V vprašalniku govorimo o učnih ciljih s področja varstva narave. Med tistimi, ki jih glede na zastavljeno vprašanje učiteljice navajajo in jim dajejo prednost, pa se poleg naravovarstvenih pojavljajo tako okoljevarstveni kot cilji z drugih učnih področij. Med naravovarstvenimi

prevladujejo vzgojni – etični cilji, več kot teh je okoljevarstvenih, največ pa je, v primerjavi s preostalimi, ciljev s področja splošne biologije. S primerjavo, kateri cilji in v kakšnem odstotku se kot prednostni pojavljajo, dobimo sledečo razvrstitev:

- a) naravovarstveni cilji: ($\Sigma = 21 \%$)
 - privzgojiti spoštljiv odnos do narave – 12 %
 - privzgojiti odgovornost do narave – 3 %
 - privzgojiti ljubezen do narave – 3 %
 - spoznati pomembnost vseh živih bitij – 3 %
- b) naravovarstveno-okoljevarstveni cilji: ($\Sigma = 26 \%$)
 - spoznati človekove posege v ekosisteme in razumeti posledice njihovih vplivov na naravo – 26 %
- c) okoljevarstveni cilji: ($\Sigma = 27 \%$)
 - zavedati se pomena varčevanja z energijo in drugimi viri – 12 %
 - poznati pomen pitne vode in ukrepe za njeno ohranjanje – 6 %
 - razviti skrb za zdravo okolje – 3 %
 - oblikovati kritičen odnos do procesov v okolju – 3 %
 - spoznati pomen ločevanja odpadkov – 3 %
- d) preostali cilji: ($\Sigma = 27 \%$)
 - spoznavati pestrost žive narave – 9 %
 - spoznavati različne ekosisteme – 6 %
 - izkustveno doživeti naravo in spoznavati procese v njej – 3 %
 - spoznavati naravo z vsemi čutili – 3 %
 - vzbuditi radovednost ob odkrivanju novega – 3 %
 - spoznati različnost med ljudmi – 3 %

6. vprašanje:

Katere vzgojne učinke in v kolikšni meri dosegate z omenjenimi učnimi cilji? (pri posameznem določite doseženi nivo na lestvici, v kateri je 5 največja vrednost)

Število odgovorov: 14

Vprašanje smo postavili zato, ker smo želeli izvedeti, ali z naravovarstvenimi cilji oziroma tistimi, ki jih učiteljice opredeljujejo kot take, dosegajo naravovarstveno usmerjene vzgojne učinke. Učiteljice so odgovarjale tako, da so izbirale med navedenimi vzgojnimi učinki in z ocenami od 1 (najnižja na lestvici) do 5 (najvišja na lestvici) ocenjevale doseženi nivo posameznega učinka.

Rezultati nam povedo, da so vse učiteljice prepričane, da z učnimi cilji, katerim sledijo, dosegajo navedene vzgojne učinke, da pa pri vseh ne dosegajo najvišjega možnega nivoja.

Preglednica 9: Doseženi nivo posameznih vzgojnih učinkov

		Vrednostna lestvica				
		1	2	3	4	5
občutek odgovornosti do narave	N	/	/	/	5	9
	%	0,00	0,00	0,00	35,71	64,28
spoštovanje narave	N	/	/	2	3	9
	%	0,00	0,00	14,28	21,42	64,28
radovednost – užitek ob odkrivanju ne(po)znanega	N	/	/	1	6	7
	%	0,00	0,00	7,14	42,85	50,00
občudovanje zakonitosti narave	N	/	/	4	6	4
	%	0,00	0,00	28,57	42,85	28,57
občudovanje lepote narave	N	/	1	6	3	4
	%	0,00	7,14	42,85	21,42	28,57
ljubezen do narave	N	/	/	6	6	2
	%	0,00	0,00	42,85	42,85	14,28

Navedene vzgojne učinke zagotovo dosegamo s primerno izbranimi naravovarstvenimi učno-vzgojnimi cilji. Iz rezultatov vidimo, da jih učiteljice dosegajo tudi z okoljevarstvenimi in drugimi cilji. Ocenile so, da so s cilji, ki jih pri pouku realizirajo, najuspešnejše pri

privzganju odgovornosti in spoštovanja do narave. Zelo so uspešne tudi pri vzbujanju radovednosti in s tem užitka ob odkrivanju novega, nekoliko manj pa pri občudovanju lepote in zakonitosti narave. Ljubezen do narave je čustvo in zanj ocenjujejo, da ga pri učencih najslabše dosegajo. Glede na to, da ljubezen subjektivno zelo različno dojemamo in vrednotimo, bi bilo vredno podrobneje raziskati ta pozitiven odnos do narave in ugotoviti, ali rezultati izkazujejo realno stanje, in če, kje so vzroki za to.

7. vprašanje:

S katerimi zunanjimi ustanovami (CŠOD, DOPPS, ...) ali posamezniki sodelujete za doseganje zastavljenih naravoslovnih ciljev in vsebin?

Število odgovorov: 31 navedb, odgovorile so vse vprašane učiteljice.

Za doseganje načrtovanih učnih ciljev je treba izbrati primerne vsebine in izvesti ustrezne dejavnosti. To lahko zelo kvalitetno in strokovno izvedejo specializirane zunanje inštitucije ali posamezniki, ki ponujajo različne programe. S sedmim vprašanjem smo želeli izvedeti, ali se šole odločajo za običajno kvalitetno, predvsem pa drugačno ponudbo zunanjih strokovnjakov, s katero dopolnjujejo in bogatijo šolski vzgojno-izobraževalni program.

Preglednica 10: Odgovori na vprašanje »S katerimi zunanjimi ustanovami/posamezniki sodelujete za doseganje naravovarstvenih ciljev in vsebin?«

S katerimi zunanjimi ustanovami (CŠOD, DOPPS,...) ali posamezniki sodelujete za doseganje naravovarstvenih ciljev in vsebin?			
	Zunanje inštitucije	število	%
1	Center šolskih in občinskih dejavnosti	10	32
2	Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije	7	23
3	Komunalno podjetje	3	10
4	Rižanski vodovod	3	10
5	Kinološko društvo	1	3
6	Zdravstveni dom	1	3
7	Gobarska družina	1	3
8	Istrabenz	1	3
9	Agraria	1	3
10	Oljarna	1	3
11	Hiša eksperimentov	1	3
12	Ekošola	1	3
	Skupaj	31	100

Rezultati nam povedo, da šole, za doseganje naravovarstvenih ciljev, sodelujejo z mnogimi zelo različnimi zunanjimi ustanovami, katerih osnovna dejavnost pa ni vedno naravovarstveno usmerjena. V nadaljevanju nismo spraševali, zakaj se odločajo za izbrane zunanje ustanove, vendar bi bilo glede na dobljene rezultate zanimivo poizvedeti o vzrokih takih odločitvah. Samo domnevamo lahko, da so ponudbe nekaterih ugodnejše tako glede kvalitete in aktualnosti programov kot s finančnega vidika.

8. vprašanje:

Kako izrabljate ponudbe zunanjih ustanov? (obkrožite)

Število odgovorov: 14

S tem vprašanjem smo želeli izvedeti, kako šole izrabijo tisto, kar zunanje ustanove ponujajo za popestritev in dopolnitev šolskega vzgojno-izobraževalnega programa.

Preglednica 11: Odgovori na vprašanje »Kako izrabljate ponudbe zunanjih ustanov?«

Kako izrabljate ponudbe zunanjih institucij?		
Odgovori	število	%
zadovoljivo	9	64
minimalno	3	21
optimalno	2	14
Skupaj	14	100

Rezultati nam povedo, da le malo od vprašanih šol optimalno izrabi zunanjo ponudbo in da je le dobra polovica takih, ki zunanje strokovne programe izrabijo zadovoljivo. To pomeni toliko, da z izvajanimi aktivnostmi dosežejo potrebne standarde znanja. Relativno veliko pa je tistih, ki zunanjo ponudbo izrabijo minimalno. Glede na ta podatek in to, da jih le dobra polovica zadovoljivo izrablja zunanje programe, bi bilo za nadaljnje raziskave zanimivo poizvedeti za vzroke, ki narekujejo take odločitve.

6.1.2 Analiza odnosa učencev do okolja in narave

Kakšen odnos gojijo učenci do narave oziroma okolja, smo poskušali raziskali s pomočjo anketnega vprašalnika (Priloga B), na katerega je odgovorilo 105 otrok, starih med 9 in 11 let. Vseh 105 učencev je odgovorilo na vsa vprašanja izbirnega tipa, medtem ko na vprašanji dopolnilnega tipa niso vsi odgovorili. Vprašalnik je bil anonimen, učenci pa so poleg starosti navedli tudi spol, vendar zaradi zanemarljivih socialnih in drugih razvojnih razlik med spoloma v tem starostnem obdobju teh podatkov pri obdelavi rezultatov nismo uporabili. Anketo smo izvedli v septembru 2008, v vzorec pa so bili zajeti učenci drugega triletja Osnovne šole dr. Aleš Bebler - Primož Hrvatini. To je srednje velika primestna šola s podružnico v Ankaranu. V šolskem letu 2008/2009 je šolo obiskovalo skupaj 298 učencev. V drugem triletju je bilo 106 otrok, od tega 66 na podružnici in 40 na centralni šoli.

1. vprašanje:

Kako pogosto hodiš v naravo (k morju, v gozd, na travnik, k potoku, jezeru, v planine, preostalo _____ (navedi)? (izberi en odgovor)

Z vprašanjem smo hoteli izvedeti, kako pogosto so učenci v naravi, tam, kjer doživijo gozd, jezero, reko, morsko obrežje, travnik, ali gredo v gore in so v neposrednem stiku z živimi organizmi in drugimi deli narave.

Preglednica 12: Odgovori na vprašanje »Kako pogosto hodiš v naravo?«

Kako pogosto hodiš v naravo?	število	%
vsak dan	35	33
dvakrat na teden	31	29
redko	21	20
enkrat na teden	10	10
enkrat na 14 dni	4	4
enkrat na mesec	4	4
Skupaj	105	100

Rezultati kažejo, da je le dobra tretjina vprašanih učencev vsak dan v naravi in skoraj toliko jih gre v naravo redko oziroma do dvakrat na mesec. Preostali učenci so v naravi enkrat do dvakrat na teden kljub temu, da živijo v okolju, kjer sta v neposredni bližini tako morje kot gozd. Rezultati so zaskrbljujoči, toda glede na to, da kažejo učenci pri tej starosti še relativno veliko zanimanje za naravo, bi v okviru šolskega programa s premišljenim in odgovornim načrtovanjem vzgojno-izobraževalnih dejavnosti lahko usmerili učenčev interes k naravi in k vzgoji za njeno ohranjanje.

2. vprašanje:

S kom greš največkrat v naravo? (izberi en odgovor)

Z vprašanjem smo želeli izvedeti, kako otroci obiskujejo naravo, ali gredo sami ali si morda izberejo družbo in katero.

Preglednica 13: Odgovori na vprašanje »S kom greš največkrat v naravo?«

S kom greš največkrat v naravo?	število	%
z mamo, očetom	56	53
sam	16	15
s prijatelji	13	12
z dedkom, babico	9	9
z bratom, sestro	6	6
s psom	5	5
Skupaj	105	100

Iz rezultatov vidimo, da učenci te starosti še vedno hodijo v naravo v družbi svojih staršev, več kot polovica je takih otrok. Manjšemu številu delajo družbo stari starši, nekaj pa jih gre tudi samih ali s prijatelji. Podatek, da dobro polovico otrok spremljajo v naravo starši, je za učitelja pomemben, saj pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela in sodelovanja s starši le-te lahko motivira za aktivno vključevanje v zunajšolske naravoslovne dejavnostih oziroma načrtuje razširjeni učno-vzgojni program ob sodelovanju staršev.

3. vprašanje:

Kaj občutiš, ko si v naravi? (izberi en odgovor)

Vprašanje smo postavili zato, ker smo želeli izvedeti, kakšni so otrokovi občutki, ko je v neposrednem stiku z naravo. Želeli smo tudi, da občutke ozavesti, vsaj tako, da si jih priključ v spomin.

Preglednica 14: Odgovori na vprašanje »Kaj občutiš, ko si v naravi?«

Kaj občutiš, ko si v naravi?	število	%
počutim se prijetno	41	39
mir	35	33
srečo	11	10
zadovoljstvo	8	8
ne občutim ničesar	6	6
strah me je	2	2
drugo (navdušenje, svobodo)	2	2
počutim se neprijetno	0	0
Skupaj	105	100

Rezultati nam povedo, da se večina otrok v naravi počuti prijetno ter občutijo mir in srečo. Nihče se ne počuti neprijetno, kadar jo obišče. Nekaj je takih, ki menijo, da v naravi ne čutijo ničesar, in tudi takih, ki jih je v naravi strah. Prav zaradi učencev, ki mislijo, da ne občutijo ničesar, in takih, ki jih je strah, bi morali v vzgojno-izobraževalni program vključevati dejavnosti, ki se jih izvaja v naravi. V neposrednem stiku z živimi organizmi in drugimi deli narave bi učence navajali na stik z naravo tako, da bi jih spodbujali k čutnemu doživljanju, ki bi slej ko prej sprožilo čustvovanja in s tem bi učenci pričeli graditi odnos do narave. Pri takem vzgojnem procesu ima pomembno in odločilno vlogo učitelj s svojim odnosom do narave. Vzgoja za ohranjanje narave se pričinja pri najbolj elementarnih čustvih, kot so preprosta in iskrena ljubezen, sreča, mir in zadovoljstvo, ki jih sprožajo prijetni občutki, kot posledica doživljanja tistega, kar nas obdaja. Poseben pomen ima pri tem učiteljeva osebnost, saj je zgled najučinkovitejša metoda učenja.

4. vprašanje:

Kaj najpogosteje delaš, ko prideš v naravo? (izberi en odgovor)

Z vprašanjem smo hoteli izvedeti, kaj je tisto, kar učence v naravi najbolj pritegne.

Preglednica 15: Odgovori na vprašanje »Kaj najpogosteje delaš, ko prideš v naravo?«

Kaj najpogosteje delaš, ko prideš v naravo?	število	%
se sprehajam	47	44
se igram	30	28
iščem živali	10	10
nabiram rastline	6	6
opazujem rastline	5	5
poslušam ptičje petje	4	4
drugo (lov, ribolov, različno)	3	3
Skupaj	105	100

Rezultati kažejo, da se večina otrok najpogosteje sprehaja. Tudi igrajo se še pri tej starosti, kakor tudi raziskujejo, saj iščejo živali, nabirajo rastline in opazujejo ali prisluhnejo ptičjemu petju. Vse našteje dejavnosti lahko učitelj v svoje letne priprave vključi tudi kot močan motivacijski moment pri načrtovanju metodično-didaktičnega procesa, katerega del naj bi bila vzgoja za ohranjanje narave.

5. vprašanje:

Na kaj pomisliš ob besedi narava?

Vprašanje smo učencem postavili zato, ker smo želeli ugotoviti, na kaj dobi otrok asociacijo, ko sliši besedo narava. Prepričani smo bili, da nam bodo odgovori ponudili koristne iztočnice za vzgojno delo na tem področju.

Preglednica 16: Odgovori na vprašanje »Na kaj pomisliš ob besedi narava?«

Na kaj pomisliš ob besedi narava?	število	%
na rastline	31	29
na mir	19	18
na živali	18	17
na lepoto	13	12
na tišino	9	9
na igro	9	9
na lov in ribolov	2	2
na palčke in gozdne vile	1	1
na sekanje dreves	1	1
na denar	1	1
drugo (srečo)	1	1
na strah	0	0
Skupaj	105	100

Iz rezultatov vidimo, da učenci drugega triletja ob besedi narava najpogosteje pomislijo na rastline. Redkeje, toda še vedno pogosto na živali, vendar skoraj enako oziroma še celo pogosteje na mir, nato lepoto, tišino in igro. Odgovori učencev potrjujejo, da ima narava poleg izobraževalne zelo močno vzgojno funkcijo, kar učitelj pri vzgojno-izobraževalnem procesu lahko s pridom uporabi. Nekaj je tudi asociacij na koristonosne dejavnosti, bajeslovne osebe, nikogar pa ni bilo, ki bi ob besedi narava pomislil na strah.

6. vprašanje:

Ali občuduješ naravo? (obkroži)

Vprašanje smo učencem postavili tudi zato, ker nas je zanimalo, ali se sploh zavedajo, da so v naravi stvari in živa bitja, ki jih lahko občudujejo.

Preglednica 17: Odgovori na vprašanje »Ali občuduješ naravo?«

Ali občuduješ naravo?	število	%
da	98	93
ne	7	7
Skupaj	105	100

Rezultati kažejo, da vsi učenci narave ne občudujejo. Sklepamo lahko, da so nekateri premladi in še ne razumejo, kaj pomeni občudovanje, ali pa vsi še niso bili seznanjeni s skrivnostmi in lepotami narave na način, ki bi v njih sprožil proces čudenja in nato občudovanja.

7. vprašanje:

Kaj najbolj občuduješ v naravi?

Z vprašanjem smo hoteli izvedeti, kaj je tisto, kar v naravnem okolju najbolj pritegne učenčevo pozornost.

Preglednica 18: Odgovori na vprašanje »Kaj najbolj občuduješ v naravi?«

Kaj najbolj občuduješ v naravi?	število	%
živali	41	39
rastline	19	18
okolico	17	16
tišino, mir	13	12
ptičje petje	12	12
drugo	3	3
Skupaj	105	100

Rezultati kažejo, da učenci najbolj občudujejo živali, iz česar sklepamo, da le-te pritegnejo njihovo pozornost. Opazujejo tudi rastline, saj brez opazovanja ni občudovanja, navdušujejo pa se tudi nad okolico samo po sebi. Šele nato so pozorni na mir in tišino oziroma petje ptic.

8. vprašanje:

Ali ti narava vzbuja spoštovanje – jo spoštuješ? (obkroži)

Hoteli smo izvedeti, kakšen etični odnos imajo učenci te starosti do narave, zato smo jim postavili to vprašanje.

Preglednica 19: Odgovori na vprašanje »Ali ti narava vzbuja spoštovanje?«

Ali ti narava vzbuja spoštovanje?	število	%
da	102	97
ne	3	3
Skupaj	105	100

Rezultati kažejo, da vsi učenci narave ne spoštujejo. Odstotek teh ni velik, je pa pokazatelj učinkovitosti etične vzgoje.

9. vprašanje:

Zakaj?

Število odgovorov: 91

Z vprašanjem, ki se navezuje na predhodnega, smo hoteli izvedeti, zaradi česa učenci spoštujejo naravo oziroma je ne spoštujejo.

Preglednica 20: Odgovori na vprašanje »Zakaj ti narava vzbuja spoštovanje?«

Zakaj ti narava vzbuja spoštovanje?	število	%
je lepa, mi je všeč	51	56
je koristna	16	18
je bivališče organizmov	11	12
v njej je mir	10	11
je dragocena	1	1
je zanimiva	1	1
preseneča	1	1
Skupaj	91	100

Iz rezultatov vidimo, da učenci te starosti postavljajo na prvo mesto lepoto narave, da pa je takoj za tem pomembna njena koristnost pred zavedanjem, da je narava dom drugim živim organizmom. Veliko učencev jo spoštuje tudi zato, ker v njej doživljajo mir. Če gledamo na ohranjanje narave z vzgojnega stališča, so zgornji rezultati zaskrbljujoči. Povedo nam, da učencem znamo vzbuditi občudovanje, da pa jih od tu naprej ne znamo voditi k prepoznavanju njene vrednosti same na sebi.

10. vprašanje:

Kaj čutiš do narave? (možen je en odgovor)

Z vprašanjem smo hoteli izvedeti, kakšna čustva gojijo učenci do narave na splošno, tudi takrat, ko jih narava neposredno ne obdaja in jim ne vzbuja določenih občutkov.

Preglednica 21: Odgovori na vprašanje »Kaj čutiš do narave?«

Kaj čutiš do narave?	število	%
občudovanje	35	33
spoštovanje	28	27
ljubezen	25	24
nič	13	12
drugo	4	4
sovrašтво	0	0
strah	0	0
Skupaj	105	100

Rezultati nam v primerjavi z odgovori na tretje vprašanje, s katerim učence sprašujemo po občutkih, ki jih doživljajo, ko so v naravi, povedo, da je občudovanje, ki ga čuti največ učencev, povezano s prijetnim počutjem, mirom in zadovoljstvom, iz česar verjetno izhajata tudi spoštovanje in ljubezen do narave, ki ju v sebi prepoznava precej vprašanih. Poudariti je treba tudi to, da učenci ne čutijo strahu do narave, čeprav je iz rezultatov tretjega vprašanja razvidno, da nekateri v naravi občutijo tudi strah.

11. vprašanje:

Se ti narava zdi ogrožena? (obkroži)

Glede na to, da raziskujemo odnos otrok do narave, smo z vprašanjem hoteli izvedeti, kako gledajo učenci na odnos, ki ga ima človek z naravo oziroma okoljem, in ali v tem odnosu prepoznava težave, ki se v zvezi z odnosom med človekom in naravo oziroma okoljem pojavljajo.

Preglednica 22: Odgovori na vprašanje »Se ti zdi narava ogrožena?«

Se ti zdi narava ogrožena?	število	%
da	77	73
ne	28	27
Skupaj	105	100

Iz rezultatov vidimo, da se več kot četrtini vprašanih narava ne zdi ogrožena. Glede na to, da so to učenci, stari med 9 in 11 let, je rezultat zaskrbljujoč. Upravičeno se sprašujemo, ali smo v vzgoji in izobraževanju za ohranjanje narave oziroma okoljski vzgoji v šoli uspešni.

12. vprašanje:

Kaj jo ogroža?

Število odgovorov: 145 navedb

Z vprašanjem smo hoteli izvedeti, v čem vidijo učenci, ki menijo, da je narava ogrožena, vzroke za to stanje.

Preglednica 23: Odgovori na vprašanje »Kaj naravo ogroža?«

Kaj naravo ogroža?	število	%
komunalni odpadki, smeti v naravi	69	48
sekanje dreves	19	13
tovarne	14	10
požari	13	9
promet, avtomobili	9	6
onesnaževanje zraka	7	5
ubijanje živali	4	3
mesta, hrup	3	2
gradnja cest	3	2
žled	2	1
nič	1	0,5
trganje rastlin	1	0,5
Skupaj	145	100

Rezultati nam povedo, da učenci prepoznavajo človeka kot največjega povzročitelja ogroženosti narave oziroma človekov neposredni odnos do nje. Največkrat so navajali komunalne odpadke, smeti v naravi ali izsekovanje gozdov oziroma kar samega človeka. Tudi tovarnam in prometu pripisujejo dokaj velik vzrok. Nekoliko manjšega preostalim človekovim dejavnostim. V primerjavi z odstotkom tistih, ki menijo, da narava ni ogrožena, je odstotek, da narave nič ne ogroža, zelo nizek. Razlago za tak rezultat smo našli v dejstvu, da so na vprašanje, kaj naravo ogroža, odgovorili le nekateri izmed tistih učencev, ki menijo, da narava ni ogrožena. Na to vprašanje pa ni odgovorilo tudi nekaj učencev, ki sicer menijo, da je narava ogrožena.

13. vprašanje:

Kaj je mogoče storiti?

Število odgovorov: 102 navedbi

Z vprašanjem smo hoteli izvedeti, kako učenci razmišljajo glede ukrepov, za katere se lahko človek odloči zato, da bi zmanjšal ogroženost narave.

Preglednica 24: Odgovori na vprašanje »Kaj je mogoče storiti proti ogroženosti narave?«

Kaj je mogoče storiti proti ogroženosti narave?	število	%
ne onesnaževati z odpadki	24	23
organizirati čistilne akcije	13	12
zmanjšati sečnjo	10	10
ne uničevati rastlin in živali	7	7
kaznovati	6	6
zapreti tovarne	6	6
zmanjšati vožnjo z avtomobili	6	6
zmanjšati gradnjo cest in mest	5	5
ločevati odpadke	5	5
reciklirati papir	5	5
ne kuriti v gozdu	5	5
uporabljati električne avtomobile	3	3
opozarjati	2	2
ne vem	2	2
nič	1	1
porabiti manj vode	1	1
ne povzročati hrupa	1	1
Skupaj	102	100

Rezultati kažejo, da učenci pripisujejo največji pomen pri ukrepanju proti ogroženosti narave skrbi za čisto okolje. Največ predlogov je bilo ravno za neonesnaževanje z odpadki/smetmi in čistilne akcije. Relativno veliko jih predlaga zmanjšanje sečnje v gozdovih ter skrb za rastline in živali, skupaj kar 17 odstotkov. Veliko je drugih različnih predlogov, kaj vse lahko človek stori proti ogroženosti narave. Našo pozornost pa so pritegnili nekateri drugi rezultati, in sicer predloga o kaznovanju in opozarjanju ter njun odstotek, dejstvo, da nekateri učenci ne vedo, kako bi lahko ukrepali, in to, da jih nekaj meni, da ni mogoče narediti ničesar. Glede ukrepa o kaznovanju menimo, da mu učenci pripisujejo prevelik pomen, medtem ko pripisujejo opozarjanju oziroma ozaveščanju o pomenu ogroženosti narave in njenih posledicah premajhnega. Zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da je kar nekaj učencev, ki ne vedo, kaj bi lahko naredili za to, da bi bila narava manj ogrožena, in da so tudi taki, ki menijo, da ni potrebno narediti ničesar. Iz tega lahko sklepamo, da jim je vseeno ali da problema ogroženosti narave ne prepoznajo.

6.2 VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI CILJI V POVEZAVI Z ZAKONOM O OHRANJANJU NARAVE IN ZAKONOM O VARSTVU OKOLJA

V sedanjih učnih načrtih nimamo jasno ločenih vzgojno-izobraževalnih ciljev, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja, od tistih, s katerimi dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varovanje naravnih vrednot, kar je pogoj za jasno opredelitev deleža okoljevarstvene in deleža naravovarstvene vzgoje in izobraževanja v učnih načrtih. S primerjanjem Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja ter navezovanja učnih ciljev nanju smo lahko določili ene in druge ter s tem pripravili temelje za uvajanje sistematičnega načrtovanja ohranjanja narave in varstva naravnih vrednot v osnovni šoli.

6.2.1 Naravovarstveni in okoljevarstveni učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na Zakon o ohranjanju narave in Zakon o varstvu okolja

Pregledali smo učno-vzgojne cilje v učnih načrtih za predmet Naravoslovje in tehnika (v preglednici NIT) v četrtem in petem razredu osnovne šole in predmet Naravoslovje (v preglednici NAR) v šestem razredu osnovne šole ter iskali povezave z obema zakonoma. Rezultati so prikazani v sledeči preglednici, v kateri so v prvi koloni navedeni učno-vzgojni cilji, ki jih lahko navezujemo na ohranjanje narave, v drugi pa tisti, ki jih lahko navezujemo na varstvo okolja. Tretja in četrta kolona prikazujeta posamezne člene iz Zakona o ohranjanju narave (v preglednici ZON) oziroma Zakona o varstvu okolja (v preglednici ZVO), na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji. Kot Priloga D je nalogi dodana preglednica, ki prikazuje stične točke med Zakonom o ohranjanju narave in Zakonom o varstvu okolja v delih, ki so aktualni za vzgojo in izobraževanje v drugem triletju osnovne šole.

Preglednica 25: Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave in na varstvo okolja v učnih načrtih NIT/NAR v navezavi na ZON ter ZVO

Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave in na varstvo okolja, v učnih načrtih NIT/NAR v navezavi na ZON ter ZVO	Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na varstvo okolja narave	Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na varstvo okolja narave	Členi ZON, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR	Členi ZVO, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR
<p>4. r Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spoznajo razliko med zavefjem in bivališčem; - ugotavljajo lastnosti že znanih živalskih bivališč; - navedejo funkcije bivališča: zavefje, shranjevanje hrane, vzgoja mladičev; - razvrstijo živa bitja v osnovne skupine: živali, rastline, glive; - razlikujejo živa bitja po zgradbi, po prehrani in po življenjskem prostoru; - spoznajo, da imajo živa bitja, ki jih uvrščamo v isto skupino, nekatere enake značilnosti; - povezujejo zunanji videz živali z njenim načinom življenja – npr. plenilci se hitro premikajo, imajo dobro razvita čutila; - spoznajo spremembe živih bitij v času. 	<p>4. r Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spoznajo, da človek bivališča gradi zavestno in načrtno ter jih lahko spreminja, živali pa jih gradijo nagonsko in vedno enako; - razumejo škodljivost divjih odlagališč; - utemeljijo pomen urejenih odlagališč; <p>5. r</p> <ul style="list-style-type: none"> - spoznajo pomen podtalnice kot pitne vode; - razumejo pomen varovanja vode in omejenost vodnih zalog; - naštejejo onesnaževalce površinskih voda in podtalnice; - pojasnijo posledice onesnaževanja vode ob slikovnem gradivu. 	<p>1. člen (namen zakona)</p> <p>(1) Ta zakon določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave.</p> <p>(2) Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti so ukrepi, s katerimi se uvaja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst ..., vključno z njihovim genskim materialom in habitatni ter ekosistemi, in omogoča trajno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja.</p> <p>2. člen (biotska raznovrstnost)</p> <p>Biotska raznovrstnost je raznovrstnost živih organizmov, ki vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov. V naravi se ohranja z ohranjanjem naravnega ravnovesja.</p>	<p>2. člen (namen in cilji zakona)</p> <p>(1) Namen varstva okolja je spodbujanje in usmerjanje takšnega družbenega razvoja, ki omogoča dolgoročne pogoje za človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter ohranjanje biotske raznovrstnosti. /.../</p> <p>3. člen (pojmi)</p> <p>V tem zakonu uporabljeni izrazi imajo naslednji pomen: /.../</p> <p>2. Poseg v okolje je vsako človekovo ravnanje ali opustitev ravnanja, ki lahko vpliva na okolje tako, da škoduje človekovemu zdravju, počutju in kakovosti njegovega življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov. Poseg v okolje se nanaša zlasti na /.../ gradnjo in uporabo objektov /.../.</p>	

Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave in na varstvo okolja, v učnih načrtih NIT/NAR v navezavi na ZON ter ZVO			
Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na ohranjanje narave	Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na varstvo okolja	Členi ZON, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR	Členi ZVO, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR
<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dojamajo rojstvo, razvoj, staranje in smrt kot naravne dogodke v življenju; - znajo prikazati zaporedje dogodkov (proces); - ugotovijo odvisnost živih bitij od okolja in časa; - raziskujejo medsebojno povezanost sprememb v živi in neživi naravi; spoznajo, da je za vsak proces v naravi potreben določen čas; <p>5. r</p> <ul style="list-style-type: none"> - ugotovijo medsebojno odvisnost živih bitij v naravi; <p>6. r</p> <ul style="list-style-type: none"> - spoznajo pomen raznolikosti žive in nežive narave; - seznanijo se s primeri kamnin v Sloveniji; - razlikujejo med kamninami in minerali; - razlikujejo minerale po trdoti. 	<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ugotovijo onesnaženje zraka s trdimi delci; - opredelijo glavne lokalne onesnaževalce zraka; - spoznajo ukrepe za čistejši zrak; - kritično vrednotijo odnos ljudi do onesnaževanja zraka; - utemeljijo pomen čiščenja zraka in zračnih filtrov; - spoznajo, kaj je dim; - spoznajo lišaje kot biološke kazalce čistega zraka; - razvijajo odgovoren odnos do okolja; - spoznajo glavne onesnaževalce prsti; - ugotovijo, kako onesnažena voda, odpadna olja in tekoča goriva onesnažijo prst; - vedo, da lahko pride do onesnaženosti prsti pri poplavih. 	<p>3. člen (naravno ravnovesje)</p> <p>(1) Naravno ravnovesje je stanje medsebojno uravnoveženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in z njihovimi habitatii. /.../</p> <p>4. člen (naravne vrednote)</p> <p>(1) Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije.</p> <p>(2) Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava.</p>	<p>5. člen (načelo celovitosti)</p> <p>/.../</p> <p>(2) Pri sprejemanju aktov iz prejšnjega odstavka, ki se nanašajo na varstvo okolja, se kot merilo upoštevajo človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter preživetje, varstvo pred okoljskimi nesrečami in zdravje ter počutje drugih živih organizmov.</p> <p>17. člen (emisije)</p> <p>(1) Povzročitelj onesnaževanja mora izvesti ukrepe, potrebne za preprečevanje in zmanjšanje onesnaževanja, tako da njegove emisije v okolje ne presegajo predpisanih mejnih vrednosti.</p> <p>19. člen (pravila ravnanja)</p> <p>(1) Povzročitelj obremenitve mora pri svojem ravnanju upoštevati vsa pravila, ki so potrebna za preprečevanje in zmanjševanje obremenjevanja okolja.</p>

Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave in na varstvo okolja, v učnih načrtih NIT/NAR v navezavi na ZON ter ZVO			
Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave	Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na varstvo okolja	Členi ZON, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR	Členi ZVO, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR
<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - seznanijo se s posledicami izginjanja določenih habitatih tipov; - spoznajo prilagoditev avtohtonih in neavtohtonih vrst na dane življenjske razmere; - spoznajo najpogostejše ptice, ki se čez zimo zadržujejo ob krmilnicah in gnezdiščih. 	<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ugotovijo vzrok onesnaženosti prsti ob avtomobilskih cestah; - spoznajo posledice skropljenja vrtnin in poljščin; - primerjajo položaj človeka v prehranjevalnih verigah, če je lovec in nabiralec oz. poljedelec in živinorejec; - ugotovijo manjšo pestrost življenja na obdelovalnih površinah kot v prosti naravi; <p>6. r</p> <ul style="list-style-type: none"> - naučijo se pripraviti kompostnik in spoznajo njegov pomen; - razlikujejo med njivo in poljem; - spoznajo različne predstavnike rastlin na njivi in polju; - spoznajo, da je poljščine vzgojil človek z umetnim izborom. 	<p>5. člen</p> <p>(skrb za ohranjanje biotske raznovrstnosti)</p> <p>Politike, programi, strategije in načrti razvoja na posameznih področjih, ki lahko prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti, morajo na svojih področjih izkazovati in zagotavljati izvajanje ukrepov, s katerimi prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti.</p> <p>6. člen</p> <p>(obveznost vključevanja ukrepov)</p> <p>Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot po tem zakonu se vključujejo v urejanje prostora ter rabo in izkoriščanje naravnih dobrin ter ukrepe varstva kulturne dediščine na način, ki ga določa zakon.</p>	<p>20. člen</p> <p>(ravnanje z odpadki)</p> <p>(1) Povzročitelj onesnaževanja mora upoštevati vsa pravila ravnanja z odpadki, ki so potrebna za preprečevanje ali zmanjševanje nastajanja odpadkov in njihove škodljivosti za okolje, in za zagotovitev predelave nastalih odpadkov ali njihovo varno odstranitev, če predelava ni mogoča. /.../</p> <p>27. člen</p> <p>(ukrepi v primeru okoljske nesreče)</p> <p>(1) Povzročitelj okoljske nesreče mora o nesreči nemudoma obvestiti organ, pristojen za obveščanje, določen s predpisi o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami in izvesti tiste nujne ukrepe, s katerimi je mogoče zmanjšati škodljive posledice za okolje.</p>

Učno-vzgojni cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave in na varstvo okolja, v učnih načrtih NIT/NAR v navezavi na ZON ter ZVO			
Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na ohranjanje narave	Učno-vzgojni cilji pri splošnem učnem predmetu NIT in NAR, ki se navezujejo na varstvo okolja	Členi ZON, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR	Členi ZVO, na katere se navezujejo posamezni učno-vzgojni cilji NIT in NAR
	<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumejo pojem škodljivec, kot posledico človeške koristoljubnosti; - spoznajo, da se kemijska zaščitna sredstva kopičijo v živih bitjih; - seznanijo se z bistvenimi značilnostmi gojenih in negojenih travnikov; - seznanijo se s pomenom in vplivi košnje in paše na izbor rastlinskih in živalskih vrst; - ugotavljajo pomen rastlin in živali v prehrani človeka; - zvedo, da energija onesnažuje okolje, pregrevanje in hrup sta zgleđa za škodo, ki jo povzroča izguba energije; - spoznajo in utemeljijo ekonomske in ekološke vidike za izbiro in uporabo goriv. 	<p>73. člen (varstvo)</p> <p>(1) Minerali ali fosili, ki so na podlagi predpisa iz šestega odstavka 37. člena tega zakona določeni za naravno vrednoto (v nadaljnjem besedilu: minerali ali fosili), se ohranjajo na mestu nahajališča, razen če s tem zakonom ni določeno drugače.</p>	

Iz Preglednice 25 je razvidno, da so v učnih načrtih le cilji, ki bi jih lahko navezovali na ohranjanje narave, takih je 21, težko pa rečemo, da so to naravovarstveni cilji v ožjem pomenu besede. Učno-vzgojni cilji, ki jih lahko navežemo na varstvo okolja, so bolj jasni in jih je 33, med njimi je tudi nekaj takih, ki jih prepoznamo kot okoljevarstvene. V tretji in četrti koloni preglednice je po 7 členov iz Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja, na katere se omenjeni učni cilji navezujejo.

Poznavanje Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja, predvsem členov, na katere lahko navezujemo učno-vzgojne cilje, je za izvajanje naravovarstvene in okoljevarstvene vzgoje zelo pomembno. Učitelj, ki omenjeno problematiko spozna tudi skozi zakona, bo iz ciljev, ki so navedeni v preglednici, lahko izpeljal naravovarstvene oziroma okoljevarstvene cilje. S podatki, zbranimi v Preglednici 25, si učitelj lahko pomaga tako, da s cilji, ki se navezujejo na ohranjanje narave, sledi navedenim členom iz Zakona o ohranjanju narave. Pri tem bi moral ugotoviti, da realizacija navedenih ciljev zahteva izbiro vsebin, kot so rastlinske in živalske vrste, njihovi habitati, ekosistemi, v katerih živijo, naravne vrednote, kot so fosili in minerali, geološki pojavi ter življenjski procesi v naravi, ki so obenem vsebine, na katere se nanaša tudi zakon oziroma v preglednici navedeni členi. To bo učitelju v pomoč pri načrtovanju naravovarstvenih ciljev v njegovi letni pripravi. Na enak način lahko učitelj načrtuje in oblikuje okoljevarstvene cilje, saj se na vsebine, s katerimi je mogoče realizirati cilje navedene v drugi koloni preglednice, navezujejo v preglednici navedeni členi Zakona o varstvu okolja.

Dobljene rezultate bi lahko uporabili tudi pri prenovi učnih načrtov, in sicer za načrtovanje in uvajanje naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev v uče načrte predmetov Naravoslovja in tehnike v 4. in 5. razredu ter Naravoslovja v 6. razredu. Po istem zgledu je mogoče omenjene cilje načrtovati in uvajati v učne načrte vseh učnih predmetov v drugem triletju osnovne šole.

6.3 NARAVOVARSTVENI IN OKOLJEVARSTVENI CILJI V UČNIH NAČRTIH

Pri pregledovanju vzgojno-izobraževalnih ciljev smo med splošnimi in operativnimi cilji predmeta razpoznavali in evidentirali tiste, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja, ter tiste, s katerimi dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot. Iskali smo jih tudi v medpredmetnih povezavah in specialno-didaktičnih priporočilih. Vsi učni načrti imajo jasno navedene kognitivne cilje, medtem ko se čustveno-doživljajski in socialno-čustveni pretežno nahajajo v vsebinah, med splošnimi cilji in v didaktičnih priporočilih (Žakelj, 2006).

Za ohranjanje narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju je pomembno, da prepoznavamo in izvajamo cilje, s katerimi vzgajamo za ohranjanje biotske raznovrstnosti in varujemo naravne vrednote, pri predmetih, ki to snov obravnavajo. Toda zgolj z izvajanjem teh ciljev bo naravovarstvena vzgoja v osnovni šoli siromašna. Razširiti jo moramo na vse učne predmete zato, da bomo skozi učencem privzgojili spoštovanje in odgovoren odnos do narave. Le tedaj bomo lahko govorili o naravovarstveni vzgoji v osnovnošolskem izobraževanju.

6.3.1 Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika

Ta učni predmet se po predmetniku izvaja v četrtem in petem razredu. V uvodnem delu učnega načrta je zapisano, da je smisel in namen predmeta med drugim tudi:

- a. da učenci naravo izkustveno doživljajo, jo spoznavajo, z delom spreminjajo in z različnih stališč vrednotijo posege vanjo;
- b. ob izkušnjah z naravo se učijo ceniti vse, kar je dobro, lepo, resnično in prav;
- c. pojave v naravi se učijo opisovati, razlagati, napovedovati in vplivati nanje;
- č) spoznanja o naravi uporabljajo učenci za to, da se vključujejo v okolje ter ga premišljeno in odgovorno spreminjajo;
- d. učijo se tudi vzdrževati in izboljševati svoje okolje (Učni načrt ..., 2000).

Iz zgoraj zapisanega si lahko razlagamo, da je med nameni predmeta pomembna tudi vzgoja in izobraževanje za varstvo okolja in ohranjanje narave, toda konkretnih operativnih ciljev je v nadaljevanju zelo malo ali skoraj nič. Obenem učiteljev zapisani nameni predmeta ne obvezujejo, temveč samo usmerjajo k ustreznim vsebinam in dejavnostim. Kljub temu menimo, da bi bilo za vzgojo za ohranjanje narave smiselno že navedenim ciljem dodati tudi to, da se učenci učijo naravo spoštovati.

6.3.1.1 Splošni cilji predmeta

V tem učnem načrtu je navedenih 6 splošnih ciljev, vsi so zelo razčlenjeni. Preglednica 26 prikazuje tiste med njimi, ki so po naši definiciji okoljevarstveni oziroma naravovarstveni.

Preglednica 26: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika – splošni cilji

NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA	
Splošni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 6
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- se učijo okolje preudarno spreminjati. Zato spoznavajo, da moramo varčevati z naravnimi viri. To pomeni, da moramo ohranjati različnost in pestrost v naravi, in sicer tako, da se ogibamo (zlasti ireverzibilnim) procesom, ki razlike zmanjšujejo in odpravljajo.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- oblikujejo pozitiven odnos do narave in tehnike ter kritičen odnos do posegov v naravo.

Rezultati kažejo, da je nabor splošnih okoljevarstvenih in naravovarstvenih ciljev zelo skromen. Ker je vsebina predmeta naravoslovna, bi pričakovali, da se bo na to vsebino navezovalo več naravovarstvenih ciljev, kot jih vidimo navedenih. Oba cilja smo opredelili na osnovi njune temeljne usmeritve, tako eden kot drugi pa se lahko navezuje na naravovarstveno oziroma okoljevarstveno področje.

6.3.1.2 Operativni cilji predmeta

Naravoslovje in tehnika ima v četrtem in petem razredu navedenih kar 330 operativnih ciljev, med katerimi pa je le malo okoljevarstvenih in naravovarstvenih, kar prikazujeta preglednici 27 in 28.

Preglednica 27: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 4. razredu – operativni cilji

NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA 4. razred	
Operativni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 154
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- razumejo škodljivost divjih odlagališč;- utemeljijo pomen urejenih odlagališč.	/

Iz preglednice vidimo, da imamo med 154 cilji naravoslovja in tehnike v 4. razredu le dva okoljevarstvena, ki se tega področja slabo dotikata. Da bi to spremenili, bi iz navezave na 3. člen Zakona o varstvu okolja iz navedenih ciljev lahko izpeljali vsaj 2 okoljevarstvena (npr.: učenci povedo, da so divja odlagališča poseg v okolje zato, ker škodljivo vplivajo ne le na človeka, temveč tudi na druge žive organizme v okolju; učenci pojasnijo, zakaj z urejenimi odlagališči varujemo okolje in naravo), v navezavi na 1. člen Zakon o ohranjanju narave pa naravovarstvenega (npr.: učenci razumejo, da z urejanjem odlagališč različnih odpadkov ohranjamo biotsko raznovrstnost in varujemo naravne vrednote).

Preglednica 28: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 5. razredu – operativni cilji

NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA 5. razred	
Operativni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 176
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- razumejo pomen varovanja vode in omejenost vodnih zalog;- naštejejo onesnaževalce površinskih voda in podtalnice;- pojasnijo posledice onesnaževanja voda ob slikovnem gradivu;- spoznajo lišaje kot biološke kazalce čistega zraka;- razvijejo odgovoren odnos do okolja;- primerjajo položaj človeka v prehranjevalnih verigah, če je lovec in nabiralec oz. poljedelec in živinorejec;- ugotovijo manjšo pestrost življenja na obdelovalnih površinah kot v prosti naravi.	/

V učnem načrtu predmet Naravoslovje in tehnika za peti razred je 7 operativnih okoljevarstvenih ciljev in nobenega naravovarstvenega. Prve tri navedene okoljevarstvene cilje lahko navežemo na 3. člen Zakona o varstvu okolja tako, da izberemo in uporabimo določene pojme, jih z njimi dopolnimo ali oblikujemo nove dodatne cilje. Peti cilj navežemo na predhodnega, ki ga tako kot zadnja dva v zvezi z biodiverzitetijo povežemo s 1. členom Zakona o ohranjanju narave.

6.3.1.3 Medpredmetne povezave

V učnem načrtu so povezave med predmetom Naravoslovje in tehnika ter drugimi učnimi predmeti prikazane v obliki navajanja posameznih učnih predmetov ob določenih ciljih, dejavnostih ali vsebinah, ni pa razvidno, ali se navezujejo na navedene predmete v istem razredu ali na predmete v prvem oziroma tretjem triletju.

Preglednica 29: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 4. razredu – medpredmetne povezave

NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA 4. razred		
Medpredmetne povezave		
Učni predmet		Št. navajanj
1	Likovna vzgoja	18
2	Družba	17
3	Slovenščina	17
4	Športna vzgoja	5
5	Matematika	3
6	Glasbena vzgoja	1

Preglednica 30: Učni načrt predmeta Naravoslovje in tehnika v 5. razredu – medpredmetne povezave

NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA 5. razred		
Medpredmetne povezave		
Učni predmet		Št. navajanj
1	Družba	18
2	Gospodinjstvo	8
3	Likovna vzgoja	5
4	Matematika	4
5	Športna vzgoja	3
6	Slovenščina	2

Iz obeh preglednic vidimo, da se učni predmet Naravoslovje in tehnika niti v enem primeru ne navezuje na okoljsko vzgojo kot učni predmet ali učno-vzgojno področje. Preglednici jasno kažeta, na katere predmete se navezuje in kolikokrat. Samo sklepamo pa lahko, da se povezuje le s predmeti v istem razredu (vsi navedeni predmeti so na predmetniku določenega razreda) in da so medpredmetne povezave horizontalne.

6.3.1.4 Specialno-didaktična priporočila

V tem delu učnega načrta je med drugim zapisano, da naj bi učenci:

- del svojega časa radi preživljali v naravi, ker je prijetna, lepa in zanimiva;
- prijetnosti in ugodje doživljali z vsemi svojimi čutili;
- lepoto in zanimivosti doživljali s čustvi in razumom;

- spoznavali tudi škodljive vplive človeka na okolje;
- bili sami in v skupinah pripravljene storiti marsikaj za ohranjanje narave in kulturne krajine ter za napredek tehnike, ki je združljiva z okoljem (Učni načrt ..., 2000).

Čeprav med specialno-didaktičnimi priporočili ni točno in jasno zapisan noben okoljevarstveni ali naravovarstveni cilj, lahko iz zgoraj navedenih doživljajsko-čustvenih ciljev sklepamo, da vzgajajo za vrednote, med katere je uvrščena tudi narava.

6.3.2 Učni načrt predmeta Naravoslovje v šestem razredu

Namen tega predmeta je, da učenci pridobijo znanje, ki jim omogoča boljše razumevanje narave in življenja ter oblikujejo pozitiven odnos do okolja. Učencem naj bi dal uporabno znanje, ki ga potrebujejo za življenje, in znanje, ki je širšega pomena za skupnost, kot npr. razumevanje in zavestno varovanje okolja (Učni načrt ..., 2000).

6.3.2.1 Splošni cilji predmeta

Preglednica 31 navaja tiste splošne cilje predmeta, ki se navezujejo na okoljevarstvo in naravovarstvo.

Preglednica 31: Učni načrt predmeta Naravoslovje v 6. razredu – splošni cilji

NARAVOSLOVJE 6	
Splošni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 10
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- razvijajo sposobnosti za zaznavanje in razumevanje ekoloških (okoljskih?) problemov;- razvijajo odgovoren odnos do okolja in interes za njegovo aktivno varovanje.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- razvijajo spoštovanje do vseh oblik življenja in razumejo medsebojno povezanost žive in nežive narave;- naravo spoznavajo z lastnim iskanjem in preučevanjem ter si oblikujejo pozitiven odnos do narave;- razumejo pojme, dejstva in zakonitosti s področja žive in nežive narave ter pestrosti življenja;- razvijajo sposobnosti za proučevanje naravnih procesov in pojavov;- spoznajo, da je človek sestavni del narave.

Rezultati kažejo, da je med splošnimi cilji manj okoljevarstvenih. Oba navedena lahko navežemo na 2. člen Zakona o varstvu okolja. Okoljevarstveni se bolj ali manj navezujejo na ohranjanje biotske raznovrstnosti in varovanje naravnih vrednot. Čeprav so vsi štirje navedeni cilji tako rekoč splošni cilji naravoslovja oziroma splošne biologije, postanejo pomembni naravovarstveni cilji s tem, ko poudarimo, da je človek le del celotne (žive in nežive) narave, podvržen njenim zakonitostim in procesom v njej ter jim dodamo vzgojo za spoštovanje in odgovoren odnos do narave.

6.3.2.2 Operativni cilji predmeta

Preglednica 32 prikazuje operativne cilje predmeta Naravoslovje v šestem razredu, ki jih je mogoče uvrstiti med okoljevarstvene oziroma naravovarstvene.

Preglednica 32: Učni načrt predmeta Naravoslovje v 6. razredu – operativni cilji

NARAVOSLOVJE 6	
Operativni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 153
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- zvedo, da energija onesnažuje okolje (pregrevanje in hrup sta zgled za škodo, ki jo povzroča izgubljanje energije);- spoznajo in utemeljijo ekonomske in ekološke vidike za izbiro in uporabo goriv.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznajo pomen raznolikosti žive in nežive narave;- seznanijo se s posledicami izginjanja določenih habitatnih tipov;- spoznajo prilagoditve avtohtonih in neavtohtonih vrst na dane življenjske razmere;- spoznajo najpogostejše ptice, ki se pozimi zadržujejo ob krmilnicah in gnezdiščih.

Rezultati kažejo, da je pri tem predmetu med operativnimi cilji manj okoljevarstvenih v primerjavi z naravovarstvenimi. Oba okoljevarstvena lahko navežemo na 1. oz. 2. člen Zakona o varstvu narave in dodamo nove cilje. Naravovarstvene pa v povezavi z Zakonom o ohranjanju narave lahko uporabimo za izpeljavo naravovarstvenih ciljev. Pri prvih treh poudarimo pomen biodiverzitete in njeno ogroženost, kar navežemo na pomen njenega ohranjanja ter na 1. in 2. člen. Četrty cilj navežemo na 4. člen zakona tako, da izpostavimo določene vrste ptic kot naravno vrednoto in vključimo v človekovo skrb za ogrožene vrste ptic tudi etični vidik ohranjanja narave.

6.3.2.3 Medpredmetne povezave

Naravoslovje v šestem razredu se ponekod navezuje na predmete, navedene v Preglednici 33. V učnem načrtu predmeta ni navedeno, ali so to povezave s predmeti v istem razredu ali tudi s predmeti v petem ter sedmem oz. osmem in devetem razredu.

Preglednica 33: Učni načrt predmeta Naravoslovje v 6. razredu – medpredmetne povezave

NARAVOSLOVJE 6		
Medpredmetne povezave		
Splošni učni predmeti		Št. navajanj
1	Gospodinjstvo	9
2	Geografija	7
3	Tehnika in tehnologija	6
4	Naravoslovje	2
5	Likovna vzgoja	2
6	Glasbena vzgoja	1
7	Športna vzgoja	1

Iz rezultatov vidimo, da se naravoslovje v šestem razredu ne navezuje na predmet okoljska vzgoja, temveč na 7 drugih splošnih predmetov. Glede na to, da je med njimi navedeno naravoslovje, gre tu za vertikalno povezavo z vsebinami tega predmeta v sedmem razredu.

6.3.2.4 Specialno-didaktična priporočila

V specialno-didaktičnih priporočilih lahko razberemo naslednje:

1. Cilji predmeta so oblikovani tako, da ima učenec čim več neposrednega stika z naravo oziroma okoljem, v katerem živi.
2. Poseben poudarek je na spoznavanju življenjske pestrosti izbranih ekosistemov.

Specialno-didaktična priporočila nas usmerjajo tudi k temu, da navedeno navežemo na naravovarstvo in okoljevarstvo. Če bo učitelj obstoječe učne cilje navezal na določene člene iz Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja ter na ta način načrtoval in oblikoval konkretne naravovarstvene in okoljevarstvene cilje, bo poskrbel za naravovarstveno oziroma okoljevarstveno vzgojo. Kako se bo učitelj glede tega odločil, je popolnoma prepuščeno njemu samemu, odvisno pa je od njegovega odnosa ter razumevanja ohranjanja narave in okoljskih problemov sodobne družbe.

6.3.3 Učni načrt predmeta Družba

Namen predmeta, ki se ga po predmetniku izvaja v četrtem in petem razredu, je spoznavanje razmerja med posameznikom, družbo in okoljem, pri čemer gre za doživljanje in vrednotenje okolja, in sicer fizično, socialno, emocionalno, kulturno, zgodovinsko in naravno, torej okolje v vseh njegovih sestavinah, medsebojnih interakcijah in soodvisnostih (Učni načrt ..., 2001).

6.3.3.1 Splošni cilji predmeta

Med splošnimi cilji predmeta Družba v četrtem in petem razredu smo kot naravovarstvene in okoljevarstvene opredelili cilje, ki jih prikazuje Preglednica 34.

Preglednica 34: Učni načrt predmeta Družba v 4. in 5. razredu – splošni cilji

DRUŽBA v 4. in 5. razredu	
Splošni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 7
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
<ul style="list-style-type: none">- Ustvariti pogoje in priložnosti, da učenci pridobijo znanje o svojem družbenem, kulturnem in naravnem okolju v času in prostoru.	<ul style="list-style-type: none">- Z učnim procesom omogočiti učencem doživljanje in usvajanje spretnosti in veščin doživljanja, spoznavanja in vrednotenja razmerij med posameznikom, družbo in kulturnim ter naravnim okoljem.- Spodbujati učence k aktivnemu ravnanju, raziskovanju in razlaganju pojavov, povezav in problemov družbenega, kulturnega ter naravnega okolja.- Prispevati k zavedanju, da so pojavi med seboj vzročno povezani in so v medsebojni interakciji.

Iz preglednice 34 vidimo, da je med splošnimi cilji več naravovarstvenih kot okoljevarstvenih. V učnem načrtu za predmet Družba ni razloženo, kaj je mišljeno pod naravnim okoljem, ki ga navajajo trije od zapisanih ciljev. Glede na vsebino navedenih ciljev lahko le sklepamo, da gre za naravo, ki človeka obdaja. Ne glede na to, okoljevarstveno definirani cilj v vsakem primeru lahko navežemo na 2. člen Zakona o varstvu okolja, ki govori o usmerjanju družbenega razvoja v danem človekovem okolju. Problematiko naravovarstveno opredeljenih ciljev obravnavamo z družbenega in naravovarstvenega stališča. Realizacija ciljev kot takih zahteva medpredmetne povezave ter interakcijo izobraževalnih in vzgojnih metodično-didaktičnih elementov ter poudarek na etičnem in ozaveščevalnem vidiku.

6.3.3.2 Posebni cilji predmeta

Posebni cilji predmeta so značilnost tega učnega načrta in so prikazani v preglednici 35.

Preglednica 35: Učni načrt predmeta Družba v 4. in 5. razredu – posebni cilji

DRUŽBA v 4. in 5. razredu	
Posebni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 19
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznavajo geografske teme z vidika medsebojnega vplivanja pokrajine na življenje ljudi in ljudi na spremembo pokrajine;- zavejo se pomena načrtovanja razvoja – usvojijo (na primeru) pojem sonaravnega oziroma trajnostnega razvoja.	/

Iz navedenih posebnih ciljev, ki smo jih uvrstili med okoljevarstvene, bi lahko izpeljali naravovarstvene tako, da problematiki, obravnavani z družboslovnega vidika, dodamo naravoslovni vidik in vključujemo etični odnos do narave ter ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave in s tem privzgjajamo spoštovanje do narave in njene dediščine, ki je tudi kulturna krajina.

6.3.3.3 Operativni cilji predmeta

Preglednici 36 in 37 prikazujeta v katalogu operativnih ciljev zelo konkretizirane okoljevarstvene in naravovarstvene cilje.

Preglednica 36: Učni načrt predmeta Družba v 4. razredu – operativni cilji

DRUŽBA v 4. razredu	
Operativni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 63
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- vrednotijo čistočo okolice, urejenost, posledice posegov v okolje.	/

Edini okoljevarstveni cilj učitelj lahko izrabi za navezovanje na ohranjanje narave tako, da kot posledico posegov v okolje poudari ogroženost biološke raznovrstnosti. V zvezi s tem, ob navezovanju na 1. in 3. člen Zakona o ohranjanju narave, načrtuje in oblikuje ustrezne naravovarstvene cilje.

Preglednica 37: Učni načrt predmeta Družba v 5. razredu – operativni cilji

DRUŽBA v 5. razredu	
Operativni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 76
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- znajo prikazati naravne značilnosti domače pokrajine in izrabo tal;- vrednotijo pozitivne in negativne vplive gospodarskih dejavnosti v dani pokrajini;- primerjajo vplive različnih vrst prometa na okolje, porabo surovin, energije.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- ugotavljajo vpliv človeka na spreminjanje narave (ob primerih);- vrednotijo vpliv človeka na spreminjanje narave (ob primerih).

Pri realizaciji navedenih okoljevarstvenih ciljev se opiramo na 2. člen Zakona o varstvu okolja. Obenem jih lahko navezujemo na 1. in 4. člen Zakona o ohranjanju narave ter jim s tem dodamo naravovarstveni vidik. Naravovarstvena cilja pa povežemo s pomenom ohranjanja biotske raznovrstnosti in s tem v zvezi z ohranjanjem narave, kar se navezuje na 1. člen Zakona o ohranjanju narave.

6.3.3.4 Medpredmetne povezave

Medpredmetne povezave so nakazane v obliki navajanja posameznih učnih predmetov oz. vzgojnih področij, rezultate vidimo iz preglednic, ki sledijo.

Preglednica 38: Učni načrt predmeta Družba v 4. razredu – medpredmetne povezave

DRUŽBA v 4. razredu		
Medpredmetne povezave		
Splošni učni predmeti		Št. navajanj
1	Likovna vzgoja	6
2	Poklicna vzgoja	6
3	Naravoslovje in tehnika	4
4	Glasbena vzgoja	4
5	Slovenščina	4
6	Knjižnična vzgoja	3
7	Informacijska vzgoja	3
8	Zdravstvena vzgoja	3
9	Športna vzgoja	2
10	Prometna vzgoja	2
11	Domovinska vzgoja	1
12	Spoznavanje okolja	1
13	Matematika	1

Preglednica 39: Učni načrt predmeta Družba v 5. razredu – medpredmetne povezave

DRUŽBA v 5. razredu		
Medpredmetne povezave		
Splošni učni predmeti		Št. navajanj
1	Glasbena vzgoja	6
2	Slovenščina	5
3	Športna vzgoja	4
4	Likovna vzgoja	4
5	Naravoslovje in tehnika	3
6	Prometna vzgoja	3
7	Poklicna vzgoja	3
8	Zdravstvena vzgoja	2
9	Knjižnična vzgoja	2
10	Informacijska vzgoja	2
11	Matematika	2

Iz preglednic 38 in 39 vidimo, da se predmet Družba v četrtem in petem razredu ne navezuje na okoljsko vzgojo, čeprav so povezave v četrtem razredu tudi vertikalne, in sicer se predmet Družba navezuje na predmet Spoznavanje okolja, ki je predmet v prvem triletju. Ali so povezave preostalih splošnih predmetov, ki so značilni za vsa tri obdobja, tudi vertikalne, iz navedb v učnem načrtu ni mogoče razbrati. Običajno so vertikalne povezave iz razreda v razred pri enem predmetu, horizontalne pa med več predmeti v istem razredu. Značilno za ta učni načrt pa je, da se kot povezave pojavljajo določena vzgojna področja, kot npr. zdravstvena, prometna ali domovinska vzgoja.

6.3.3.5 Specialno-didaktična priporočila

V učnem načrtu predmeta Družba so specialno-didaktična priporočila splošne narave, med navedenimi ni takih, ki se nanašajo na obravnavanje varstva okolja ali ohranjanja narave. Toda ravno ta učni predmet, za katerega je v učnem načrtu zapisano, da je njegov namen spoznavanje razmerja med posameznikom, družbo in okoljem, in pri katerem je med splošnimi cilji poudarjeno, da učenci pridobijo znanje o naravnem okolju, je primerno področje za interdisciplinaren pristop, ne le k obravnavanju okoljske problematike, temveč tudi problematike ohranjanja narave. Pri tem velja omeniti pomen etičnega vidika, iz katerega je predvsem zaradi naravovarstvene vzgoje potrebno obravnavati omenjeno vsebino.

6.3.4 Učni načrt predmeta Geografija v šestem razredu

V prvem poglavju tega učnega načrta je zapisano, da geografija učencu pomaga pridobiti znanje, sposobnosti in spretnosti, s katerimi se lahko orientira in razume ožje in širše življenjsko okolje, ter da ga vzgaja v pravilnem vrednotenju in spoštovanju okolja. Zapisano je tudi naslednje:

- geografsko znanje ne vsebuje le védenja o domovini in svetu, temveč tudi o varovanju okolja in smotrnem ravnanju z njim;

- namen tega predmeta je dati učencem temelje za razumevanje odnosov med človekom in naravo, zlasti za razumevanje okoljskih problemov;
- geografija usposablja učence za odgovoren, angažiran in solidaren odnos do naravnega in družbenega okolja ter za reševanje okoljskih problemov in vzajemno sožitje med naravo in človekom;
- pri pouku geografije učenci razvijajo pozitivna čustva do svoje domovine in tudi do njene naravne in kulturne dediščine (Učni načrt ..., 2001).

6.3.4.1 Splošni cilji predmeta

Splošni cilji so skupni geografiji od šestega do devetega razreda. V učnem načrtu so navedeni pred operativnimi cilji, ki se delijo po posameznih razredih.

Preglednica 40: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – splošni cilji

GEOGRAFIJA	
Splošni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 13
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznavajo nujnost smotrne rabe naravnih dobrin in s tem povezanega varovanja naravnega okolja za prihodnje generacije.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznavajo vrednote in enkratnost slovenske pokrajine, razvijajo ljubezen in spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine ter pripadnost slovenski državi;- spoznavajo lepote in geografsko pestrost Slovenije v okviru zaključnih ekskurzij in terenskega dela.

Okoljevarstveni cilj, ki se neposredno navezuje na 2. člen Zakona o varstvu okolja, je s tem, ko vključuje varovanje naravnega okolja, kar lahko razumemo kot varovanje ekosistemov oziroma habitatov različnih rastlinskih in živalskih vrst, obenem tudi naravovarstven. Pri naravovarstveno opredeljenih ciljih se učitelj lahko naveže na 4. člen Zakona o ohranjanju narave in učencu predstavi naravne vrednote Slovenije, zavarovana območja in namen

zavarovanja. Pri tem izhaja iz učenčevega okolja, iz najbližjih zavarovanih območij prehaja na bolj oddaljena, pri čemer pojasni razliko med ožjimi in širšimi zavarovanimi območji ter obravnava tudi pomen našega največjega – narodnega parka.

6.3.4.2 Operativni cilji predmeta

Poglavje »Operativni cilji predmeta« je v tem učnem načrtu razdeljeno na etapne učne cilje posebej v vsakem razredu od šestega do devetega. Prav tako je za vsak razred posebej naveden katalog tako imenovanih vzgojno-izobraževalnih ciljev z dejavnostmi, v katerem so vzporedno navedeni še geografski pojmi in medpredmetne povezave. V Preglednici 41 smo zbrali učne cilje, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja ter ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot.

Preglednica 41: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – operativni etapni cilji

GEOGRAFIJA v 6. razredu	
Operativni etapni cilji predmeta	Št. vseh ciljev: 8
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
Učenci: - spoznavajo vlogo človeka pri spreminjanju pogojev za življenje.	/

Pri navezovanju na 2. člen Zakona o varstvu okolja lahko iz navedenega okoljevarstvenega cilja načrtujemo in oblikujemo naravovarstvene cilje v povezavi s 1. in 3. členom Zakona o ohranjanju narave. Tako kot pri vseh drugih splošnih ali operativnih ciljnih družboslovnih predmetov tudi pri realizaciji teh dajemo poudarek etiki in ozaveščanju o pomenu ohranjanja narave.

Preglednica 42: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – operativni cilji predmeta in dejavnosti

GEOGRAFIJA v 6. razredu	
Operativni cilji predmeta in dejavnosti	Št. vseh ciljev: 23
Cilji, s katerimi:	
vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja – okoljevarstveni	dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot – naravovarstveni
/	/

Oprelitev tega učnega predmeta je takšna, da obeta obravnavanje problematike varstva okolja in ohranjanja narave. Poleg tega so med spošnimi cilji navedeni okoljevarstveni in naravovarstvena cilja, zato smo pričakovali, da bomo med operativnimi cili evidentirali tako ene kot druge, saj le-ti izhajajo iz splošnih ciljev predmeta. Žal ugotavljamo, da to ni tako.

6.3.4.3 Medpredmetne povezave

Medpredmetne povezave so nakazane le v obliki navajanja posameznih učnih predmetov.

Preglednica 43: Učni načrt predmeta Geografija v 6. razredu – medpredmetne povezave

GEOGRAFIJA v 6. razredu	
Medpredmetne povezave	
Splošni učni predmeti	Št. navajanj
Matematika	3
Slovenščina	2
Glasbena vzgoja	1
Športna vzgoja	1
Likovna vzgoja	1

Glede na splošne cilje, v katerih je omenjena vzgoja za spoštovanje in ljubezen do naravne dediščine in priporočilo, naj bo okoljevarstvena nota pri geografskem pouku prisotna čim bolj pogosto, smo pričakovali, da bodo v rubriki »Medpredmetne povezave« navedeni razen predmeta Matematika tudi drugi naravoslovni predmeti in Okoljska vzgoja.

6.3.4.4 Specialno-didaktična priporočila

Odnos do okolja in spoznavanje okoljskih problemov sta omenjena v specialno-didaktičnih priporočilih učnega načrta za predmet Geografija kot:

- 1) priporočilo učitelju, da pri preverjanju in ocenjevanju znanja pridobiva povratno informacijo o vrednotah in stališčih učencev, tudi takih, kot so odnos do okolja, strpnost in spoštovanje različnosti ter vpliva nanje;
- 2) ugotovitev, da so terensko delo in ekskurzije zelo primerne oblike za urjenje najrazličnejših veščin ter za nujno spoznavanje vrednot in problemov našega okolja;
- 3) priporočilo, naj bo okoljevarstvena nota pri geografskem pouku prisotna čim bolj pogosto (Učni načrt ..., 2001).

Zaradi boljše preglednosti in primerljivosti med učnimi cilji (splošnimi, posebnimi, operativnimi in navedenimi kot didaktična priporočila), s katerimi vzgajamo in izobražujemo za ohranjanje narave, in tistimi za varstvo okolja, smo dobljene rezultate zbrali v Preglednici 44. V njej so po učnih predmetih Naravoslovje in tehnika (NIT) ter Družba (DRU) v 4. in 5. razredu ter Naravoslovje (NAR) in Geografija (GEO) v 6. razredu razvrščeni splošni, posebni in operativni cilji ter tisti, ki so navedeni med nameni predmeta in specialno-didaktičnimi priporočili (didaktična priporočila). Posebej so razporejeni naravovarstveni (nv) in okoljevarstveni (ov) učni cilji.

Preglednica 44: Primerjanje pogostnosti naravovarstveno in okoljevarstveno usmerjenih ciljev učnih predmetov

Učni cilji		Učni cilji po predmetih								skupaj			
		NIT		DRU		4., 5. r		NAR	GEO	6. r		4. – 6. r	
		4. r	5. r	4. r	5. r	nv	ov	6. r	6. r	nv	ov	nv	ov
Didaktična priporočila	nv	5		1		6	/	2	2	4	/	10	/
	ov	6		1		/	7	/	9	/	9	/	16
Splošni	nv	1		3		4	/	5	2	7	/	11	/
	ov	1		1		/	2	2	1	/	3	/	5
Posebni	nv	/		/		/	/	/	/	/	/	/	/
	ov	/		2		/	2	/	/	/	/	/	2
Operativni	nv	/	/	/	2	2	/	4	/	4	/	6	/
	ov	2	7	1	3	/	13	2	1	/	3	/	16

Iz Preglednice 44 vidimo, da je med didaktičnimi priporočili in splošnimi cilji relativno veliko naravovarstvenih in okoljevarstvenih oziroma da so oboji enako pogosto navajani. Zaradi 2 posebnih okoljevarstvenih ciljev pri predmetu Družba v 5. razredu je skupaj okoljevarstvenih ciljev več kot naravovarstvenih. Med operativnimi cilji vidimo, da je število naravovarstvenih v 6. razredu večje kot v nižjih dveh, kjer pa je skupno število naravovarstvenih in okoljevarstvenih še enkrat večje kot v 6. razredu. Glede na to, da naravovarstvena in okoljevarstvena vzgoja nista jasno ločeni, je ta podatek pomemben tudi za vzgojo in izobraževanje za ohranjanje narave. V učnem procesu so pomembni operativni cilji, saj so jih učitelji obvezni realizirati. Ravno operativnih naravovarstvenih ciljev je skoraj za tretjino manj od okoljevarstvenih. Glede na navedbe enih in drugih ciljev v specialno-didaktičnih priporočilih ter med splošnimi cilji bi pričakovali, da bo med operativnimi cilji tako naravovarstvenih kot okoljevarstvenih mnogo več.

6.3.5 Povezave obveznih učnih predmetov drugega triletja s predmetom Okoljska vzgoja

Z namenom, da bi našli kakršne koli povezave z vzgojo in izobraževanjem za ohranjanje narave ali varstvom okolja v drugem triletju, smo ugotavljali, ali se cilji, vsebine in dejavnosti obveznih učnih predmetov navezujejo na učni predmet Okoljska vzgoja. Pregledali smo še 10 drugih učnih načrtov, v katerih smo iskali povezave s tem predmetom. Rezultati so prikazani v Preglednici 45.

Preglednica 45: Povezave splošnih učnih predmetov v drugem triletju s predmetom Okoljska vzgoja

Zap. št.	Učni načrt	Št. navajanj okoljske vzgoje	Poglavje (cilji/vsebine)
1	Slovenščina	/	
2	Italijanščina	/	
3	Matematika	/	
4	Angleščina	/	
5	Likovna vzgoja	/	
6	Glasbena vzgoja	1 okoljska vzgoja	Glasbene dejavnosti vplivajo na zdravo počutje in skrbijo za primerno zvočno okolje.
7	Zgodovina	/	
8	Tehnika in tehnologija 6. razred	1 ekologija	Učenec razloži razliko med recikliranim in navadnim papirjem ter pomen ekološko neoporečne proizvodnje; utemelji pomen zbiranja odpadnega papirja.
9	Gospodinjstvo 5. razred	1 1	Razvrščanje virov Učinki pralnih sredstev na okolje
10	Športna vzgoja	/	
Skupno število navajanj		4	

S cilji glasbene vzgoje je mogoče vzgajati tako v duhu okoljevarstva kot naravovarstva, vendar bi morali konkretno opredeliti operativne cilje. Učitelj lahko npr. opozori na vpliv preglasno izvajane glasbe na okolje in s tem na posledice ne le za človeka, temveč tudi za druga živa bitja, ki so tako kot človek del okolja. Po drugi strani pa lahko iz narave poišče

primere, ki blagodejno vplivajo na človeka in spodbujajo njegovo glasbeno ustvarjalnost, kar lahko učitelj izpostavi kot posebno vrednost narave.

Pojem ekologija je v vsebinah predmeta Tehnika in tehnologija dokaj svobodno mišljen verjetno kot odnos človeka do okolja in kaže torej na povezavo z okoljsko vzgojo. Tudi pri predmetu Gospodinjstvo v 5. razredu so vsebine okoljevarstveno orientirane, iz česar pa lahko izvajamo tudi povezave z naravovarstvom.

6.4 NARAVOVARSTVENE IN OKOLJEVARSTVENE VSEBINE V UČNIH NAČRTIH

V učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Družba za 4. in 5. razred ter Naravoslovje in Geografija za 6. razred (Učni načrt ..., 2001) smo pregledali priporočene učne vsebine in ugotovili, da nobena od navedenih ni naravovarstvene ali okoljevarstvene narave.

6.5 VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO POSLANSTVO ZAVAROVANIH OBMOČIJ

Naravne vrednote, ki jih moramo kot naravno dediščino ohranjati za naše potomce, varujemo z ukrepi varstva naravnih vrednot. V ta namen se z aktom o zavarovanju naravne vrednote lahko ustanovi širše zavarovano območje, kot so narodni, regijski ali krajinski park, oziroma ožje zavarovano območje, kot so naravni spomenik, strogi naravni rezervat in naravni rezervat. Zaradi bližine vzorčnih šol in izobraževalnega poslanstva zavarovanih območij, smo v našo raziskavo vključili Krajinski park Sečoveljske soline in Naravni rezervat Škocjanski zatok.

Naravne vrednote se z zavarovanim območjem varuje in s tem ohranja, poškodovane naravne vrednote pa obnavlja, s čimer jih ravno tako ohranjamo. Ker so naloge zavarovanega območja kompleksne, saj poleg podrobnejše usmeritve za varovanje naravnih vrednot obsegajo tudi razvojne usmeritve, način izvajanja varstva, rabe in upravljanja zavarovanega območja, se jih

predvidi z načrtom upravljanja. Del dobrega načrta pa je tudi načrtovanje vzgojno-izobraževalnega poslanstva zavarovanega območja, tudi zato, ker se pri številnih vsebinah iz načrta upravljanja upošteva cilje Nacionalnega programa varstva narave, katerega cilj je med drugim tudi vzgoja in izobraževanje na področju varstva narave. In tak načrt Naravni rezervat škocjanski zatok ima.

6.5.1 Izobraževalni program Naravnega rezervata Škocjanski zatok

V Naravnem rezervatu Škocjanski zatok sta vzgojno-izobraževalna vloga in vloga ozaveščanja javnosti o pomenu mokrišč in varovanja narave zelo pomembni. Obe se izvajata v skladu z načrtom upravljanja rezervata, kjer sta tudi natančno opredeljeni. Medtem ko se osveščanje izvaja že od samega začetka pridobitve koncesije za upravljanje rezervata leta 1999, se je vzgojno-izobraževalno delo začelo intenzivneje izvajati po končani renaturaciji Škocjanskega zatoka.

Namen in cilji vzgojno-izobraževalnega poslanstva tega rezervata so obiskovalce ozavestiti:

- da sta Naravni rezervat Škocjanski zatok in njegova biotska pestrost velikega pomena za ohranitev narave, tako za sedanje kot za prihodnje generacije;
- da so mokrišča pomembna za ohranjanje narave, obenem pa tudi za človeka in za kakovost njegovega življenja danes in v prihodnje;
- da s članstvom v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije ter s promocijo tega rezervata širši javnosti lahko vsak posameznik veliko pripomore k ohranitvi tega edinstvenega dela narave v slovenskem obalnem območju (Izobraževalni program ..., 2008).

Omenjene cilje dosegajo z izvajanjem izobraževalnega programa, ki je bil načrtovan z namenom, pripomoči k hitrejšemu in lažjemu razumevanju pomena ohranjanje narave in naravnih vrednot. Izdelan je v skladu z nacionalnim učnim programom ter prilagojen starosti in predznanju potencialnih obiskovalcev (Lipej, 2010).

Iz pogovora s koordinatorico izobraževanja v tem rezervatu, Bojano Lipej, smo izvedeli, da je obisk lokalnih šol v zatoku zelo dober in so ta rezervat v zadnjih 3 letih obiskale vse osnovne šole iz občine Piran, Izola in Koper. Ta rezervat obiskujejo tudi šole iz preostalih delov Slovenije, ki najpogosteje pripeljejo med 11 in 14 leti stare učence. Zanje izvajajo iz izobraževalnega programa načrtovane vsebine in dejavnosti, med katerimi so najpogostejše oblike naravoslovni dnevi.

Vzgojnih učinkov, ki jih z naravovarstvenimi vsebinami in dejavnostmi dosegajo, trenutno ne preverjajo formalno in sistematično, temveč prejemajo v glavnem le ustno izražena pozitivna mnenja od učiteljev, ki učence spremljajo, ter od drugih obiskovalcev.

Učiteljice nekaterih lokalnih šol so že pred leti povabili k sodelovanju pri pripravi izobraževalnega programa. Njihove izkušnje pri delu z učenci ter praktični napotki oziroma nasveti so jim bili pri tem v veliko pomoč. Tudi sedaj, ko je izvajanje izobraževalnega programa utečeno, imajo vzpostavljeno redno in dobro sodelovanje z njimi, kar jim omogoča sprotno prilagajanje in posodabljanje programa glede na spremembe v šolskem izobraževalnem sistemu.

V Izobraževalnem programu Naravnega rezervata Škocjanski zatok za šolsko leto 2008/2009 (Izobraževalni program ..., 2008) smo ugotavljali naravovarstvene in okoljevarstvene vzgojno-izobraževalne cilje. Ponekod so jasno navedeni, drugod pa nakazani v obliki sporočil, dejavnosti ali ugotovitev.

Rezultati so prikazani v naslednjih dveh preglednicah splošnih in specifičnih vzgojno-izobraževalnih ciljev, ki jih v tem rezervatu dosegajo z izvajanjem dejavnosti v obliki naravoslovnih dni, ponujenih osnovnim in srednjim šolam, ter organizacijo raziskovalnih taborov mladih ornitologov, ki se jih udeležujejo mladi iz cele države.

Preglednica 46: Splošni vzgojno-izobraževalni cilji Naravnega rezervata Škocjanski zatok

Izobraževalni program Naravnega rezervata Škocjanski zatok	
Splošni cilji	
Naravovarstveni	Okoljevarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznavajo, kako pomembno je ohranjanje naravnega okolja;- spoznavajo, da so mokrišča pomembna za ohranjanje narave;- spoznavajo, kako vsak posameznik lahko pripomore k ohranitvi edinstvenih delov narave;- spoznavajo zavarovana območja, njihov namen in načine zavarovanja;- spoznavajo upravljanje zavarovanih območij;- razvijajo interes za ohranjanje in varovanje narave;- spoznavajo pomen ohranjanja različnosti in pestrosti v naravi;- razvijajo pozitiven in odgovoren odnos do narave.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznavajo, kako pomembno je sonaravno gospodarjenje z naravnim okoljem;- spoznavajo pomen varčevanja z naravnimi viri;- se seznanijo z dejstvom, da je potrebno za okolje skrbeti in ga ohranjati;- razvijajo interes za aktivno varovanje okolja;- oblikujejo občutek za vpliv človeka na okolje;- razvijajo odgovoren odnos do okolja.

Rezultate, ki jih vidimo v Preglednici 46, smo pričakovali. Za nas je pomembno, da navedene cilje lahko primerjamo z naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji iz pregledanih učnih načrtov ter jih med seboj povezujemo. To lahko učitelju pomaga pri načrtovanju in oblikovanju tistih naravovarstvenih ciljev, ki jih bo uvrstil v svojo letno učno pripravo. Navedeni cilji so zanimivi tudi zato, ker povezujejo ekološki, družboslovni in ekonomski vidik vzgoje in izobraževanja. Razmerje ter sami naravovarstveni in okoljevarstveni cilji nakazujejo vlogo in mesto človeka v naravi ter njegov odnos do nje. Kar ni zanemarljivo, je tudi to, da naravovarstveni vzgoji dodajajo pomembno etično noto.

Preglednica 47: Specifični vzgojno-izobraževalni cilji Naravnega rezervata Škocjanski zatok

Izobraževalni program Naravnega rezervata Škocjanski zatok	
Specifični cilji	
Naravovarstveni	Okoljevarstveni
Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznajo pomen in vlogo renaturacije – obnove že skoraj popolnoma uničenega mokrišča;- seznanijo se s problematiko varstva ptic in narave;- spoznajo, da je biotska pestrost naravnega rezervata velikega pomena za ohranitev narave.	Učenci: <ul style="list-style-type: none">- spoznajo, da so mokrišča pomembna za človeka ter njegovo kakovost življenja danes in v prihodnosti.

Specifični naravovarstveni kakor tudi okoljevarstveni cilji so pomembni zato, ker se dotikajo lokalne naravovarstvene problematike. Poleg tega, da učence seznanjamo z aktualnimi naravovarstvenimi in okoljskimi problemi v domačem kraju, imamo možnost vključevati jih v aktivno ozaveščanje domačega prebivalstva in drugih obiskovalcev v kraju. Obenem je potrebno poudariti pomen neposrednega - izkustvenega doživljanja narave, kot temeljnega izhodišča za doseganje omenjenih ciljev.

6.5.2 Vzgojno-izobraževalna funkcija Krajinskega parka Sečoveljske soline

Zaradi varovanja območja naravnih vrednot in ohranjanja biotske raznovrstnosti je država edinstveni solinski ekosistem na skrajnem južnem delu slovenske obale zavarovala kot Krajinski park Sečoveljske soline (Uredba ..., 2001). Dolgoročni cilji upravljanja tega zavarovanega območja so usmerjeni k varovanju in trajnemu ohranjanju naravnih lepot, varovanju kulturne dediščine in ohranjanju značilnosti obmorske kulturne krajine tega dela Istre (Krajinski ..., 2010).

Pravila in varstveni režim, ki omogočajo uresničevanje zastavljenih ciljev, zaposleni v tem parku posredujejo z izobraževanjem, ozaveščanjem in vzgojo obiskovalcev. V ta namen je v tem parku dostopno multimedijsko in pisno gradivo, postavljene so interpretacijske table

(označevalne, usmerjevalne, informacijske in opozorilne), maketa, na voljo je spletni portal, največji učinek pa dosežejo z organiziranim vodenjem, ki je za skupine z več kot 15 obiskovalci obvezno.

Pri urejanju parka za ogledovanje in obiskovanje sledijo Načrtu interpretacije (Sovinc, 2010). Vodiči oziroma naravovarstveni nadzorniki, ki so v neposrednem stiku z obiskovalci, dodajo s svojo osebno noto vzgojno-izobraževalnemu delu in ozaveščanju poseben čar in pomen. Skupni dogovor pa jih zavezuje, da za uresničevanje svojega poslanstva sledijo trem temeljnim ciljem. Obiskovalcem se trudijo sporočiti:

- da je ta krajinski park in vse, kar je z njim zavarovano, posebnost neprecenljive vrednosti;
- da je edinstvenost solinskega ekosistema posledica človekovega sedemstoletnega delovanja, da je tako rekoč tudi človekova kulturna dediščina;
- da je za ohranitev tega naravnega in kulturnega bogastva potrebno zavarovanje, ki je poslanstvo tega parka.

Za raziskavo pomembne podatke smo pridobili s pogovorom z vodjem parka Andrejem Sovincem in naravoslovnim pedagogom Danijelom Pokleko. Izvedeli smo, kdo so obiskovalci in kako izrabljajo usluge tega parka. V ta park prihajajo obiskovalci iz različnih krajev celega sveta, na organizirane šolske ekskurzije pa učenci osnovnih in srednjih šol iz Slovenije. Najpogostejši obiskovalci so šesto- in sedmošolci, ki z obiskom solin dopolnijo naravoslovne vsebine učnega predmeta Naravoslovje. Obisk srednjih šol je običajno dodaten program v okviru širšega, ki je povezan z območjem v bližini tega parka. Redke so šole, ki načrtujejo izvedbo naravoslovnega dne v Krajinskem parku Sečoveljske soline, čeprav so po izkušnjah parkovnega osebja tako izvedene vsebine najučinkovitejše. Tudi v ta namen imajo v parku dve učno-opazovalni poti (»solinske poti«), na katerih je možen dostop le v spremstvu vodiča in ob upoštevanju določenih časovnih in naravovarstvenih omejitev (npr. omejitev v času gnezdenja, omejitev dnevnega obiska na teh poteh). Prva pot je na Leri, dolga je 1 km in traja

45 minut, druga je na Fontaniggah ob levem bregu Drnice, njena dolžina je 1,5 km, ogled traja 60 minut (Sovinc, 2010).

Ta park ponuja svoje osnovne vzgojno-izobraževalne programe, podprte s starosti učencev prilagojenimi ter vsebinsko bogatimi in zanimivimi delovnimi listi, tako za osnovne kot srednje šole. Pri tem načrtujejo prilagajanje specifičnim potrebam posameznih osnovnih in srednjih šol, kljub temu so redke tiste, ki se odločajo za naravoslovne dneve v Sečoveljskih solinah ter s tem za naravovarstvene vsebine in dejavnosti. Po mnenju sogovornikov je ključni razlog vstopnina, saj se številne šole po začetnem zanimanju za obisk premislijo, ko izvedo, da je na učenca potrebno plačati 3 evre vstopnine.

Obisk tega parka je tako za posameznika kot skupino učencev posebno doživetje. Obiskovalec spozna edinstveno kulturno dediščino in njeno sporočilo ter se sreča z naravno dediščino, ki se je skozi stoletja oblikovala prav zaradi človeka. Obenem ima priložnost zavedati se, da ima človek žal tudi to moč, da lahko tisto, kar je stoletja nastajalo in se oblikovalo skupaj z ljudmi, zaradi neznanja, lahkomiselnosti ali pohlepa uniči v zelo kratkem času. Zaradi takšnega odnosa do narave ter človekovega večstoletnega življenja in dela na solinah je vstopnina tista poteza, s katero obiskovalec izrazi svoj odnos do stoletne dediščine, spoštovanje do ljudi, ki so jo ustvarili, in spoštovanje do narave, ki tudi tu pokaže na svojo enkratnost. In kaj je to drugega kot sredstvo za doseg naravovarstvenega cilja! A prav pri tem se naravovarstvena vzgoja začne. Žal se tega ravno pedagoški delavci ne zavedajo, sicer bi se pogosteje odločali za obiske zavarovanih območij.

6.6 VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI PROGRAMI CENTRA ŠOLSKIH IN OBŠOLSKIH DEJAVNOSTI

Po pregledu publikacije »V naravo z glavo«, s katero Center šolskih in občolskih dejavnosti promovira svojo programsko in prostorsko ponudbo smo ugotovili, da so cilji njihovih dejavnosti omenjeni že v predgovoru, jasno navedeni pa v poglavju splošnih vzgojno-izobraževalnih ciljev programa šole v naravi in dnevov dejavnosti. Tako je v predgovoru, med drugim, zapisano, da je cilj šole v naravi »izobraziti in vzgojiti mladega človeka za dejavno življenje v naravi in z njo. Hkrati naj bi znal varovati naravno okolje in njegovo bogastvo, saj bo odnos do narave vgradil v svoj vrednotni sistem.« (V naravo ..., 2002: 5).

6.6.1 Šola v naravi

Šola v naravi je ena izmed oblik vzgojno-izobraževalnega dela, ki pripomore k učinkovitemu uresničevanju učnih ciljev osnovnošolskih programov. Izvaja se jo od 4 do 5 dni v organizaciji javnega zavoda Center šolskih in občolskih dejavnosti ali katerega koli drugega ponudnika, za katerega se zainteresirana šola odloči. Značilnost šole v naravi je, da cilje dosega z vsebinami in dejavnostmi, ki se jih izvaja v naravi, in sicer v drugačnem okolju, kot je značilno za okolje šole, iz katere prihajajo udeleženci. Najpogosteje uporabljene metode in oblike poučevanja in učenja so neposredno opazovanje v naravi, eksperimentiranje, raziskovanje, ekskurzija, izlet ali pohod ter socialne igre. Nas je zanimalo predvsem, ali so v šoli v naravi, kot vzgojno-izobraževalni obliki, ki jo ponuja Center šolskih in občolskih dejavnosti, načrtovani in uresničeni naravovarstveni in okoljevarstveni cilji.

6.6.1.1 Splošni cilji šole v naravi Centra šolskih in občolskih dejavnosti

Iz poglavja publikacije »V naravo z glavo«, ki navaja splošne vzgojno-izobraževalne cilje, je razvidno, da program šole v naravi dopolnjuje in podpira osnovnošolske in srednješolske učne

programe oziroma učne načrte različnih predmetov. Preglednica 48 prikazuje okoljevarstvene in naravovarstvene cilje, navedene med splošnimi vzgojno-izobraževalnimi cilji v publikaciji.

Preglednica 48: Okoljevarstveni in naravovarstveni cilji v programih Centra šolskih in občolskih dejavnosti

»V NARAVO Z GLAVO«	
Splošni vzgojno-izobraževalni cilji programa šole v naravi in dnevov dejavnosti	Vseh ciljev: 12
Cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Učenci: - razvijajo pozitiven in odgovoren odnos do okolja.	/

Glede na spodbudne uvodne besede o ciljih in namenih šole v naravi smo predvidevali, da bodo med splošnimi cilji navedeni najmanj tisti, ki so omenjeni v predgovoru. Rezultati kažejo, da Center šolskih in občolskih dejavnosti s šolo v naravi ne izvaja naravovarstvene vzgoje in izobraževanja, okoljevarstveno pa le slabo, kljub temu, da je njen namen, učence izobraževati in vzgajati tako, da bodo znali varovati naravo in njene vrednote ter odnos do narave celo vgradili v svoj vrednotni sistem.

6.6.1.2 Vsebine in dejavnosti šole v naravi, načrtovane za doseganje naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev

Program šole v naravi predvideva vključevanje učnih predmetov s športnega, naravoslovnega in družboslovnega področja. Pri športnem področju je v podpoglavju Vsebine in aktualnosti omenjeno, da dejavnosti v naravnem okolju in neposredno doživljanje narave izrabljajo za vzbujanje učenčevega čustvenega in spoštljivega odnosa do nje (V naravo ..., 2002). Glede na to, da je šola v naravi oblika dela z interdisciplinarnim pristopom k obravnavi učne snovi ter izbiro metod, ki jih s klasično obliko pouka ni mogoče uporabiti, se v času pohodov v naravo učence lahko opozarjaj na lepote narave in se jih s tem morda vzgajajo tudi za ohranjanje narave.

Med nameni naravoslovnega področja je zapisano, da želijo z aktivnostmi v naravi doseči, da bi udeleženci spoznali, zakaj naj imamo ljudje radi naravo, kako naj jo varujemo in kakšna je naša odgovornost za ohranitev okolja. Prav tako želijo razvijati okoljsko ozaveščenost in utrjevati zavedanje, da je človek del narave. Toda učitelj, ki želi svoje učence vzgojiti in izobraziti v duhu varstva narave, se ne bo zadovoljil le z željami in dobrimi nameni, temveč ga zanima, kako in katere konkretne aktivnosti bo njegov učenec izvajal, da bo spoznal vrednote narave, kakšna je njegova odgovornost do narave in kako naj jo varuje. Tako navedenih – operacionaliziranih ciljev pa tudi med vsebinami naravoslovnega področja ni.

Vsebine naravoslovnih programov Centra šolskih in občinskih dejavnosti se povezujejo s številnimi učnimi predmeti, med drugim tudi z izbirnim predmetom Okoljska vzgoja v tretjem triletju ter »medpredmetnima področjema« zdravstvena in okoljska vzgoja (V naravo ..., 2002). Iz preglednic, ki prikazujejo učne vsebine ter naravovarstvene in okoljevarstvene cilje programov posameznih domov, je razvidno, na katere učne predmete drugega triletja se navezujejo navedene vsebine in cilji.

Pri pregledu predmetnih področij so bili ugotovljeni in evidentirani okoljevarstveni ter naravovarstveni cilji ter za varstvo okolja in ohranjanje narave aktualni tematski sklopi, ki so predstavljeni v Preglednici 49.

Preglednica 49: Tematski sklopi učnih vsebin ter okoljevarstveni in naravovarstveni cilji šole v naravi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti

Področje	Tematski sklopi	Cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
		varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Športno	Pohodništvo	/	Učenci: - so seznanjeni z lepoto narave in opozorjeni nanjo..
Naravoslovno I. triletje	Varstvo okolja Medpredmetne povezave z okoljsko vzgojo	Učenci: - so seznanjeni z novejšimi spoznanji iz varstva okolja in z okolju prijaznim načinom življenja, - so v domovih seznanjeni z možnostmi za odgovoren odnos do okolja.	Učenci: - so vodeni na ogled naravne dediščine.
II. triletje	Ogrožene in zavarovane rastline in živali Onesnaževanje okolja in posledice		
III. triletje	Okoljska vzgoja Naravna dediščina		
Družboslovno I. triletje	Ponazarjanje našega okolja	/	Učenci: - oblikujejo pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine.
III. triletje	Človek in njegovo okolje Naravne in družbene osnove za razvoj turizma Naravni pogoji za kmetijstvo, posledice nestrokovnega kmetijstva za okolje		

Rezultati nam jasno kažejo, da je tematskih sklopov, s katerimi bi lahko uresničevali različne naravovarstvene in okoljevarstvene cilje, veliko. Celo športno področje to omogoča. Žal pa ugotavljamo, da v publikaciji, ki promovira programe Centra šolskih in obšolskih dejavnosti, niso transparentno navedeni naravovarstveni in okoljevarstveni cilji, tisti, ki so, pa so zelo splošni in ne izkazujejo, na kakšen način jih učenec doseže.

Posamezni domovi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti ponujajo specifične učne vsebine z naravoslovnega, družboslovnega in športnega področja, odvisno od naravnih in kulturnih danosti okolice doma. Preglednica 50 prikazuje naravno dediščino oziroma naravne vrednote v okolici dveh, vzorčnim šolam najbližjih, domov, in sicer Breženke v Fiesi, ki sprejema učence od četrtega do devetega razreda osnovne šole, ter Burje v Seči, ki sprejme učence od drugega razreda dalje. Prikazane so tudi ponujene učne vsebine, s katerimi je mogoče realizirati naravovarstvene in okoljevarstvene učne cilje.

Preglednica 50: Prikaz učnih vsebin, ki omogočajo izvajanje naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev po posameznih domovih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti

Dom ČŠOD	Naravne znamenitosti v okolici doma	Učne vsebine, ki omogočajo izvajanje naravovarstvenih ali okoljevarstvenih ciljev
Breženka	<ul style="list-style-type: none">- Naravni spomenik Jezeri v Fiesi.- Naravni spomenik Rt Madona.- Krajinski park Strunjan.- Krajinski park Sečoveljske soline.- Naravni spomenik Stena pri Dragonji.- Naravni spomenik Debeli rtič.- Naravni spomenik rastišče pozejdonke.- Naravni rezervat Škocjanski zatok.- Naravni spomenik slani travnik Sv. Nikolaj v Ankaranu.	<ul style="list-style-type: none">- Jezeri v Fiesi.- Pršni in bibavični pas.- Obrežni pas morja.- Slanuše in solinarstvo.- Raziskujemo vode.- Sredozemsko rastje.- Toploljubni primorski gozd.- Geologija Slovenske Istre.- Pohodništvo.
Burja	<ul style="list-style-type: none">- Krajinski park Sečoveljske soline.- Krajinski park Strunjan.- Naravni spomenik Debeli rtič.- Naravni spomenik rastišče pozejdonke.- Naravni spomenik Rt Madona.	<ul style="list-style-type: none">- Naš park.- Zdravilne rastline, dišavnice in začimbe.- Lišaji v okolici doma.- Kroženje vode v naravi.- Začutimo naravo – naravoslovne igre.- Zavetišča in bivakiranje.- Značilnosti primorske pokrajine.- Sredozemska drevesa od debla do ploda.- Življenje v pasu bibavice.- Vplivi turizma na naravno okolje.- Pohodništvo.

Iz Preglednice 50 vidimo, da oba domova uporabljata nekatere skupne naravne vrednote in ponujata podobne učno-vzgojne vsebine, s katerimi se lahko dosega naravovarstvene oziroma okoljevarstvene cilje.

Specifične učne cilje navajajo posamezni domovi na spletni strani Centra šolskih in obšolskih dejavnosti, kjer so navedeni tudi podatki o vsebinah, s katerimi določene cilje uresničujejo, ter podatki o tem, na katere tematske sklope in splošne učne predmete se navezujejo. Iz tako objavljenih programov šole v naravi smo izdelali celoten izbor učnih ciljev in vsebin za 4., 5. in 6. razred v domu Burja ter 5. in 6. razred v domu Breženka (prilogi E in F), s pomočjo česar smo za posamezne razrede drugega triletja evidentirali tiste cilje in vsebine, ki se nanašajo na ohranjanje narave in varstvo okolja, ter jih predstavili v preglednicah, ki sledijo.

Programi šole v naravi sledijo in dopolnjujejo učne programe osnovne in srednjih šol. Zato so v preglednicah 51–53 po razredih od četrtega do šestega predstavljeni učni cilji, s katerimi v domu Burja vzgajajo in izobražujejo za ohranjanje narave in varstvo okolja. Preglednice so oblikovane tako, da je razvidno, s katerimi vsebinami navedene cilje dosegajo in na katere splošne učne predmete drugega triletja se vsebine navezujejo.

Preglednica 51: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 4. razred, dom Burja

4. razred	Vseh vsebin: 23	Vseh ciljev: 59	
Učni predmeti	Učne vsebine	Cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
		varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Družba Likovna vzgoja	Značilnosti primorske pokrajine	Učenci: - vrednotijo čistočo okolice, urejenost, posledice posegov v okolje.	/
Naravoslovje in tehnika	Vplivi turizma na naravno okolje	Učenci: - opišejo čistočo okolice, urejenost, posledice posegov v okolje.	/

Rezultati kažejo, da program šole v naravi za 4. razred s svojimi cilji ne obogati, pogloblja ali širi šolskega programa, temveč se dosega tiste učne cilje, ki jih tudi sicer učitelj lahko dosega v domačem šolskem okolišu. Šola v naravi bi morala za doseganje splošnih ciljev ponuditi

specifične dejavnosti, izhajajoče iz značilnosti in danosti kraja, ter jih prav zaradi tega ni mogoče izvajati kjer koli drugje. Programi posameznih domov bi morali ponujati take naravovarstvene cilje in dejavnosti, po katerih bi se ločili od preostalih, ter bi zaradi tega postali prepoznavni in zanimivi.

Preglednica 52 prikazuje evidentirane okoljevarstvene in naravovarstvene cilje ter učne predmete in učne vsebine, ki jih v domu Burja ponujajo učencem 5. razreda za doseganje navedenih ciljev.

Preglednica 52: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 5. razred, dom Burja

5. razred	Vseh vsebin: 22	Vseh ciljev: 71	
Učni predmeti	Učne vsebine	Cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
		varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Naravoslovje in tehnika	Lišaji v okolici doma	Učenci: - ugotovijo onesnaženje zraka s trdimi delci, - opredelijo glavne lokalne onesnaževalce zraka, - utemeljijo pomen čiščenja zraka in pomen zračnih filtrov, - spoznajo lišaje kot biološke kazalce čistega zraka.	/
Gospodinjstvo	Življenje v pasu bibavice	Učenci: - pojasnijo posledice onesnaževanja vode na terenu, - razumejo pojma varovanje vode in omejenost vodnih zalog.	/
Družba	Vplivi turizma na naravno okolje	/	Učenci: - prepoznajo in ocenijo vpliv človeka na spreminjanje narave.
	Piran – mesto spomenik	/	Učenci: - vrednotijo vpliv človeka na spreminjanje narave.
	Slovenska obala z morja	/	Učenci: - prepoznajo vpliv človeka na spreminjanje obale.

Iz preglednice 52 vidimo, da tako vsebine kot cilji podpirajo vsebine in cilje naravoslovnih in družboslovnih učnih predmetov. Okoljevarstveni in naravovarstveni cilji so preveč splošni in

premalo poudarjajo specifične ekosisteme, življenjske združbe in druge naravne vrednote v okolici doma, ki so posebnost tega okolja.

V domu Burja ponujajo naravoslovne vsebine, s katerimi dosegajo načrtovane okoljevarstvene in naravovarstvene cilje tudi za šestošolce, kar je prikazano v sledeči preglednici.

Preglednica 53: Učne vsebine ter okoljevarstveni in naravovarstveni cilji – 6. razred, dom Burja

6. razred	Vseh vsebin: 21	Vseh ciljev: 56	
Učni predmeti	Učne vsebine	Cilji s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
		varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Geografija Likovna vzgoja Naravoslovje Tehnika in tehnologija	Lišaji v okolici doma	Učenci: - ugotovijo onesnaženje zraka s trdimi delci, - opredelijo glavne lokalne onesnaževalce zraka, - utemeljijo pomen čiščenja zraka in pomen zračnih filtrov, - spoznajo lišaje kot biološke kazalce čistega zraka.	/
Zgodovina	Naravoslovne značilnosti Krajinskega parka Strunjan	Učenci: - razvijejo odgovoren odnos do okolja in interes za njegovo aktivno varovanje.	/

Glede na navedeno specifično vsebino, Naravoslovne značilnosti Krajinskega parka Sečoveljske soline, ki jo lahko ponudi dom Burja, bi pričakovali, da bo med naravovarstvenimi cilji navedenih vsaj nekaj konkretnih, ki se navezujejo na to zavarovano območje. Drugi cilji tudi ne izražajo specifičnosti okolja, v katerem se nahaja dom in izvajajo vsebine. Nekateri cilji in vsebine pa so celo isti kot za učence 5. razreda.

V pogovoru z Igorjem Rudmanom, vodjem doma, smo izvedeli, da se razen lokalnih, tako osnovne kot srednje šole iz vse Slovenije odločajo predvsem za športni program, ki ga ponuja ta dom. To velja za spomladansko in jesensko obdobje, saj razpolagajo s pokritim bazenom, v katerem je v tem letnem času še mogoče izvajati plavalne aktivnosti kljub temu, da voda ni ogrevana. To pa je tudi obdobje, ki je za spoznavanje narave in naravnih vrednot ter iz tega

izhajajoče naravovarstvene vzgoje zelo primerno. Menimo, da je zaradi neizrabljenosti danosti okolja v namene naravovarstva narejena škoda, ki jo je zaradi izgubljene priložnosti v okviru šole v naravi, mogoče nadomestiti kasneje, z drugačnimi aktivnostmi, če ima udeleženec interes in priložnost za to.

Na spletnem portalu doma Breženka so objavljene učne vsebine s cilji samo za peti in šesti razred, kar je razvidno iz dveh naslednjih preglednic.

Preglednica 54: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 5. razred, dom Breženka

5. razred	Vseh vsebin: 8		Vseh ciljev: 36
Učni predmeti	Učne vsebine	Cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
		varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Družba Naravoslovje in tehnika	Jezeri v Fiesi Pršni in bibavični pas Obrežni pas Raziskujemo vode Sredozemsko rastje Slovenska obala z morjem	/	/

Preglednica 55: Učne vsebine ter naravovarstveni in okoljevarstveni cilji – 6. razred, dom Breženka

6. razred	Vseh vsebin: 9		Vseh ciljev: 20
Učni predmeti	Učne vsebine	Cilji, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za:	
		varstvo okolja – okoljevarstveni	varstvo narave – naravovarstveni
Geografija Naravoslovje Zgodovina	Jezeri v Fiesi Pršni in bibavični pas Obrežni pas Raziskujemo vode Sredozemsko rastje Slovenska obala z morjem	/	/

Iz rezultatov vidimo, da so za 5. in 6. razred načrtovane iste vsebine, iz katerih bi lahko izvajali naravovarstvene in okoljevarstvene cilje. Glede na lokacijo doma Breženka in bližino zavarovanih območij ter drugih naravnih vrednot na tem področju bi pričakovali, da v programu ponujajo naravovarstvene cilje, ki jih je mogoče realizirati prav s specifičnimi, za to okolje značilnimi vsebinami. Žal jih v programu ni zaslediti. V intervju z vodjem doma Rudijem Gregoričem smo priobili podatek, da naravoslovni pedagogi pri delu z učenci izvajajo tudi naravovarstvene vsebine, ki jih v program uvajajo samoiniciativno. Odgovorni za program se s posamezno šolo dogovori za okvirne teme in vsebine ter pripravi tedenski načrt okvirnih dejavnosti glede na interes šole.

6.6.2 Dnevi drugih dejavnosti

Dnevi drugih dejavnosti (športni, naravoslovni, kulturni in tehniški) so tudi posebne vzgojno-izobraževalne oblike, ki jih osnovne in srednje šole organizirajo za doseg določenih učnih ciljev. Center šolskih in občolskih dejavnosti organizira te dneve na izpostavah Dnevnega centra oziroma v okviru šole v naravi, če posamezne šole tako želijo. Uvodu sledi program, običajno v obliki delavnic, v obsegu od 4 do 6 šolskih ur, odvisno od vsebine programa in starostne skupine udeležencev. Dnevov dejavnosti, s katerimi bi z učenci izvajali specifične aktivnosti za uresničevanje naravovarstvenih in okoljevarstvenih učnih ciljev, domova Breženka v Fiesi ter Burja v Seči ne izvajata, ker je interes za šolo v naravi tako velik, da s to dejavnostjo zapolnijo vse razpoložljive termine.

6.7 PROBLEMATIKA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA OHRANJANJE NARAVE V STROKOVNI PEDAGOŠKI LITERATURI

S pregledom novejšje domače strokovne pedagoške literature v obdobju od leta 2004 do 2008 smo dobili vpogled v aktualnost problematike ohranjanja narave in varstva okolja v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju.

Izbrali smo periodično literaturo, aktualno za učitelje, ki poučujejo na vseh treh starostnih stopnjah in so profesorji razrednega pouka ali posameznih učnih predmetov. Odločili smo se za en naslov revije, ki pokriva problematiko razrednega pouka: »Razredni pouk«, dva predmetnega, in sicer naravoslovno področje: »Kemija v šoli in družbi« in družboslovno: »Geografija v šoli«, dva naslova, ki pokrivata splošno pedagoško problematiko: »Vzgoja« ter »Vzgoja in izobraževanje«, in en naslov, ki pokriva področje vzgoje in izobraževanja za ohranjanje narave in varstvo okolja: »Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu«. Vsaka izmed strokovnih revij ni le vir podatkov in informacij, namenjenih obveščanju in izobraževanju učiteljev, temveč omogoča učiteljevo aktivno sodelovanje z avtorskimi prispevki s področja lastnega raziskovanja ali delovne prakse. S tega vidika nam pregled literature s pridobljenimi rezultati osvetljuje prispevek strokovnih teoretikov in učiteljev praktikov na področju uvajanja ohranjanja narave oziroma varstva okolja v osnovnošolsko izobraževanje.

»Razredni pouk«

Revija je namenjena profesorjem razrednega pouka, vsem tistim učiteljem, ki poučujejo katerega od vzgojnih predmetov oziroma tuji jezik od 1. do 5. razreda, ter drugim strokovnim delavcem, ki delajo z učenci tega starostnega obdobja. Njena vsebina pokriva problematiko metodično-didaktičnega načrtovanja in izvajanja razrednega pouka. Tematske številke obravnavajo aktualne vzgojno-izobraževalne teme tako z vidika strokovnih teoretikov kot učiteljev praktikov. Revija izhaja trikrat letno.

Preglednica 56: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Razredni pouk

Revija: Razredni pouk			
leto	št.	prispevek	tema
2004	1–3	/	
2005	1–3	/	
2006	1–2	/	
2006	3	J. Šubic: Vrednote gozda v šolski praksi, str. 45–46	naravovarstvena
2007	1/2	M. Slokar: Glasbene delavnice v naravi, str. 29.–33	naravovarstvena
2007	3	S. Cergol: Učilnica v naravi, str. 13–16	naravovarstvena
2008	1–3	/	

Navedene prispevke smo uvrstili med naravovarstvene, čeprav neposredno ne govorijo o naravovarstveni problematiki. Vsebina je obravnavana tako, da vzpodbuja vzgojo za etičen – spoštljiv in odgovoren odnos do narave.

»Kemija v šoli in družbi«

To je edina revija v Sloveniji, ki se ukvarja s področjem kemijskega izobraževanja in tudi ena od redkih revij s področja kemije. Ime je leta 2008 spremenila iz »Kemija v šoli« na zdajšnje, saj prispevki presegajo samo šolsko tematiko in so objavljeni z namenom, da bi bili prikazani tudi drugim bralcem. Revija izhaja štirikrat letno (Bitek ..., 2010).

Preglednica 57: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Kemija v šoli in družbi

Revija: Kemija v šoli in družbi			
leto	št.	prispevek	tema
2004	1–3	/	
2005	1–3	/	
2005	4	M. Lancaster (povzetek F. Perdin): Ekološko sprejemljivejši industrijski kemijski procesi, str. 2–6	okoljevarstvena
2006	1, 2, 4	/	
2006	3	M. Simonič: Problematika arzena v pitni vodi, str. 26–31	okoljevarstvena
2007	1–4	/	
2008	3, 4	/	
2008	1	T. Cegnar: Prilagajanje na podnebne spremembe I, str. 2–6	okoljevarstvena
2008	2	T. Cegnar: Prilagajanje na podnebne spremembe II, str. 2–6	okoljevarstvena

Navedeni prispevki so tisti, ki presegajo samo šolsko tematiko in se obenem navezujejo na okoljsko vzgojo. Veliko prispevkov v tej reviji se nanaša ali na metodiko in didaktiko kemije ali obravnavajo kemijske probleme s specifičnega strokovnega vidika.

»Geografija v šoli«

Revija ni namenjena zgolj profesorjem geografije, temveč je zaradi interdisciplinarnega pristopa k obravnavi izbrane tematike zanimiva tudi za tiste učitelje, ki poučujejo ne le družboslovne, temveč tudi naravoslovne predmete v drugem in tretjem triletju ter srednji šoli. Njeno vsebino predstavljajo prispevki širše geografske tematike in taki, ki obravnavajo metodično-didaktične pristope in organizacijo pouka geografije. Revija izhaja trikrat letno.

Preglednica 58: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Geografija v šoli

Revija: Geografija v šoli			
Leto	Šte.	Naslov	tema
2004	1, 3	/	
2004	2	D. Plut: Okoljska politika in Slovenija, str. 3–9	okoljevarstvena
2005	1–3	/	
2006	1–3	/	
2007	1–2	/	
2007	3	P. Demšar Mitrovič, T. Resnik Planinc: Geografsko izobraževanje o vrednotah prostora za zagotavljanje trajnostnega razvoja, str. 3–11	okoljevarstvena
2008	1	B. Lampič, I. Mrak: Prepoznavanje zavarovanih območij kot vrednote prostora, str. 54–63	naravovarstvena
2008	2	M. Mosbrucker: Projektno delo na področju ekologije – promet in onesnaževanje okolja, str. 26–33	okoljevarstvena
2008	3	/	

Geografija je učni predmet, ki s svojo vsebino združuje človeka in naravo. Zaradi te posebnosti je to področje zelo primerno za uvajanje naravovarstvene vzgoje. Prispevki v reviji Geografija v šoli obravnavajo vsebine v glavnem z okoljevarstvenega vidika, čeprav bi marsikateremu obravnavanemu problemu lahko dodali oziroma izpostavili tudi naravovarstveni vidik. Poleg tega je prav pri tem predmetu veliko tem, ki bi bile lahko samo naravovarstveno obravnavane, s čimer bi naravovarstvena vzgoja in ohranjanje narave, pri tem učnem predmetu, pridobili na pomenu.

»Vzgoja in izobraževanje«

Ta revija je namenjena vsem pedagoškim delavcem in drugim strokovnjakom za šolstvo. V njej so obravnavane aktualne teme, povezane z njihovim delom oziroma delom šol, kot so sodobne smernice glede poučevanja in načrtovanja pouka, problemi, povezani s preverjanjem

in ocenjevanjem, novosti v devetletki, izobraževanje učiteljev, avtonomija šol ali pedagoško vodenje. Številke so tematske, vsebine pa so obravnavane iz različnih zornih kotov. Običajno izide po 6 številkih na leto (Zavod ..., 2006).

Preglednica 59: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Vzgoja in izobraževanje

Revija: Vzgoja in izobraževanje			
leto	št.	prispevek	tema
2004	1, 3, 4, 6	/	
2004	2	M. Simčič: Perspektive okoljske vzgoje, str. 12–14	okoljevarstvena
2004	5	M. Naji: Metode učenja in poučevanja okoljske vzgoje, str. 47–49	okoljevarstvena
2005	5, 6	/	
2006	1–3, 5	/	
2007	1–6	/	
2008	1–6	/	

V petletnem obdobju izhajanja revije, ki je namenjena zelo širokemu krogu pedagoških delavcev in drugih strokovnjakov s tega področja, se vzgoja in izobraževanje za ohranjanje narave kot obravnavana tematika ne pojavi. To in dejstvo, da je prispevkov s temo varstva okolja tako malo, kaže na splošni odnos najširšega kroga pedagoških delavcev do naravovarstvene in okoljevarstvene vzgoje in izobraževanja, kar bi moralo biti zaskrbljujoče.

»Vzgoja«

Revija je namenjena pedagoškim delavcem in staršem ter vsem drugim, ki delajo z otroki in mladimi. Po svoji zasnovi je interdisciplinarna in odpira vprašanja, ki se dotikajo osebne rasti otrok in mladih v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ter drugih oblik vzgoje. Leta 1999 sta jo ustanovila Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS) in Družba Jezusova (DJ), od takrat izhaja štirikrat letno (Šinkovec, 2007).

Preglednica 60: Strokovni prispevki o ohranjanju narave in varstvu okolja v reviji Vzgoja

Revija: Vzgoja			
leto	št.	prispevek	tema
2004	21, 23, 24	/	
2004	22	B. Khan: V objemu narave; Skozi fiziko do lepote, harmoničnosti, veličasnosti in smotrnosti narave, stvarstva, str. 5–7	naravovarstvena
2005	25–28	/	
2006	29–32	/	
2007	33–35	/	
2007	36	P. Javorh: Trajnostni razvoj, str. 3 T. Strahovec: Trajnostni človek, str. 7 B. Marentič P.: Razširitev okoljske vzgoje, str. 12–14 . D. Jamšek: Vzgoja za ravnanje, str. 15–16 . P. Javorh: Možen model TR-šole, str. 17–18 S. Konc: Skrb za okolje povezuje mlade, str. 43	okoljevarstvena okoljevarstvena naravovarstvena okoljevarstvena okoljevarstvena okoljevarstvena
2008	37	V. Peternel: Energija je naša prihodnost, str. 47	okoljevarstvena
2008	38	J. Prah: Narava – neformalna učiteljica, str. 17 .	naravovarstvena
2008	39	M. Komelj: Sveti otroci v pravljичni naravi, str. 34–35	okoljevarstvena

Revija pokriva zelo široko področje vzgoje in izobraževanja od predšolske vzgoje do vključno srednješolskega izobraževanja. Prispevki obravnavajo tako šolsko kot zunajšolsko vzgojno-izobraževalno problematiko pretežno s socialnega vidika. Tiste teme, v katerih se družba in narava prepletata, pa imajo v glavnem naravovarstveno vzgojno-izobraževalno noto.

»Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu«

Revija, ki smo jo tudi uvrstili na seznam aktualnih revij, je naslednica revije Okoljska vzgoja. Njeno preimenovanje je ključnega pomena, saj je njen namen že mlade učiti živeti tako, da ne bodo ogrozili življenja prihodnjih generacij. Namenjena je učiteljem, ki vzgajajo in izobražujejo za trajnostni razvoj v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, dijaških domovih ter Centru šolskih in obšolskih dejavnosti. Njena značilnost je, da sledi ciljem vseživljenjskega učenja (Zver, 2007).

Značilnost prispevkov v reviji Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu je, da povezujejo različna predmetna področja. Glede na namen svoje sporočilnosti pokrivajo štiri ključne tematike:

1. Strategije uvajanja vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, okoljske vzgoje in izobraževanje učiteljev za izvajanje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj.

2. Oblike in metode poučevanja na primerih dobre prakse.
3. Primeri dobrih praks okoljske vzgoje.
4. Primeri dobrih praks naravovarstvene vzgoje.

Revija Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu ima naveden podatek samo za število prispevkov o naravovarstveni tematiki, ker preostali obravnavajo okoljevarstveno ali se specifične tematike lotevajo z vidika trajnostnega razvoja.

Preglednica 61: Strokovni prispevki o ohranjanju narave v reviji Okoljska vzgoja/Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu

Revija: Okoljska vzgoja/Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu			
leto	št.	prispevek	tema
2004	1	/	
2005	1	/	
2005	2	I. Kokalj: Vrednote biodiverzitete. Zakaj je pomembna, str. 50–59 M. Lekše: Funkcije gozda v Raglovem logu, str. 61–65	naravovarstvena naravovarstvena
2006	1	A. Vuga: Izobraževanje za trajnostni razvoj, ohranjanje narave in varstvo okolja, str. 78–79 D. Katalinič: Naravoslovne vsebine v predšolski vzgoji za trajnostni razvoj, str. 94–99 M. Kokalj: Z roko v roki – narava, znanje in trajnostni razvoj, str. 100–104	naravovarstvena naravovarstvena naravovarstvena
2006	2	M. Orel: Kako dijake ozavešimo o posledicah svojih ravnanj?, str. 47–51	naravovarstvena
2007	1–2	M. Kokalj: Živimo z naravo, ne proti njej, str. 67–71 J. Tratar: Vloga in pomen gozda pri oblikovanju okolja ter ogroženost gozda na Slovenskem, str. 99–104	naravovarstvena naravovarstvena
2008	1, 2	/	

Revija Trajnostni razvoj je kot naslednica »Okoljske vzgoje« obdržala temeljno problematiko, in to je vzgoja in izobraževanje za varstvo okolja oziroma okoljska vzgoja. Glede na usmeritev družbe v trajnostni razvoj in vzgojno-izobraževalno vlogo šole na tem področju je z umestitvijo okoljske vzgoje v trajnostni razvoj prevzela nalogo razširjanja koncepta trajnostnega izobraževanja ter njegovega povezovanja z drugimi izobraževalnimi področji in temami. Glede na to, da je bistvo okoljske problematike odnos človeka do narave, bi pričakovali, da bo imela vzgoja za ohranjanje narave, s poudarkom na etičnem odnosu in odgovornosti, večjo vlogo v tej pedagoški reviji, kot jo ima. Žal je prispevkov, ki obravnavajo

to tematiko, malo. Ne poudarjajo je, temveč govorijo pretežno o varovanju okolja in trajnostnem razvoju. Biološka pestrost in naravne vrednote so sicer predstavljene kot nekaj dragocenega, lepega ter vrednega spoštovanja in odgovornega odnosa, pogoste so tudi ugotovitve, da si mora današnja družba prizadevati za njihovo ohranjanje, pogrešamo pa predloge konkretnih rešitev, kako se spoprijeti s problemom vzgoje za ohranjanje narave in ozaveščanja o njeni pomembnosti.

Preglednica 62: Pogostnost prispevkov o ohranjanju narave in varstvu okolja v strokovnih revijah

Število strokovnih prispevkov v obdobju: 2004–2008		
Naslov revije	tema	
	ohranjanje narave	varstvo okolja
Razredni pouk	3	/
Kemija v šoli in družbi	/	4
Geografija v šoli	1	3
Vzgoja	3	7
Vzgoja in izobraževanje	/	1
Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu	8	preostali prispevki

Iz preglednic 56–61 vidimo, da objavljeni prispevki obravnavajo predvsem iz okoljske problematike izhajajočo okoljsko vzgojo, da pa je ohranjanje narave in varstvo naravne dediščine v osnovnošolskih učnih programih zapostavljeno. Razvidna je tudi pogostnost prispevkov z eno in drugo tematiko v obdobju 5 let. Preglednica 62 prikazuje te rezultate primerjalno s tem, da ima revija Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu, kot je bilo že pojasnjeno, naveden podatek samo za število prispevkov o naravovarstveni tematiki.

7 RAZPRAVA IN SKLEPI

Da bi lahko uspešno uvajali spremembe in sledili zahtevnejšim ciljem pri ohranjanju narave v osnovnošolski vzgoji in izobraževanju, smo v raziskavi želeli ugotoviti, kakšno je sedanje stanje v drugem triletju na tem področju, kajti šele na osnovi določitev izhodiščnega stanja je mogoče uspešno spreminjati, dopolnjevati in nadgrajevati kakršne koli dejavnosti, torej tudi vzgojo in izobraževanje za ohranjanje narave.

Dva izmed prvih ciljev, ki smo jih načrtovali, sta bila razpoznati naravovarstvene in okoljevarstvene vzgojno-izobraževalne cilje v učnih načrtih štirih predmetov drugega triletja, ki to področje zadevajo. V **hipotezi 1** smo predpostavili, da v učnih programih drugega triletja naravovarstveni cilji niso jasno ločeni od okoljevarstvenih. Presojali smo jo z ugotavljanjem naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev v učnih načrtih Naravoslovje in tehnika ter Družba v četrtem in petem razredu in Naravoslovje ter Geografija v 6 razredu. Omenjeni učni načrti so bili izbrani zato, ker se obravnavanega področja tematsko najbolj dotikajo. Vzporedno smo z anketnimi vprašanji učiteljem, ki te predmete poučujejo, ugotavljali, katere naravovarstvene cilje prepoznavajo v učnih načrtih, katere vključujejo v svoje letne priprave in katerim dajejo prednost pri realizaciji.

Pri načrtovanju dela smo si kot cilja postavili tudi razpoznati in ločiti naravovarstvene in okoljevarstvene vsebine v učnih načrtih istih predmetov. V **hipotezi 2** smo izrazili domnevo, da v učnih programih drugega triletja naravovarstvene vsebine niso jasno ločene od okoljevarstvenih in so v primerjavi z njimi skromno zastopane.

Med preostalimi cilji je pomembno ugotavljanje doseganja pričakovanih vzgojnih učinkov tako v šoli kot pri vzgojno-izobraževalnem poslanstvu zavarovanih območij ter Centra šolskih in obšolskih dejavnosti kot zunanjih ponudnikov. S **hipotezo 3** smo predpostavili, da naravovarstvena vzgoja v učnih načrtih osnovne šole ni jasno ločena od okoljevarstvene. V raziskavi smo jo presojali s pomočjo anketnih vprašanj za učitelje in učence, s pomočjo

primerjav med naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji v učnih načrtih in izobraževalnih programih zunanjih institucij ter z intervjuji, ki smo jih opravili z vodji zunanjih institucij.

Nič manj pomemben cilj raziskave je bil oceniti odnos učencev do narave, katerega namen je bil osvetliti pomen in delež naravovarstvene oziroma okoljevarstvene vzgoje v drugem triletju osnovne šole, kar nam je ravno tako pomagalo pri presoji **3. hipoteze**.

Eden izmed ciljev je bila tudi ocena ponudbe zunanjih strokovnih ustanov in tega, kako jo šole izrabijo. S **hipotezo 4** smo predpostavili, da je izrabljenost naravovarstvenih programov, ki jih šolam ponujajo zunanje naravovarstvene ustanove (zavarovana območja) in Center šolskih in obšolskih dejavnosti, minimalna oziroma nezadovoljiva. Presojali smo jo z anketnimi vprašanji učiteljem, pregledom izobraževalnih programov zunanjih ustanov in intervjujem.

7.1 RAZPRAVA

Z gotovostjo lahko trdimo, da ohranjanja narave v osnovnošolskih vzgojno-izobraževalnih programih drugega triletja skorajda ni. To so potrdili rezultati raziskave, ki so nas pripeljali do zanimivih ugotovitev o načrtovanju osnovnošolske okoljske vzgoje na eni strani, na drugi pa o njenem dejanskem stanju in stanju vzgoje za ohranjanje narave. V nadaljevanju bomo omenjeno spoznanje utemeljevali z ugotovitvami, do katerih smo prišli po presojanju postavljenih hipotez.

Hipoteza 1: V učnih programih drugega triletja naravovarstveni cilji niso jasno ločeni od okoljevarstvenih.

Presoje prve hipoteze smo se lotili s pregledovanjem učnih načrtov, da bi ugotovili, koliko je načrtovanih naravovarstvenih in koliko okoljevarstvenih ciljev. Po začetnih raziskavah smo ugotovili, da so v učnih načrtih le cilji, ki se na ohranjanje narave oziroma varstvo okolja le navezujejo, da jih je težko določiti in ločiti med seboj. Da smo z delom lahko nadaljevali, smo

morali najprej določiti temeljno značilnost tako enih kot drugih. Pri tem smo izhajajoč iz 1. člena Zakona o ohranjanju narave določili, da so naravovarstveni cilji tisti, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za ohranjanje biotske pestrosti in varovanje naravnih vrednot, ter tisti, s katerimi vzgajamo za pozitiven odnos (spoštovanje in odgovornost) do narave. Na osnovi 2. člena Zakona o varstvu okolja smo preostale cilje, s katerimi vzgajamo in izobražujemo za spodbujanje družbenega razvoja, ki človeku prednostno omogoča dolgoročne pogoje za zdravje, dobro počutje in kakovostno življenje, uvrstili med okoljevarstvene. Pri primerjanju dveh učnih načrtov z obema zakonoma smo prišli do ugotovitev o povezavah med njima in učnimi cilji v drugem triletju. Menimo, da se to lahko izkaže kot zelo uporabno pri nadaljnjem načrtovanju in uvajanju konkretnih naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev. V Preglednici 25 so zbrani rezultati, ki prikazujejo, kateri so in koliko je učno-vzgojnih ciljev, ki se navezujejo na ohranjanje narave. Razvidno je, da je tistih, ki se navezujejo na varstvo okolja, več, vidimo tudi, koliko in kateri člani iz obeh zakonov se na navedene cilje navezujejo ter so obenem po zahtevnosti še primerni za učence v drugem triletju. Cilje, ki jih lahko navezujemo na ohranjanje narave, smo za potrebe raziskave imenovali kar naravovarstvene, tiste, ki jih lahko navežemo na varstvo okolja, pa okoljevarstvene.

Pregled učnih načrtov je pokazal, da so v uvodnih poglavjih, kjer je opisan namen predmeta, in v poglavju o specialno-didaktičnih priporočilih, v učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika ter Družba, bolj ali manj enakovredno navajani splošni naravovarstveni in okoljevarstveni cilji. V učnem načrtu predmeta Naravoslovje so navedeni samo naravovarstveni, vendar jih ni veliko, medtem ko v istih poglavjih predmeta Geografija izrazito prevladujejo okoljevarstveni cilji. Rezultati so pokazali, da je v učnih načrtih 4. in 5. razreda v primerjavi s 6. več naravovarstvenih ciljev, ki se v 6. razredu izgubijo ne le pri predmetu Geografija, temveč jih tudi pri predmetu Naravoslovje ni veliko. Obenem nam število teh ciljev, v primerjavi s preostalimi učnimi cilji štirih pregledanih učnih načrtov, daje vtis, da sta ohranjanje narave in varstvo okolja temi, ki sta v osnovnošolskih programih dobro zastopani. Podoben vtis dobimo iz rezultatov poglavij »Splošni cilji predmeta«, kjer je naravovarstvenih ciljev v primerjavi z okoljevarstvenimi še enkrat več.

Popolnoma drugačno sliko dajejo rezultati o operativnih ciljih, tistih, ki so za učitelje obvezujoči. Naravovarstvenih operativnih ciljev v učnih načrtih predmetov Naravoslovje in tehnika za 4. in 5. ter Družba za 4. razred ni, medtem ko smo jih evidentirali v učnem načrtu predmeta Družba za 5. razred. V 6. razredu prevladujejo naravovarstveni cilji v učnem načrtu predmeta Naravoslovje, medtem ko jih pri predmetu Geografija v tem razredu ni.

Natančno pregledovanje in vrednotenje rezultatov nam pove, da je operativnih učnih ciljev, predvsem naravovarstvenih, v primerjavi s splošnimi manj. Da je med operativnimi naravovarstvenih ciljev v primerjavi z okoljevarstvenimi v učnih načrtih malo in, da jih pri štirih od šestih sploh ni. Rezultati nam tudi povedo, da je učiteljem, ki poučujejo omenjene predmete, verjetno težko ločevati med naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji, saj v učnih načrtih niso operacionalizirani oziroma konkretizirani z dejavnostmi, s katerimi bi jih v vzgojno-izobraževalnem procesu dosegali. Omenjeno trditev podpirajo tudi ugotovitve, do katerih smo prišli z rezultati anketnih vprašanj.

Rezultat odgovorov na vprašanje, katere tri glavne naravovarstvene cilje prepoznavajo vprašane učiteljice, je nabor 10 različnih ciljev, ki so se vprašanim zdeli tako pomembni, da so jih uvrstile na prvo mesto. Med navedenimi cilji sta samo 2 naravovarstvena. Na 2. mesto je uvrščenih 8 ciljev, med katerimi smo prepoznali 3 naravovarstvene, ravno toliko jih je tudi med 6 cilji, ki so jih učiteljice uvrstile na 3. mesto. Tudi odgovori na vprašanje, katerim naravovarstvenim ciljem so dale učiteljice prednost pri realizaciji učnega načrta, so pokazali, da so vprašane navajale poleg naravovarstvenih tudi okoljevarstvene cilje, ki jih je celo več kot naravovarstvenih. Dejstvo, da učiteljice ne ločijo naravovarstvenih od okoljevarstvenih ciljev in da med naravovarstvene uvrščajo tudi druge cilje, kaže na to, da ne prepoznajo naravovarstva in ga ne ločijo od okoljevarstva. Upravičeno se sprašujemo, kako lahko poučujejo to področje in vzgajajo za ohranjanje narave, če ga ne prepoznajo?

Hipoteza je s podatki, ki jih daje pregled virov in rezultati analize anketnega vprašalnika za učitelje, potrjena. V učnih načrtih so zgolj cilji, ki se na ohranjanje narave in varstvo okolja le

navezujejo in niso jasno ločeni med seboj. Učiteljice, ki poučujejo predmete, katerih učni načrti so bili pregledani, pa ne ločijo med naravovarstvenimi in okoljevarstvenimi cilji.

Hipoteza 2: V učnih programih drugega triletja naravovarstvene vsebine niso jasno ločene od okoljevarstvenih in so v primerjavi z okoljevarstvenimi skromno zastopane.

Hipoteza je delno potrjena. Ker med operativnimi učnimi cilji ni jasno formuliranih in točnih naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev, le-ti pa se navezujejo na vsebine, je bilo pričakovati, da tudi naravovarstvenih in okoljevarstvenih vsebin ne bomo evidentirali. S pregledom virov smo ugotovili, da ne enih ne drugih vsebin v učnih programih ni in zato jih ne moremo primerjati. Dela hipoteze, ki domneva, da so te vsebine nejasno ločene med seboj, nismo mogli ne potrditi ne ovreči. Pokazalo pa se je, da naravovarstvenih vsebin v drugem triletju osnovnega izobraževanja ni, ne le, da so slabo zastopane, kot smo domnevali s to hipotezo.

Hipoteza 3: Naravovarstvena vzgoja v učnih načrtih osnovne šole ni jasno ločena od okoljevarstvene vzgoje.

Hipoteza je potrjena, saj rezultati raziskave kažejo, da so med učnimi cilji predmetov, katerih učne načrte smo pregledali, taki, s katerimi lahko dosegamo ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot, čeprav jih je malo, kot tisti, ki jih je več in s katerimi lahko vzgajamo in izobražujemo za varstvo okolja. Z doseganjem omenjenih ciljev se torej izvaja naravovarstvena in okoljevarstvena vzgoja. Ugotovili smo tudi, da ti cilji niso jasno ločeni med seboj, iz česar sledi, da naravovarstvena vzgoja ni jasno ločena od okoljevarstvene.

Drugo merilo za ugotavljanje predvsem uspešnosti naravovarstvene vzgoje so doseženi vzgojni učinki. Uporabili smo anketno metodo in anketirane vprašali, katere izmed vzgojnih učinkov, navedenih v vprašalniku, dosegajo in v kolikšni meri. Učiteljice ocenjujejo, da so pri vzgoji učencev najuspešnejše pri doseganju spoštovanja narave in občutka odgovornosti do narave, sledi jima radovednost, povezana z užitkom ob odkrivanju (ne)poznane, nato

občudovanje lepote in nazadnje ljubezan do narave. Omenjene vzgojne učinke je mogoče dosežati tudi z drugimi, ne le naravovarstvenimi učnimi cilji, na osnovi rezultatov pa ne moremo presojati učinkovitosti naravovarstvene vzgoje v primerjavi z okoljevarstveno.

Enako so uporabini rezultati anketnih vprašanj, ki smo jih postavili učencem. Tudi iz teh lahko sklepamo le o učinkovitosti naravovarstvene oziroma okoljevarstvene vzgoje, ne moremo pa presojati o transparentnosti in ločenosti med obema. Učence smo vprašali, ali občudujejo in spoštujejo naravo, iz rezultatov vidimo, da je vsi ne občudujejo in da vsem tudi ne vzbuja spoštovanja. Z enim izmed vprašanj smo učence vprašali, kaj čutijo do narave. Dobili smo odgovore, iz katerih je razvidno, da ravno prej omenjeni vrednoti največ učencev postavlja na najvišje mesto. Pri poizvedovanju o pogostnosti obiskovanja narave smo ugotovili, da jo skoraj 30 odstotkov učencev redko obiše, največkrat do dvakrat na mesec. Morda je tu iskati vzrok za to, da so med učenci tudi taki, ki narave ne občudujejo in spoštujejo. Tisti, ki pa naravo obiskujejo, se najpogosteje počutijo prijetno v njej in občutijo mir. Učenci te starosti se v naravi najpogosteje sprehajajo in še vedno tudi igrajo. Nekateri že iščejo živali ali nabirajo rastline, na katere jih ob besedi narava največ pomisli. Narava jim pomeni tudi tišino in mir, najbolj pa občudujejo živali v njej. Dobra polovica učencev, ki naravo spoštuje, meni, da je to zato, ker je lepa. Veliko manj jih spoštuje naravo zaradi njene koristnosti, še nekoliko manj, ker je bivališče drugih organizmov, najmanjši odstotek pa jo spoštuje zaradi njene dragocenosti, ker je zanimiva in preseneča. Zaskrbljujoči so podatki, da se več kot četrtini vprašanih učencev narava ne zdi ogrožena. Tisti, ki se zavedajo, da je narava ogrožena, vedo, da jo ogrožamo ljudje, a jih večina meni, da s komunalnimi odpadki (smetmi). Kar tri četrtine vprašanih tudi meni, da proti ogroženosti narave poskrbimo tako, da ne onesnažujemo z odpadki in organiziramo čistilne akcije. Iz rezultatov lahko sklepamo, da učence, ki so prepričani, da naravo najbolj ogrožamo s »smetmi«, učimo, da jo ohranjamo s tem, da poskrbimo za zmanjševanje komunalnih odpadkov in čistilne akcije. Nadaljnje raziskave na tem področju bi lahko bile v smeri ugotavljanja rezultatov naravovarstvene in okoljevarstvene vzgoje (spoštovanje drugačnosti (vseh živih bitij), skromnost, sposobnost odrekanja) ter v smeri ugotavljanja, kaj in kako lahko ukrepamo za izboljšanje vzgoje in izobraževanja za

ohranjanje narave. Šele, ko se učitelj zaveda odsotnosti vzgoje za ohranjanje narave ter njenih posledic, lahko proti temu ukrepa.

Pojem »naravovarstvena vzgoja« se v učnih programih drugega triletja v osnovni šoli ne pojavlja. Okoljevarstvena vzgoja pa je jasno opredeljena le v učnem načrtu predmeta Okoljska vzgoja, ki je obvezni izbirni predmet v tretjem triletju osnovne šole. Okoljska vzgoja je obenem opredeljena kot medpredmetno področje v drugih dveh obdobjih, kar naj bi se izkazovalo tudi z navajanjem vsebin tega predmeta v učnih načrtih preostalih predmetov. Iskali smo povezave splošnih učnih predmetov drugega triletja s predmetom Okoljska vzgoja in ugotovili, da je v 10 učnih načrtih v drugem triletju samo 4-krat navedena povezava s predmetom Okoljska vzgoja oziroma z okoljsko vzgojo kot tako. Upravičeno se lahko sprašujemo, ali okoljska vzgoja in od nje nejasno ločena naravovarstvena tudi v resnici prežemata vse učne predmete in vzgojna področja, kot to navaja učni načrt za predmet Okoljska vzgoja.

Dobljeni rezultati nam dajejo podatke, iz katerih je razvidno razmerje med naravovarstveno in okoljevarstveno vzgojo, s čimer potrjujejo 3. Hipotezo. Obenem ugotavljamo, da se na okoljsko vzgojo kot predmetno področje ali učni predmet, ki ga z veljavnim učnim programom izvajamo v tretjem triletju osnovne šole, navezujejo le po ena oziroma dve vsebini iz treh učnih predmetov drugega triletja. Ugotovitve ne potrjujejo trditve v Učnem načrtu Okoljska vzgoja, da se kot medpredmetno področje pojavlja pri posameznih predmetih tako na razredni kot predmetni stopnji v vseh treh obdobjih osnovne šole.

Hipoteza 4: Izkoriščenost naravovarstvenih programov, ki jih osnovni šoli ponujajo zunanje naravovarstvene ustanove (zavarovana območja) in Center šolskih in občolskih dejavnosti, je minimalna oziroma nezadovoljiva.

Samo rezultati anketnih vprašanj, ki smo jih dobili od učiteljic, so bili premalo za relevantno presojanje 4. hipoteze, zato smo se odločili tudi za intervju z vodji oziroma odgovornimi za

izobraževalne programe pri posameznih inštitucijah. Vprašanja, ki smo jih postavili intervjuvancem, so prikazana s prilogama C in Č.

Da bi ugotovili, katere naravovarstvene cilje je mogoče realizirati s programi zunanjih ustanov, smo pregledali njihove izobraževalne programe. Zavarovani območji smo izbrali zato, ker je njuno poslanstvo med drugim tudi izobraževanje in ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave. Center šolskih in obšolskih dejavnosti pa s »šolo v naravi« podpira šolski vzgojno-izobraževalni program. Z njim sodeluje dobra tretjina šol, dobrih 20 odstotkov pa z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, ki na območju koprške občine upravlja zavarovano območje Škocjanski zatok.

Vendar osnovne šole na Obali sodelujejo samo z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, ki upravlja z naravnim rezervatom Škocjanski zatok. Domova Centra šolskih in obšolskih dejavnosti na območju piranske občine sta zaradi svoje ponudbe zanimiva predvsem za kontinentalne osnovne in srednje šole. V pogovoru z vodji domov »Burja« in »Breženka« smo izvedeli, da obalne šole ne koristijo njihovih ponudb »šole v naravi«, naravoslovnih dni pa domovi ne izvajajo. Center šolskih in obšolskih dejavnosti deluje pod okriljem Ministrstva za šolstvo in šport in primarno podpira šolske programe. Zato, da so za šole zanimivi, se domovi prilagajajo njihovim potrebam in povpraševanju. Obenem so programi v domovih, v primerjavi z drugimi, za šole cenovno najugodnejši. Tudi sodelovanje z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije v Škocjanskem zatoku je bilo za šole zanimivo, ker storitve niso bile plačljive. Raziskava je pokazala, da so plačila vstopnin oziroma drugih storitev, velika ovira (ali kriterij) pri odločitvah glede izbire vzgojno-izobraževalnega programa. Iz odgovorov na vprašanje o sodelovanju z zunanjimi ustanovami vidimo tudi, da nobena od v anketi sodelujočih šol, ne koristi vzgojno-izobraževalnih programov zavarovanega območja Krajinskega parka Sečoveljske soline.

Učiteljice navajajo pri sodelovanju z zunanjimi naravovarstvenimi ustanovami tudi druge, vendar v veliko manjšem odstotku. Z naravovarstvenega vidika se nam zdi smiselno in

najpomembnejše sodelovanje z zavarovanimi območji, ki ponujajo za to ustrezne programe. Programi šole v naravi, ki jih ponujajo domovi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti, se prilagajajo zahtevam šol, kar pomeni, da niso naravovarstveno usmerjeni, programi preostalih institucij pa so specifični glede na področje, ki ga institucija pokriva.

Verodostojne rezultate o izrabljenosti programov zunanjih ustanov na območju treh obalnih občin smo dobili šele po opravljenih intervjujih z vodji domov Burja v Seči in Breženka v Fiesi oziroma koordinatorji izobraževalnih programov v zavarovanih območjih. Ugotovili smo, da so vse v raziskavi sodelujoče šole v preteklih treh letih obiskale Naravni rezervat Škocjanski zatok, da pa ponudb domov v Fiesi in Seči ne izrabljajo. V domovih namreč nudijo le programe šole v naravi z vsebinami, povezanimi z domačim okoljem, in jih lokalne šole lahko same izvajajo, zaradi česar je ponudba domov zanje nezanimiva. Sklepamo, da šole, ki so se opredelile, da sodelujejo s Centrom šolskih in obšolskih dejavnosti, obiskujejo domove v drugih okoljih in morebitne naravovarstvene cilje realizirajo z izvajanjem vsebin, ki jih le-ti ponujajo.

V razgovoru z vodjo Krajinskega parka Sečoveljske soline smo ugotovili, da v raziskavo zajete osnovne šole ne obiskujejo tega krajinskega parka in ne uporabljajo njihovih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti. V parku menijo, da je tako zaradi vstopnine, ki jo je potrebno plačati za ogled. Naravni rezervat Škocjanski zatok so v obdobju od 2006 do 2009 obiskale vse lokalne osnovne šole. Ob obisku ni bilo potrebno plačati vstopnine, ker se je upravljavec za omenjeno začetno obdobje uvajanja vzgojno-izobraževalnih in ozaveščevalnih dejavnosti odločil, da za obiske ne bo zaračunaval vstopnine.

Po pregledu Izobraževalnega programa Naravnega rezervata Škocjanski zatok, ki so ga po renaturaciji v tem rezervatu izvajali brez protiplaćila z namenom, pridobiti obiskovalce med šolami, ter po pogovoru z vodjem Krajinskega parka Sečoveljske soline in pregledu njihovega izobraževalnega gradiva ugotavljamo, da sta ravno ti dve ustanovi s temeljnim

naravovarstvenim poslanstvom in načrtovanimi dejavnostmi ter njihovim izvajanjem relevantni ponudnici vzgoje in izobraževanja za ohranjanje narave v osnovni šoli.

Tudi Center šolskih in obšolskih dejavnosti ima med svojimi splošnimi cilji, predvsem pa v uvodnem poglavju svojega izobraževalnega programa, zapisano, da želi z njim mlade naučiti varovati »naravno« okolje in njegovo bogastvo ter doseči, da bodo naravo vključili med svoje vrednote. Vendar zaradi prilagajanja povpraševanju posameznih šol, zapisanim ciljem ne sledijo, saj se šole prijavljajo predvsem zaradi športnih programov. Med intervjuji z vodji domov Centra šolskih in obšolskih dejavnosti smo izvedeli, da domovi opuščajo programe, za katere ni dovolj zanimanja, sicer bi imeli premalo obiskovalcev. Zavarovana območja svoje vzgojno-izobraževalne programe tudi prilagajajo potrebam šol, vendar se meje tega prilagajanja raztezajo do okvirov njihovega poslanstva, in to je ohranjaje narave.

Da je 4. hipoteza potrjena, dokazujejo rezultati, ki so jih dali pogovori z vodji zunanjih inštitucij in koordinatorji vzgojno-izobraževalnih programov, kot tudi odgovori na v anketi postavljeno vprašanje, kako učiteljice ocenjujejo izrabljenost ponudbe zunanjih inštitucij. Le dobrih 14 odstotkov šol optimalno izrabi ponudbo zunanjih inštitucij, preostalih 64 odstotkov jih meni, da jo izrabijo zadovoljivo, kar je skupaj slabih 80 odstotkov, torej več kot 20 odstotkov vprašanih šol ponudbe zunanjih inštitucij ne izrabi.

7.2 SKLEPI

Naloga opozori na problem upadanja zainteresiranosti učencev za naravoslovje v tretjem triletju osnovne šole in osvetljuje stanje vzgoje in izobraževanja za ohranjanje narave v sedanjem vzgojno-izobraževalnem programu drugega triletja. Z raziskavo prisotnosti naravovarstvenih in okoljevarstvenih učnih ciljev v učnih načrtih smo ugotovili, da je med splošnimi cilji v primerjavi s preostalimi učnimi cilji veliko takih, s katerimi lahko dosegamo ohranjanje narave (naravovarstvene cilje) in varstvo okolja (okoljevarstvene cilje). Naravovarstvenih je med splošnimi cilji več od okoljevarstvenih, medtem ko je med

operativnimi cilji več okoljevarstvenih. Pomembna je ugotovitev, da je naravovarstvenih in okoljevarstvenih operativnih ciljev več v učnih načrtih za 4. in 5. razred v primerjavi s 6. razredom, kjer se zmanjša število okoljevarstvenih. Glede na to, da naravovarstvena in okoljevarstvena vzgoja nista jasno ločeni, je ta podatek pomemben tudi za vzgojo za ohranjanje narave. V učnem procesu so pomembni predvsem operativni cilji, saj so jih učitelji obvezni realizirati. Toda ravno tu je naravovarstvenih ciljev skoraj za tretjino manj od okoljevarstvenih. Glede na število navedb enih in drugih v specialno-didaktičnih priporočilih ter med splošnimi cilji bi pričakovali, da jih bo med operativnimi mnogo več, vendar jih je skupaj le 22. Podatki o številu in razmerju med naravovarstveno in okoljevarstveno usmerjenimi cilji so zbrani v Preglednici 44.

Vsebin, skozi katere bi učitelji realizirali naravovarstvene cilje, nismo našli navedenih v učnih načrtih, učitelji pa lahko izrabijo ponudbo zavarovanih območij. Njihovo poslanstvo je ohranjanje narave in varovanje naravnih vrednot, s svojimi izobraževalnimi programi pa načrtujejo in organizirajo dejavnosti prav za osnovne in srednje šole. Z uporabo teh programov bi učenci spoznali tisto, česar v šoli ne slišijo. Izvedeli bi, da so deli narave, kot so zavarovana območja, neprecenljive vrednosti, spoznali, da so redka in ogrožena živa bitja, njihovi habitati in drugi naravni pojavi nekaj posebnega, znamenitega in dragoceni ter zato naravne vrednote in naravna dediščina, ki jo je kot tako za zanamce potrebno zavarovati.

Primerjanje naravovarstveno in okoljevarstveno naravnanih učnih ciljev ter ugotavljanje s katerimi, za učence v drugem triletju še primernimi, členi Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja jih lahko povezujemo nam daje možnost, da se načrtovanja vzgoje za ohranjanje narave lotimo strokovno podprto tudi s tega vidika.

Izhajajoč iz obstoječih operativnih učnih ciljev in opirajoč se na oba zakona, bi bilo učne načrte mogoče in nujno dopolniti z naravovarstvenimi cilji tako, da bi učenci v drugem triletju ločili med pojmom narava in okolje ter ohranjanje narave in varstvo okolja. Usvojiti bi morali pojme: naravna vrednota, naravna dediščina, biotska pestrost, ohranjanje narave, zavarovana območja, poseg v okolje in varstvo okolja. Za naravovarstveno vzgojo je

neizogibno uvajanje okoljske etike, s katero bi učencem privzgojili skromnost, sposobnost odrekanja ter spoštljiv in odgovoren odnos do narave, s čimer se ohranjanje narave prične.

Ciljno načrtovanim programom bi morale slediti primerne vsebine in dejavnosti, s katerimi bi realizirali naravovarstvene cilje. Tako bi povečali obseg vsebin, ki zadevajo ohranjanje narave v osnovnošolskem vzgojno-izobraževalnem programu. Za doseganje načrtovanih vzgojnih učinkov je potrebno izbirati in izvajati ustrezne dejavnosti. Ali so izbrane vsebine in dejavnosti učinkovite, ali je z njimi mogoče dosegati cilje, je za korektno in kakovostno izvajanje metodično-didaktičnega procesa potrebno preverjanje, sicer je morebitne napake in pomanjkljivosti nemogoče odpraviti. Rezultati, ki smo jih dobili na anketna vprašanja učiteljicam in učencem, so pokazali na določena razhajanja v doseganju pričakovanih vzgojnih učinkov. Medtem ko so učiteljice prepričane, da pri učencih dosegajo predvsem spoštovanje in odgovornost do narave, so učenci povedali, da jo občudujejo in šele nato spoštujejo. Občudujejo jo zaradi njene lepote, manj zaradi koristnosti, najmanj pa se zavedajo njene dragocenosti.

Našo pozornost je vzbudila ocena učiteljic, da z doseganjem naravovarstvenih ciljev ne dosegajo pri učencih pogosto najvišje stopnje ljubezni do narave. Menimo namreč, da šele ljubezen, ki jo vzbudi občudovanje, lahko pri otroku postopoma spodbudi spoštovanje in odgovoren odnos do narave, saj sta občudovanje in ljubezen pogoj za radovednost in učenje. V osnovni šoli bi morali z naravovarstveno vzgojo začeti pri občudovanju lepote narave, ker se učencem zdi narava lepa, obenem pa stremeti k občudovanju zaradi njene enkratnosti in dragocenosti.

8 POVZETEK

Namen naloge je bil ugotoviti prisotnost, učinkovitost in delež naravovarstva v vzgojno-izobraževalnih programih v osnovni šoli. Zato smo ugotavljali prisotnost naravovarstvenih in okoljevarstvenih vzgojno-izobraževalnih ciljev v učnih načrtih določenih učnih predmetov drugega triletja, ki ga obiskujejo učenci, stari od 9 do 11 let. Ugotavljali smo tudi doseganje vzgojnih učinkov pri realizaciji omenjenih ciljev. Okoljevarstvo smo vključili v raziskavo zato, ker naravovarstva kot učnega predmeta ali vzgojnega področja v osnovni šoli ni. Je pa izbirni predmet Okoljska vzgoja, ki naj bi bila kot vzgojno področje vključena tudi v druge učne predmete. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, ali med okoljevarstvom in naravovarstvom obstajajo povezave in se zaradi tega v učnih programih pojavlja tudi naravovarstvo. Analizirali smo, kakšne naravovarstvene programe ponujajo bližnja zavarovana območja, s katerimi zunanjimi inštitucijami, ki ponujajo naravovarstvene programe, učitelji sodelujejo za doseganje naravoslovnih ciljev in kako izrabijo njihovo ponudbo.

Pri raziskovalnem delu smo uporabljali različne delovne metode. S študijem literature smo ugotavljali, kaj je bilo v zadnjih letih pri nas raziskano in ugotovljeno na področju naravovarstvene vzgoje in izobraževanja. Za raziskavo pomembne podatke smo si pridobili s pregledovanjem različnih virov. Podatke o učno-vzgojnih ciljih in vsebinah s področja ohranjanja narave in varstva okolja smo iskali ter evidentirali v učnih načrtih za predmeta Naravoslovje in tehnika ter Družba v 4. in 5. razredu ter v učnih načrtih za predmeta Naravoslovje in Geografija v 6. razredu. V 10 drugih učnih načrtih smo iskali podatke o povezavah z okoljsko vzgojo. O naravovarstvenih ciljih, vsebinah in dejavnostih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti smo pridobili podatke iz objavljenih programov v klasičnih in elektronskih virih, iz načrtov izobraževalnih programov pa o naravovarstveni vzgoji in izobraževanju zavarovanih območij. Metodo anketne raziskave smo uporabili za ugotavljanje, ali je v učnih načrtih zastavljene cilje in vsebine mogoče realizirati, kateri vzgojni učinki in v kolikšni meri so z zastavljenimi učnimi cilji doseženi ter kako pogosto imajo učenci neposreden stik z naravo in kaj ob tem čutijo. Podatke smo pridobili od učiteljev, ki poučujejo

predmet Naravoslovje in tehnika v četrtem in petem razredu ter Naravoslovje v šestem razredu osnovne šole. Anketne vprašalnike smo razdelili med učitelje na desetih osnovnih šolah v Mestni občini Koper, odgovore pa smo dobili od učiteljic treh manjših in dveh večjih šol. Podatke o neposrednem stiku otrok z naravo in njihovih občutkih ob tem smo pridobili od učencev, ki so v Osnovni šoli dr. Aleš Bebler - Primož Hrvatini v šolskem letu 2008/2009 obiskovali četrty, peti in šesti razred. Pridobljene podatke smo analizirali ter o njih razpravljali.

Za lažje prepoznavanje in ločevanje naravovarstvenih od okoljevarstvenih ciljev v učnih načrtih smo najprej ugotavljali razlike in podobnosti med ohranjanjem narave in varstvom okolja. S primerjavo Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu okolja v navezavi na učne cilje smo opredelili značilnosti naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev ter ugotovili prisotnost enih in drugih. Zanimali so nas tudi njihovi vzgojni učinki in ali šole uporabljajo ponudbo zunanjih strokovnih inštitucij za dopolnjevanje svojega dela in doseganje ciljev.

Z raziskavo ugotavljamo, da ohranjanja narave v osnovnošolskih vzgojno-izobraževalnih programih drugega triletja skorajda ni in da naravovarstveno vzgojo težko ločimo od okoljevarstvene. Ugotavljamo, da v učnih programih drugega triletja naravovarstveni cilji niso jasno ločeni od okoljevarstvenih oziroma je med operativnimi cilji okoljevarstvenih malo, naravovarstvenih pa ni. Tudi vprašane učiteljice naravovarstvenih ciljev ne ločijo od okoljevarstvenih. Več naravovarstvenih in okoljevarstvenih ciljev je med splošnimi cilji, nahajajo pa se tudi med specialno-didaktičnimi priporočili in v uvodnih poglavjih učnih načrtov, ki opisujejo namen predmeta. Pri preverjanju naravovarstvenih ciljev v vzgojno-izobraževalnih programih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti ter primerjanju s šolskimi učnimi načrti smo ugotovili podobnosti v pojavljanju splošnih in operativnih ciljev ter dejstvo, da se Center šolskih in obšolskih dejavnosti s svojimi programi prilagaja povpraševanju šol, ki izbirajo predvsem športne programe, in opušča naravoslovne. Tudi za ponudbe zavarovanih območij, s katerimi bi popestrile pouk in učencem ponudile kakovostno strokovno znanje, se šole ne odločajo optimalno. Temu ustrezni so vzgojni učinki, med katerimi doseganje posameznih, učiteljice ocenjujejo višje, kot se je pokazalo iz odgovorov učencev.

Raziskava potrjuje, da je v sedanjem vzgojno-izobraževalnem programu drugega triletja osnovne šole težko ločiti naravovarstveno vzgojo od okoljevarstvene, da naravovarstvena ni transparentna, temveč se izgubi v okoljski vzgoji. Prepričani smo, da je za učinkovito uvajanje naravovarstvene vzgoje med obstoječe operativne cilje, ki se navezujejo na določene člene Zakona o ohranjanju narave in Zakona o varstvu naravnih vrednot, potrebno vgraditi in nanje navezati konkretne naravovarstvene cilje, predlagati vsebine in dejavnosti, s katerimi bi omenjene cilje realizirali. Predvsem bi z naravovarstvenimi cilji pri učencih morali doseči razumevanje in ločevanje med pojmom narava in okolje ter med ohranjanjem narave in varstvom okolja. Učenci v drugem triletju osnovne šole bi morali spoznati ter razumeti tudi naslednje pojme in pojmovne zveze: naravna vrednota, naravna dediščina, biološka pestrost, ohranjanje narave, zavarovana območja, poseg v okolje in varstvo okolja.

Rezultati so uporabni za učitelje kot spodbuda za vključevanje čim večjega števila v naravovarstvo usmerjenih ciljev in iz njih izhajajočih vsebin v letne učne priprave, dolgoročno pa pri prenovi učnih načrtov, v katere je potrebno medpredmetno integrirati večji delež predvsem operativnih naravovarstvenih ciljev – določiti je treba način, s katerim učenec zastavljeni cilj (npr. učenec ve, kaj je naravna vrednota) doseže (npr. učenec razloži, zakaj so Škocjanske jame naravna vrednota).

Trajnostni razvoj naše družbe uresničujemo z vzgojo učencev za vrednote, med katerimi naj bi bila tudi narava. Z vzgojo za etiko narave, ki spodbuja v učencu čustvene in duhovne razsežnosti, mladega človeka ne vzgajamo le za odgovornost do okolja, temveč spodbujamo njegovo osebno rast in razvoj ter odgovornost do sebe. Učencu, ki mu bo narava vir znanja in čutnih ter čustvenih doživetij, kjer se bosta prepletali tako racionalna kot emocionalna komponenta, bodo pridobljeno znanje in etične vrednote omogočili, da se bo razvil v zrelega in odgovornega človeka, zavedajoč se, da je samo bežen obiskovalec med milijardami enako dragocenih na Zemlji.

9 SUMMARY

The goal of the thesis was to determine the presence, effectiveness and share of nature conservation in elementary school educational programs. This is why we determined the presence of nature conservation and environmental protection educational goals in the lesson plans of the second three year period of school, attended by pupils from the ages of 9 to 11. We also studied the educational effects reached with the realization of the goals mentioned. We included environmental protection in the research, because nature conservation as a subject or developmental area doesn't exist in elementary schools. However, Environmental education is an optional course, which as a developmental area should be included in other courses. With this research, we wished to determine whether connections between environmental protection and nature conservation exist, and whether it is because of this that nature conservation can also be found in the lesson plans. We analyzed what kind of nature conservation programs are offered by protected areas nearby, with which outside institutions, offering nature conservation programs, teachers cooperate to reach natural history goals and how to best utilize their educational programs.

In our research we applied various working methods. Through the literature overview, we determined what was researched and determined in Slovenia in the area of nature conservation education in the last few years. Crucial data for the research were gathered through an overview of various sources. Data regarding didactic education goals and content from the areas of nature conservation and environmental protection were gathered and recorded in the Lesson Plans for Natural History and Technical Studies, as well as Society in the 4th and 5th grade and in the Lesson plan for Natural History and Geography in the 6th grade. In 10. Lesson Plans we searched for data related to environmental education. As regards nature conservation goals, content and activities within the Centre for school and extracurricular activities (CŠOD) we gathered data from published programs available through classic and electronic sources. From educational program plans, we gained an understanding of natural history education and education regarding protected areas. The survey method was utilized for

the determination of whether or not the goals set out in the lesson plans could be realized, what educational effects they had and to what degree they had been reached with the lesson plans, as well as how often the pupils had had direct contact with nature and how they felt about it when they did. We received the data from teachers, who teach natural history and technical studies in the fourth and fifth grades, as well as natural history in the sixth grade of elementary school. We distributed the surveys amongst teachers employed at ten grammar schools in the City municipality of Koper, while also receiving answers from teachers of three smaller and two bigger schools. Data regarding the children's direct contact with nature, and their feelings about this were obtained from students in the fourth, fifth and sixth grade in the 2008/2009 school year at Dr. Aleš Bebler – Primož Hrvatini Elementary School. We analyzed the results and discussed them.

For easier recognition and separation of nature conservation from environmental protection goals in lesson plans, we first determined the differences and similarities amongst nature conservation and environmental protection. By comparing the Nature Conservation Act (ZON) and Environmental Protection Act (ZVO) with educational goals, we defined the attributes of nature conservation and environmental protection goals and determined the presence of one or the other. In addition, we were interested in educational effects, and whether or not the schools were taking advantage of the offers of outside expert institutions for the supplementation of their work and goal attainment.

The research finds that nature conservation studies are almost non-existent within the second three year period in elementary school educational programs. It also finds that it is difficult to separate nature conservation from environmental protection education. We find that nature conservation goals are either not clearly defined as separate from environmental protection, or they are not found amongst the operational goals, while the environmental protection goals are few. Even the teachers asked do not differentiate between nature conservation and environmental protection. More nature conservation and environmental protection goals are amongst general goals, while they are also found amongst special didactic suggestions and in

the introductory chapters of Lesson plans, which describe the goal of the subject. While checking the nature conservation goals contained within the educational programs of the Centre for school and extracurricular activities (CŠOD) and comparing them with school lesson plans, we determined similarities in the occurrence of general and operative goals and the fact, that with its programs the CŠOD adapts to the demands of schools that generally favour sports programs over natural sciences. Additionally, the protected areas offered, which could add variety to the classroom and offer students quality expert knowledge, are not optimally utilized by the schools. The educational effects are thus commensurate with this, with teachers evaluating some of them higher, than the answers of the students indicate.

The research confirms that in the current educational program of the second three year period of elementary school, it is difficult to separate nature conservation from environmental protection education and that nature conservation education is not transparent, but is lost within environmental protection education. We are convinced, that for the effective introduction of nature conservation education amongst the existing operative goals, which are tied to certain clauses of the Nature Conservation Act (ZON) and Environmental Protection Act (ZVO), it is necessary to build in and tie to them specific environmental protection goals, and suggest content and activities, with which the goals mentioned could be realized. First and foremost, as concerns nature conservation goals, we should get the students to comprehend and differentiate between the concepts of nature and the environment, as well as between nature conservation and environmental protection. Students in the second three year period of grammar school should get to know and understand the following concepts and associations: value of nature, natural heritage, biological diversity, nature conservation, protected areas, environmental intervention and environmental protection.

The results are useful for teachers as an incentive for the inclusion of as great a number of students as possible in nature conservation directed goals and the content, which arises from them in the annual plans, while in the long term this can be achieved with a revision of lesson plans, in which it is necessary to integrate in interdisciplinary fashion, a greater number of

primarily operative goals of nature conservation. It is further necessary to define a way, in which a student can reach the defined goal.

The long term development of our society can only be reached by educating students with values, amongst which nature needs to be included. By including ethics of nature in education, encouraging emotional and spiritual dimensions within students, we can raise a young person not only with a sense of responsibility towards the environment, but we encourage his personal growth and development, in addition to self responsibility. A student, to whom nature will be a source of knowledge and sensation as well as emotional experiences, where the rational and emotional components meet, the knowledge and ethical values gained will enable him or her to develop into a mature and responsible human being, fully aware that he or she is only a temporary visitor amongst billions of similarly valuable beings on planet Earth.

10 VIRI

10.1 CITIRANI VIRI

- Anko B. 1992. Mesto in vloga gozda v našem izobraževanju. V: Posvet »Gozd in šola«, Pedagoška fakulteta Ljubljana, 29. 5. 1992. (neobjavljeno)
- Anko B. 1998. Vsepovezujoča vloga okoljske vzgoje. Okoljska vzgoja, 1, 1: 25–27.
- Anko B. 2000. Izbirnost predmeta »Okoljska vzgoja« - zmaga ali poraz? Okoljska vzgoja, 2, 2: 3–4.
- Anko B. 2000. Kako ohranjati (in ohraniti) najvrednejšo naravo? V: Naprej k naravi II. Ljubljana, Liberalna akademija: 241.
- Anko B. 2009. »O ohranjanju narave in varstvu okolja«. Ljubljana, Biotehniška fakulteta (osebni vir, avgust 2009).
- Biteks, d. o. o.: spletna stran (2010)
<http://biteks.si/ks/revije.php> (10. 4. 2010)
- CŠOD – Center šolskih in obšolskih dejavnosti (2009)
<http://www.csod.si/index.php> (18. 2. 2010)
- Cornell J. 1998. Veselimo se z naravo. Celje, Mohorjeva družba: 160 str.
- Divjak Zalokar L. 2008. Pomen gozdne pedagogike pri oblikovanju odnosa otrok do gozda: dipl. delo (Biotehniška fakulteta) Ljubljana, samozal.: VIII, 67.
- Ferry L. 1998. Novi ekološki red. Ljubljana, Krtina: 194 str.
- Izobraževalni program Naravni rezervat Škocjanski zatok. 2008 (neobjavljeno). Koper, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije: 22 str.
- Kirn A. 2004. Narava, družba, ekološka zavest. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 339 str.
- Krajinski park Sečoveljske soline, Načrt interpretacije: Ureditev naravne vrednote Sečoveljske soline za ogledovanje in obiskovanje (neobjavljeno). 2010. Seča: 11 str.
- Krajinski park Sečoveljske soline. (2006)
<http://www.kpss.si/park/3> (28. 2. 2010)

- Krmelj V. 2006. Trajnostni razvoj – dejstvo današnjega časa. *Okoljska vzgoja v šoli*, 8, 1: 65–68.
- Lah A. 2002. Okoljski pojavi in pojmi; okoljsko izrazje v slovenskem in tujih jezikih z vsebinskimi pojasnili. Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije: 208 str.
- Leksikon Cankarjeve založbe. 1973. Ljubljana, Cankarjeva založba: 1080 str.
- Lesar I. 2002. Med iskanjem in izbiro smisla. Ljubljana, Inštitut za psihologijo osebnosti: 249 str.
- Listina o Zemlji, SHALOM mednarodna mreža za pravičnost, mir in ohranitev stvarstva (2004)
- <http://minoriti.rkc.si/poslanst/pmvs/dokumenti.htm> (17. 8. 2008)
- Lipej B. 2010. »Vzgojno-izobraževalno poslanstvo Naravnega rezervata Škocjanski zatok«. Koper, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) (osebni vir, februar 2010).
- Lowen A. 1988. Bioenergija. Ljubljana, Cankarjeva založba: 308 str.
- Lukman R. 2008. Trajnostni razvoj ter izzivi v vzgoji in izobraževanju. *Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu*, 2, 1: 51–56.
- Marentič Požarnik B. in sod. 1993. *Okolje in šolske iniciative*. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport: 328 str.
- Marentič Požarnik B. 1994. Učenje, poučevanje in vloga učitelja v ekološki vzgoji. V: *Človek in njegovo okolje*. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport: 167–187.
- Musek J. 1993. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: EDUCY: 282 str.
- Musek J., Tušek M., Zalokar Divjak Z. 1998. *Človek kot celostno bitje*. Ljubljana, EDUCY: 46 str.
- Ošljaj B. 2000. *Človek in narava; osnove diaforične etike*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 261 str.
- Petek D. 2007. Ali se izobraževanje za trajnostni razvoj začne v vrtcu? *Trajnostni razvoj v šolah in vrtcih*, 1, 1/2: 55–61.
- Podobnik J. 2007. Vzgoja za trajnostni razvoj, priložnost za učitelje in vzgojitelje. *Trajnostni razvoj v šolah in vrtcih*, 1, 1/2: 15–18.

- Požarnik H. 2006. Vzgoja za trajnostni razvoj. Okoljska vzgoja v šoli, 8, 1: 5–7.
- Rebula A. 2008. Blagor ženskam. Trst, ZTT EST: 287 str.
- Recheis K., Bydlinski G. 2000. Tudi trava ima svojo pesem: prijateljstvo z Zemljo. Radovljica, Didakta: 108 str.
- Recheis K., Bydlinski G. 2000. Tudi trava ima svojo pesem: prijateljstvo z Zemljo. Radovljica, Didakta: 219 str.
- Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja 2005-2012 (ReNPVO). Ur. l. RS, št. 2/2006
- Rotovnik M. 2002. Okoljska etika. Vzgoja, 4, 14: 47–49.
- Sicherl-Kafol B. 2008. Medpredmetno povezovanje v osnovni šoli. Didakta, 18/19: 7–9.
- Skoberne P. 2004. Pregled mednarodnih organizacij in predpisov s področja varstva narave. Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo: 186 str.
- Skoberne P. 2006. Varstvo narave v Sloveniji (pregled dejstev – 2006): delovna inačica http://www.zrsvn.si/dokumenti/65/2/2007/Porocilo_2006_44_889.pdf (12. 7. 2008)
- Skrb za Zemljo: strategija za življenje po načelu trajnosti. 1993. Maribor, Aram: 222 str.
- SSKJ II (Slovar slovenskega knjižnega jezika II). 1975. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 1030 str.
- SSKJ III (Slovar slovenskega knjižnega jezika III). 1979. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 1076 str.
- SSKJ V (Slovar slovenskega knjižnega jezika V). 1991. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 1051 str.
- Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja. Trajnostni razvoj v šolah in vrtcih, 1, 1/2: 7–14.
- Sovinc A. 2010. »Ureditev Krajinskega parka Sečoveljske soline za ogledovanje in obiskovanje« Seča, Krajinski park Sečoveljske soline (osebni vir, februar, 2010).
- Šinkovec S. 2007. Revija Vzgoja: O nas. Društvo katoliških pedagogov Slovenije. <http://dkps.rkc.si/?id=18&mod=3> (10. 4. 2010)
- Šverc A., Rustja E. 2007. Trajnostni razvoj ter vzgoja in izobraževanje. Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu, 1, 1/2: 19–22.

- Tilbury D. 2005. Združeni narodi – desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj (2005–2014). Okoljska vzgoja v šoli, 7, 2: 10–13.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Družba. 2001. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 35 str.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Geografija. 2001. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 66 str.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Naravoslovje 6. 2000. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 40 str.
- Učni načrt: izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja Okoljska vzgoja. 2004. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 20 str.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Naravoslovne in tehnika. 2002. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 60 str.
- Uredba Vlade RS o krajinskem parku Sečoveljske soline. Ur. l. RS, št. 29/2001.
- Varstvo narave v Sloveniji (pregled dejstev – 2006) delovna inačica. 2006. Ljubljana. Ministrstvo za okolje in prostor, str. 11.
- Gros J. (ur.). 2002. V naravo z glavo. Ljubljana, Center šolskih in obšolskih dejavnosti: 173 str.
- Zakon o naravni in kulturni dediščini. Ur. l. RS, št. 1-13/1981
- Zakon o ohranjanju narave (ZON-UPB2). Ur. l. RS, št. 96/2004
- Zakon o osnovni šoli. Ur. l. RS, št. 23/2005, 53/2005
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1) Ur. l. RS, št. 16/2008
- Zakon o varstvu okolja (ZVO-1). Ur. l. RS, št. 39/2006
- Zalokar Divjak Z. 1996. Vzgoja JE ... NI znanost. Ljubljana, EDUCY: 167 str.
- Zalokar Divjak Z. 1998. Vzgoja za smisel življenja. Ljubljana, EDUCY: 163 str.
- Zavarovana območja severovzhodnega Jadrana. 2006. PPS INTERREG IIIA – Slovenija 2000–2006: 42 str.
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2006)
- <http://www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip5=&pID=150&rID=1298> (10. 4. 2010)

Zver M. 2007. Uvod k reviji Trajnostni razvoj v šolah in vrtcih. Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu, 1, 1/2: 3–4.

Žakelj A. 2006. Spremljanje in posodabljanje kurikula: učni načrti za osnovno šolo in gimnazijo; analiza stanja in ključni problemi (delovna verzija). Ljubljana, MŠŠ.

10.2 DRUGI VIRI

- Anko B. 1984. Ekološki pogled na krajino. *Proteus*, 46, 6: 222-226.
- Anko B. 2003. Slovenski alpski svet in Alpska konvencija. Ljubljana, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije: 120 str.
- Bricej M. 2004. Zavarovana območja in upravljanje z Obalo. V: Zavarovana območja in njihov pomen za turizem. Koper, Univerza na Primorskem: 6-9.
- Cornell J. 1994. Približajmo naravo otrokom. Celje, Mohorjeva družba: 139 str.
- Cornel J. 1998. Potovanje v srce narave. Celje: Mohorjeva družba: 144 str.
- Človek in njegovo okolje. 1994. Ljubljana, ZRSS.
- Drnovšek J. 2004. Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Slovenije: pogovor 2: o vrednotah Ljubljana, 19. november, 2003. Ljubljana, Urad Predsednika Republike: 189 str.
- Forman R. T. T., Godrom M. 1986. *Landscape Ecology*. New York, John Wiley & Sons.
- Grošelj A. 1994. Mokrišča kot sestavni del zelenega sistema na obali. *Annales (Koper)*: 113-128.
- Hobbs R. 1997. Future landscapes and the future of landscape ecology. *Landscape and Urban Planning*, 37: 1-9.
- Hozjan D. 2006. Izobraževanje za trajnostni razvoj. Ekološka vzgoja v šoli, 1. Ljubljana: 3-4.
- Izobraževanje o okolju za okolje prihodnosti. 2002. Ljubljana: Svet za varstvo okolja RS.
- Jansson A. M., Zucchetto J. 1978. Man, Nature and Energy Flow on the Island of Gotland. *Ambio*, 4: 141-149.
- Jarnjak M. 1996. Okoljevarstvena problematika Škocjanskega zátoka. V: *Annales (Koper)*, 9: 253 – 258.
- Kobal Grum D. 2000. Temeljni vidiki samopodobe. Ljubljana, Pedagoški inštitut: 254 str.
- Kobal Grum D. 2001. Psihoanalitična osvetlitev zgodnjih dejavnikov razvoja samopodobe. *Anthropos*, 26, 4/6: 170-178.
- Kobal Grum D. 2001. Samopodoba in samospoštovanje med tipičnimi razsežnostmi osebnosti. *Anthropos*, 33, 1/3: 25-32.
- Kobal D. 2003. Bivanje samopodobe. Ljubljana: i2.

- Kobal Grum D. in sod. 2004. Samopodoba med motivacijo in tekmovalnostjo. Ljubljana, Študentska založba: 171 str.
- Kocjan B. 2009. Gozdnogospodarski vidiki ohranjanja naravnih vrednot na Kočevskem od leta 1892 do leta 1991: magistrsko delo. Ljubljana: 269 str.
- Komljanc N. 2007. Sistem babuška za uravnavanje ekologije bivanja, Trajnostni razvoj v šolah in vrtcih, 1, ½: 23–27.
- Kryštufek B. 1999. Osnove varstvene biologije. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije: 155 str.
- Lebatič N., Kobal Grum D. 2002. Motivacija za učenje in samopodoba. Psihološka obzorja, 10, 3: 43-56.
- Lebatič N., Kobal Grum D. 2002. Motivacija za učenje in samopodoba. Psihološka obzorja, 11, 3: 23-38.
- Lipej L., Orlando Bonaca M., Makovec, T. 2004. Raziskovanje biodiverzitete v slovenskem morju. Piran, Nacionalni inštitut za biologijo, Morska biološka postaja.
- Marentič Požarnik B. 2002. Notranja učna motivacija kot pogoj in cilj kakovostnega izobraževanja. Vzgoja in izobraževanje, 33, 3, 8–14.
- Marentič Požarnik B. 2003. Psihologija učenja in pouka. Ljubljana, DZS: 299 str.
- Musek J. 2005. Psihološke in kognitivne študije osebnosti. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 253 str.
- Naravne vrednote, kulturna dediščina: vrednote turističnega razvoja. 2002. Ljubljana, Turistična zveza Slovenije.
- Odum E. P. 1962. Relationships Between Structure and Function in Ecosystems. V: Readings in Ecology. New Jersey, Oberlin College: 211-219.
- Orožen Adamič M. 1997. Priročni krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana, DZS.
- Plut D. 2005. Trajnostna paradigma in okoljska etika. Okoljska vzgoja v šoli, 2: 6-9.
- Podobnik J. 2005. Izobraževanje za trajnostni razvoj. Okoljska vzgoja v šoli, 2: 3-5.
- Recheis K. (ur.), Bydlinski G. (ur.). 2000. Tudi trava ima svojo pesem : besede Indijancev in naš čas. Prijateljstvo z Zemljo : pot Indijancev. Radovljica, Didakta: 219 str.
- Red Books for Threatened Landscapes. 1992. Montecatini, IALE.

- Rutar Ilc Z. 2005. Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu; zbornik prispevkov. Ljubljana, ZRSŠ: 181 str.
- Sovinc A. 2001. Zavarovana območja kot orožje za ohranjanje biodiverzitete v Sredozemlju. *Annales (Koper)*, 11: 87 - 92.
- Sovinc A. 2005. Krajinski park Sečoveljske soline – primer dobre prakse. V: *Življenje na zavarovanih območjih*. Ljubljana, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj: 52-55.
- Sovinc A., Morgan B. 2004. Turizem v zavarovanih območjih. V: *Zavarovana območja in njihov pomen za turizem*. Koper, Univerza na Primorskem: 18-21.
- Škornik I. Inventar in pomembnost zaščitenih lokalitet v Jadranu. *Annales (Koper)*, 4: 87–100.
- Škornik I. in sod. 2001. Katalog izobraževalnih vsebin na zaščitenih območjih. Koper, Ornitološko društvo Ixobryhus.
- Tarman K. 1992. Osnove ekologije in ekologija živali. Ljubljana, DZS: 547 str.
- The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy. 1996. European Centre for Nature Conservation, Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries of the Netherlands.
- Tome D. 2007. Varstvo narave. *Polet*, 6: 24
- Torkar G. 2006. vplivi učiteljevih vrednot na njegovo vzgojno izobraževalno delovanje na področju varstva narave: dokt. disertacija (Univerza v Ljubljani). Ljubljana
- Učni načrt: Biologija – klasična gimnazija
http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2006/gimnazija/klasicna_gim/bio (12. jul. 2007)
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Naravoslovje 7. 2000. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 36 str.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Biologija. 2000. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 40 str.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja Spoznavanje okolja. 2005. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 67 str.
- Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj: Agenda 21 za Slovenijo (1995)
<http://www.sigov.si/mop/vsebina/aktualno.htm> (17. 9. 2006)

Uredba o zvrsteh naravnih vrednot. Ur. l. RS 52/2002 in Ur. l. RS 67/2003.

Vovk Korže A. 2005. Koncept trajnostnega razvoja: dileme. *Okoljska vzgoja*, 7, 2: 82 – 84.

Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine. Ur. l. SFRJ 56/1974.

Zakon o ratifikaciji konvencije o biološki raznovrstnosti. Ur. l. RS 7/1996.

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o krajini (MEKK). Ur. l. RS 19/2003.

Zalokar Divjak Z. 2000. *Vzgajati z ljubeznijo*. Krško, Gora: 150 str.

Zalokar Divjak Z. 2001. *Jaz in ti: medosebni odnosi v sodobnem času*. Krško, Gora: 135 str.

Zalokar Divjak Z. 2002. *Brez pravljice ni otroštva*. Krško, Gora: 120 str.

Zalokar Divjak Z. 2008. *Otroci, mladostniki, starši*. Krško, Gora: 160 str.

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorju, prof. dr. Boštjanu Anku, ker je že na začetku uvidel in verjel, da lahko moja »beseda meso postane«; za predajanje svojemu poklicu, pod njegovim vodenjem sem prehodila težko, a najlepšo od svojih poti učenja; za to, da je z menoj delil misli in izkušnje iz svoje bogate zakladnice življenja.

Zahvala gre tudi obema recenzentoma, doc. dr. Zdenki Zalokar Divjak in doc. dr. Petru Skobernetu, za dragocene nasvete in skrben pregled dela ter vse tehtne pripombe, ki so pripomogle, da je izdelek boljši.

Hvaležna sem pokojnemu dr. Janezu Ruglju – naučil me je verjeti vase.

Zahvaljujem se tudi svoji mami za podporo in neusahljiv vir zgledov, da tudi nemogoče postane mogoče.

In nenazadnje se zahvaljujem svojim hčeram, Martini, Jasni in Heleni – njihova podpora in prepričanje, da zmorem, so mi vedno znova vlivali moči.

Hvala tudi vsem prijateljem, sodelavcem, sodelavkam in učencem, ki so mi kakor koli pomagali ter z menoj delili skrbi, bojazni in veselje, ki jih je delo prinašalo.

PRILOGE

Priloga: A

Anketni vprašalnik za učitelje

Vzgoja in izobraževanje za ohranjanje narave v 2. triletju osnovne šole

Pozdravljeni,

sem učiteljica naravoslovja v osnovni šoli in študentka podiplomskega študija Varstvo naravne dediščine. V svoji podiplomski nalogi želim predstaviti, kakšna sta v drugem triletju osnovne šole vzgoja in izobraževanje za ohranjanje narave. Podatke nameravam pridobiti s pomočjo ankete, katere namen je ugotoviti, ali je v obstoječih učnih načrtih zastavljene cilje in vsebine mogoče realizirati ter kateri vzgojni učinki in v kolikšni meri so z zastavljenimi učnimi cilji doseženi.

Verjamem, da nas vse, ki smo se odločili za pedagoški poklic, vodi želja, da bi učence vzgojili v odgovorne odrasle, ki jim bo tudi notranji dialog z naravo nekaj vsakdanjega, zato Vas prosim za sodelovanje, ki bo zame izredno dragoceno in se Vam zanj vnaprej zahvaljujem.

Navodila za reševanje vprašalnika: Vprašalnik je anonimen, vprašanja pa odprtega in zaprtega tipa. Nanje odgovarjajte tako, da napišete svoj odgovor oz. izberete ali se odločite za enega izmed odgovorov.

I.

1. Kako dolgo že poučujete naravoslovne vsebine?

2. Katere učbenike uporabljate pri pouku naravoslovja v letu 2007/08 (navedite) in katere boste uporabljali v letu 2008/09?

10. Kaj Vas ovira pri uresničevanju ciljev? (navedite tri najpomembnejše vzroke od najbolj do najmanj vplivnega)

1. _____
2. _____
3. _____

11. Katere vzgojne učinke in v kolikšni meri dosegate z omenjenimi učnimi cilji? (pri posameznem določite doseženi nivo na lestvici, v kateri je 5 največja vrednost)

a. občudovanje lepote narave	1	2	3	4	5
b. spoštovanje narave	1	2	3	4	5
c. ljubezen do narave	1	2	3	4	5
č) občutek odgovornosti do narave	1	2	3	4	5
d. občudovanje zakonitosti narave	1	2	3	4	5
e. radovednost – užitek					
ob odkrivanju ne(po)znanega	1	2	3	4	5
f. drugo _____	1	2	3	4	5

12. V kolikšnem obsegu realizirate vzgojno-izobraževalne vsebine s področja naravoslovja?

- a. Z načrtovanimi dejavnostmi realiziramo vse naravoslovne vsebine.
- b. Zaradi specifičnih pogojev realiziramo le _____ % naravoslovnih vsebin.

13. Katere vsebine je najlažje realizirati in zakaj? (navedite tri vsebine, začenši s tisto, ki jo najlažje realizirate)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

14. Katere vsebine je najtežje realizirati in zakaj? (navedite tri vsebine, začenši s tisto, ki jo najtežje realizirate)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

15. V kolikšnem obsegu realizirate vzgojno-izobraževalne dejavnosti s področja naravoslovja?

- a. Realiziramo vse naravoslovne dejavnosti.
- b. Zaradi različnih težav realiziramo le _____ % naravoslovnih dejavnosti.

16. Katere dejavnosti je najlažje realizirati in zakaj? (navedite tri dejavnosti, začenši s tisto, ki jo najlažje realizirate)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

17. Katere dejavnosti je najtežje realizirati in zakaj? (navedite tri dejavnosti, začenši s tisto, ki jo najtežje realizirate)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

18. S katerimi zunanjimi ustanovami (CŠOD, DOPPS,...) ali posamezniki sodelujete za doseganje zastavljenih naravoslovnih ciljev in vsebin?

19. Kako izrabljate ponudbe zunanjih ustanov?

- a. Optimalno.
- b. Zadovoljivo.
- c. Minimalno.

20. Kaj si želite pri sodelovanju z zunanjimi ustanovami spremeniti?

21. Kaj menite o povezovanju in sodelovanju z učitelji, ki poučujejo naravoslovne predmete na šoli?

Hvala za sodelovanje!

Priloga B

Anketni vprašalnik za učence

september, 2008

Dragi/-a učenec/-ka,

ker želimo oblikovati pouku naravoslovja tako, da bo Zate čim bolj zanimiv in privlačen, Te prosimo, da odgovoriš na spodnja vprašanja, kar nam bo pomagalo pri načrtovanju sprememb.

Navodila: Vprašanja rešuješ tako, da izbereš enega ali več odgovorov, kot je navedeno ob posameznem vprašanju, oziroma napišeš Svoj odgovor.

Hvala za sodelovanje!

Spol (obkroži) a) M b) Ž

Razred: _____

1. Kako pogosto hodiš v naravo (k morju, v gozd, na travnik, k potoku, jezeru, v planine, preostalo _____ (navedi)? (izberi en odgovor)
 - a. vsak dan
 - b. dvakrat na teden
 - c. enkrat na teden
 - č) enkrat na 14 dni
 - d. enkrat na mesec
 - e. redko

2. S kom greš največkrat v naravo? (izberi en odgovor)
 - a. z mamó, očetom
 - b. z dedkom, babico
 - c. z bratom, sestro
 - č) s prijatelji
 - d. sam
 - e. drugo _____

3. Kaj občutiš, ko si v naravi? (izberi en odgovor)
 - a. strah me je
 - b. počutim se neprijetno
 - c. ne občutim ničesar
 - č) mir
 - d. počutim se prijetno
 - e. zadovoljstvo
 - f. srečo
 - g. drugo: _____

4. Kaj najpogosteje delaš, ko prideš v naravo? (izberi en odgovor)
- a. se sprehajam
 - b. se igram
 - c. opazujem rastline
 - č) nabiram rastline
 - d. poslušam ptičje petje
 - e. iščem živali
 - f. drugo: _____
5. Na kaj pomisliš ob besedi narava? (izberi en odgovor)
- a. na tišino
 - b. na mir
 - c. na lepoto
 - č) na strah
 - d. na živali
 - e. na rastline
 - f. na igro
 - g. na palčke in gozdne vile
 - h. na sekanje dreves
 - i. na lov ali ribolov
 - j. na denar
 - k. drugo: _____
6. Ali občuduješ naravo? (obkroži)
- a. DA b) NE
7. Kaj najbolj občuduješ v naravi? (izberi en odgovor)
- a. rastline
 - b. živali
 - c. okolico
 - č) tišino, mir
 - d. ptičje petje
 - e. drugo: _____
8. Ali Ti narava vzbuja spoštovanje – jo spoštuješ? (obkroži)
- a. DA b) NE
9. Zakaj? _____
10. Kaj čutiš do narave? (izberi en odgovor)
- a. sovraštvo
 - b. strah
 - c. nič
 - č) občudovanje
 - d. spoštovanje
 - e. ljubezen
 - f. drugo: _____
11. Se Ti narava zdi ogrožena? (obkroži)
- a. DA b. NE
12. Kaj jo ogroža? (navedi) _____
13. Kaj je mogoče storiti? (napiši) _____

Priloga C

Vprašanja za intervju z vodjem zavarovanega območja

Datum: februar, 2010

Za intevju smo se odločili, ker želimo pridobiti podatke, ki niso objavljeni v javnih virih oziroma javno dostopnih publikacijah. Zanima nas predvsem vzgojno-izobraževalno poslanstvo parka/rezervata in ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave. Pogovor bo tekkel v okviru sledečih vprašanj:

1. Ali Vaš park/rezervat opravlja vzgojno-izobraževalno poslanstvo in ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave in varovanja naravnih vrednot?
2. Ali ima park/rezervat načrt vzgojno-izobraževalnega dela in ozaveščanja obiskovalcev o pomenu ohranjanja narave in varstva naravnih vrednot?
3. kateri so cilji Vašega vzgojno-izobraževalnega dela?
4. Kako jih dosegate?
5. Katere oziroma od kod so šole, ki obiskujejo Vaš park/rezervat?
6. Kakšen je obisk lokalnih šol (iz obalnih občin), ste zadovoljni z njim?
7. Koliko stari učenci (iz katerih razredov) so najpogostejši obiskovalci?
8. Ali šole uporabljajo vaše naravovarstvene ponudbe/programe?
9. Katere naravovarstvene vsebine oziroma dejavnosti izvajate?
10. Ali preverjate vzgojne učinke, ki jih dosegate z naravovarstvenimi vsebinami (npr. občudovanje lepot narave, spoštovanje narave, občutek odgovornosti do narave,...)?
11. Kakšno je sodelovanje šol pri načrtovanju in izvajanju učnih vsebin in ali želite v sodelovanju s šolami kaj spremeniti?

Priloga Č

Vprašanja za intervju z vodji posamičnih domov Centra šolskih in obšolskih dejavnosti

Datum: februar, 2010

Za intervju smo se odločili, ker želimo pridobiti podatke, ki niso objavljeni v javnih virih oziroma javno dostopnih publikacijah. Zanima nas predvsem vzgojno-izobraževalno poslanstvo Centra šolskih in obšolskih dejavnosti oziroma dotičnega doma in ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave. Pogovor bo tekkel v okviru sledečih vprašanj:

1. Ali Vaš dom opravlja vzgojno-izobraževalno poslanstvo in ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave in varovanja naravnih vrednot?
2. Ali imate načrt vzgojno-izobraževalnega dela in ozaveščanja obiskovalcev o pomenu ohranjanja narave in varstva naravnih vrednot?
3. Ali so med cilji Vašega vzgojno-izobraževalnega dela tudi naravovarstveni oziroma okoljevarstveni cilji?
4. Kako jih dosegate?
5. Katere oziroma od kod so šole, ki obiskujejo Vaš dom?
6. Kakšen je obisk lokalnih šol (iz obalnih občin), ste zadovoljni z njim?
7. Koliko stari učenci (iz katerih razredov) so najpogostejši obiskovalci?
8. Ali šole uporabljajo vaše naravovarstvene ponudbe/programe?
9. Katere naravovarstvene vsebine oziroma dejavnosti izvajate?
10. Ali preverjate vzgojne učinke, ki jih dosegate z naravovarstvenimi vsebinami (npr. občudovanje lepot narave, spoštovanje narave, občutek odgovornosti do narave,...)?
11. Kakšno je sodelovanje šol pri načrtovanju in izvajanju učnih vsebin in ali želite v sodelovanju s šolami kaj spremeniti?

Priloga D

Preglednica 32: Stične točke med ZON in ZVO v tistih delih, ki so aktualni za vzgojo in izobraževanje v II. triletju osnovne šole

ZON	ZVO
1 Temeljne določbe	1 Temeljne določbe
<p style="text-align: center;">1. člen (namen zakona)</p> <p>(1) Ta zakon določa ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti in sistem varstva naravnih vrednot z namenom prispevati k ohranjanju narave.</p> <p>(2) Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti so ukrepi, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst (v nadaljnjem besedilu: rastlinske in živalske vrste), vključno z njihovim genskim materialom in habitati ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja.</p> <p>(3) Sistem varstva naravnih vrednot je sistem, ki določa postopke in načine podeljevanja statusa naravnih vrednot ter izvajanje njihovega varstva.</p> <p style="text-align: center;">2. člen (biotska raznovrstnost)</p> <p>(1) Biotska raznovrstnost je raznovrstnost živih organizmov.</p> <p>(2) Raznovrstnost živih organizmov vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov.</p> <p>(3) Biotska raznovrstnost se v naravi ohranja z ohranjanjem naravnega ravnovesja.</p>	<p style="text-align: center;">2. člen (namen in cilji zakona)</p> <p>(1) Namen varstva okolja je spodbujanje in usmerjanje takšnega družbenega razvoja, ki omogoča dolgoročne pogoje za človekovo zdravje, počutje in kakovost njegovega življenja ter ohranjanje biotske raznovrstnosti.</p> <p style="text-align: center;">3. člen (pojmi)</p> <p>V tem zakonu uporabljeni izrazi imajo naslednji pomen:</p> <p>1. Okolje je tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja.</p> <p>1.1. Narava je celota materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ter soodvisnih delov in procesov. Človek je sestavni del narave. /.../</p> <p>1.4. Naravna dobrina je del narave in je lahko naravno javno dobro, naravni vir ali naravna vrednota.</p> <p>1.4.1. Naravno javno dobro je del okolja, na katerem je z zakonom vzpostavljen status javnega dobra.</p> <p>1.4.2. Naravni vir je del okolja, kadar je predmet gospodarske rabe.</p> <p>1.4.3. Naravna vrednota je naravna vrednota po predpisih o ohranjanju narave. /.../</p> <p>2. Poseg v okolje je vsako človekovo ravnanje ali opustitev ravnanja, ki lahko vpliva na okolje tako, da škoduje človekovemu zdravju, počutju in kakovosti njegovega življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov. Poseg v okolje se nanaša zlasti na rabo naravnih dobrin, onesnaževanje delov okolja, gradnjo in uporabo objektov, proizvodne in druge dejavnosti ter dajanje izdelkov na trg in njihovo potrošnjo.</p>

3. člen

(naravno ravnovesje)

(1) Naravno ravnovesje je stanje medsebojno uravnoveženih odnosov in vplivov živih bitij med seboj in z njihovimi habitati.

(2) Naravno ravnovesje je porušeno, ko poseg uniči številčno ali kakovostno strukturo življenjske združbe rastlinskih ali živalskih vrst, okrni ali uniči njihove habitate, uniči ali spremeni sposobnosti delovanja ekosistemov, prekine medsebojno povezanost posameznih ekosistemov ali povzroči precejšnjo osamitev posameznih populacij.

4. člen

(naravne vrednote)

(1) Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije.

(2) Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava.

(3) Naravne vrednote iz prejšnjega odstavka so zlasti geološki pojavi, minerali in fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemski kraški pojavi, podzemske jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava.

(4) S sistemom varstva naravnih vrednot se zagotavljajo pogoji za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oziroma naravnih procesov, ki te lastnosti vzpostavljajo oziroma ohranjajo, ter pogoji za ponovno vzpostavitev naravnih vrednot.

11. člen

(določitev pojmov)

V tem zakonu uporabljeni pojmi imajo naslednji pomen: /.../

15. Poseg v naravo je poseg v okolje po predpisih o varstvu okolja.

Priloga E

Učne vsebina izobraževalnih programov v domu Burja

4. RAZRED

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Družba	Geografska in topografska orientacija	Prostorska orientacija in kartografija	Učenec: - določi glavne strani neba s soncem, senco, uro in kompasom, - določi lego s pomočjo mreže na karti.
Likovna vzgoja	Forma viva – galerija skulptur iz kamna	Kiparstvo	Učenec: - prepozna kip kot telo, - razlikuje naravne in umetne materiale, - opiše načine oblikovanja materialov z različnimi orodji, - razloži pojme: dodajanje in odzemanje materiala, - opiše različne površine materialov.
Naravoslovje in tehnika	Zdravilne rastline, dišavnice in začimbe	Raznolikost v naravi Kako deluje človeško telo	Učenec: - prepozna najpogostejše domače grmovne vrste po listih in plodovih ter jih poimenuje, - z okušanjem, vonjanjem, otipavanjem, gledanjem in poslušanjem razvršča in ureja predmete, snovi in pojave.
Naravoslovje in tehnika	Lišaji v okolici doma	Razvrščanje živih bitij Narava se spreminja	Učenec: - spozna, da imajo živa bitja, ki jih uvrščamo v isto skupino, nekatere enake značilnosti, - uporabi metodo razvrščanja, - ugotovi odvisnost živih bitij od okolja in časa, - razvija veščine eksperimentalnega dela.
Naravoslovje in tehnika	Vreme in vremenski pojavi		Učenec: - izkustveno doživlja in preživlja del svojega časa v naravnem okolju in opazuje naravo z vsemi čutili in s preprostimi opazovalnimi pripomočki.
Naravoslovje in tehnika	Začutimo naravo – naravoslovne igre	Živalska skrivališča in bivališča Čutila in živčevje	Učenec: - spozna potek pojavov in povezavo med njimi v znanih in nadzorovanih okoliščinah, - ugotavlja lastnosti znanih živalskih bivališč, - z okušanjem, vonjanjem, otipavanjem, gledanjem in poslušanjem razvršča in ureja predmete, snovi in pojave.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje in tehnika	Vrvi, vozli in vezave	Razvrščanje snovi in snovne lastnosti	Učenec: - ugotovi tehnične in tehnološke lastnosti vrvi, - z dejavnim sodelovanjem in s praktičnim delom odkriva in razvija svoje sposobnosti, - uri spretnosti ter razvija pozitivne osebnostne lastnosti.
Naravoslovje in tehnika	Zavetišče in bivakiranje	Prostori za bivanje in gibanje	Učenec: - spozna razliko med zavetjem in bivališčem, - ugotovi tehnične in tehnološke lastnosti materialov, - uri spretnosti ter razvija pozitivne osebnostne lastnosti.
Družba	Socializacijske in družabne igre	Življenje v šolski skupnosti	Učenec: - se nauči vzpostavljati spoštljive medosebne in družbene odnose, - se nauči sprejemati in spoštovati drugačnost in različnost ljudi, - spozna svoje sposobnosti, potrebe, želje, - pridobi navade, potrebne za življenje v skupnosti.
Družba	Značilnosti primorske pokrajine	Soseska	Učenec: - zna opisati obliko in lego naselja glede na relief, prometnice, vode, - vrednoti čistočo okolice, urejenost, posledice posegov v okolje.
Naravoslovje in tehnika Družba	Matična kamnina	Spreminjanje lastnosti snovi Dom	Učenec: - opazuje mešanje in ločevanje snovi v naravi, - primerja povezanost domov (nekoč in danes) z naravnimi značilnostmi domače pokrajine.
Naravoslovje in tehnika	Sestava prsti	Spreminjanje lastnosti snovi	Učenec: - spozna, da je mogoče zmesi ločiti na različne načine.
Naravoslovje in tehnika	Sredozemska drevesa od debla do ploda	Raznolikost v naravi Kako deluje človeško telo	Učenec: - razlikuje drevesa in grme po lubju, listih, cvetovih, plodovih, - prepozna in poimenuje najpogostejše domače drevesne in grmovne vrste, - z okušanjem, vonjanjem, otipavanjem, gledanjem in poslušanjem razvršča in ureja predmete, snovi in pojave.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje in tehnika	Vrt kaktusov	Raznolikost v naravi	Učenec: - spozna, da imajo živa bitja, ki jih uvrščamo v isto skupino, nekatere enake značilnosti, - uporabi metodo razvrščanja.
Naravoslovje in tehnika	Življenje v pasu bibavice	Prostori za bivanje Gibanje živih bitij Razvrščanje živih bitij	Učenec: - spozna razliko med zavetjem in bivališčem, - spozna, da se živali gibajo na različne načine, - uporabi metodo razvrščanja.
Naravoslovje in tehnika	Alge in algarij	Raznolikost v naravi	Učenec: - spozna, da imajo živa bitja, ki jih uvrščamo v isto skupino, nekatere enake značilnosti, - spozna preproste slikovne ključe za določanje organizmov.
Družba	Vplivi turizma na naravno okolje	Soseska	Učenec: - spozna najpomembnejše gospodarske in negospodarske dejavnosti v domačem kraju, - razloži urejenost naselja glede na različne potrebe krajanov, - opiše čistočo okolice, njeno urejenost, posledice posegov v okolje.
Družba	Piran – mesto spomenik	Soseska Razvoj domačega kraja	Učenec: - spozna razvoj domačega kraja ob kulturnozgodovinskih spomenikih, - razume naravne danosti za nastanek in razvoj domačega kraja.
Družba	Pomorski muzej Sergeja Mašere	Razvoj domačega kraja	Učenec: - spozna razvoj in spreminjanje vloge domačega kraja.
Naravoslovje in tehnika	Morski akvarij Piran	Živalska skrivališča in bivališča Gibanje živih bitij Razvrščanje živih bitij	Učenec: - ugotovi lastnosti že znanih živalskih bivališč, - spozna, da se živali gibajo na različne načine, - ovrednoti uspešnost premikanja živali, - razlikuje živa bitja po zgradbi, po prehrani in po življenjskem prostoru.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Družba	Slovenska obala z morja	Dom, domačija Soseska Razvoj domačega kraja	Učenec: - spozna današnje načine bivanja v Sloveniji (blok oz. individualna hiša, mestno oz. vaško naselje), - spozna najpomembnejše gospodarske in negospodarske dejavnosti, - spozna razvoj kraja ob kulturnozgodovinskih spomenikih, - razloži vpliv naravne danosti na nastanek in razvoj kraja.
Naravoslovje in tehnika	Soline in solinarstvo	Razvrščanje živih bitij Narava se spreminja	Učenec: - razlikuje živa bitja po zgradbi, prehrani in življenjskem prostoru, - raziskuje medsebojno povezanost sprememb v živi in neživi naravi.
Naravoslovje in tehnika	Naravoslovne značilnosti Krajinskega parka Strunjan	Narava se spreminja	Učenec: - ugotovi odvisnost živih bitij od okolja in časa, - spozna, da je za vsak proces v naravi potreben čas.

5. RAZRED

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Likovna vzgoja	Forma viva – galerija skulptur iz kamna	Kiparstvo	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - razloži pojem obhodni kip, - opiše postopke oblikovanja kipa (enovitost kiparske gmote, obdelava z vseh strani), - primerja različne materiale in razloži posebnosti njihovih površin, - razlikuje naravne in umetne materiale, - razloži pojma nizek in visok relief, - osvaja različne postopke oblikovanja kipov.
Družba Naravoslovje in tehnika	Zdravilne rastline, dišavnice in začimbe	Naravne značilnosti Človek je s kmetijstvom spremenil naravne prehranjevalne spletke	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna naravne danosti kot pogoj za življenje, - spozna najbolj značilne kulturne rastline naših krajev.
Naravoslovje in tehnika	Lišaji v okolici doma	Čist in onesnažen zrak	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - ugotovi onesnaženje zraka s trdnimi delci, - opredeli glavne lokalne onesnaževalce zraka, - utemelji pomen čiščenja zraka in zračnih filtrov, - spozna lišaje kot biološke kazalce čistega zraka.
Naravoslovje in tehnika	Vreme in vremenski pojavi	Toplota in temperatura Zrak je zmes plinov Gibanje zraka Voda Oblačnost, vlažnost in gostota	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - se nauči uporabljati termometer in stopinjo, - se seznaniti s sestavo zraka, - spozna način merjenja zračnega tlaka, hitrosti in smeri vetrov, - izve, kako izkoriščamo veter in se zaveda nevarnosti močnih vetrov, - preskusi napravo za merjenje hitrosti vetra, - razlikuje zgoščanje in izhlapevanje, izparevanje, - razlikuje dve stopnji oblačnosti (delno in pretežno oblačno).
Naravoslovje in tehnika	Začutimo naravo – naravoslovne igre		Učenec (splošni cilji): <ul style="list-style-type: none"> - izkustveno doživi naravo z uporabo vseh čutil.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Gospodinjstvo	Vrvi, vozli in vezave	Tekstilne surovine Tkanine, pletenine in vlaknovine	Učenec: - razlikuje naravna in kemična vlakna, - razlikuje lastnosti vlaken, - izdelava praktični izdelek.
Naravoslovje in tehnika	Zavetišče in bivakiranje		Učenec (splošni cilji): - z dejavnim sodelovanjem in s praktičnim delom odkriva in razvija svoje sposobnosti, uri spretnosti ter razvija pozitivne osebnostne lastnosti.
Družba	Socializacijske in družabne igre	Sodelovanje med ljudmi	Učenec: - razvija občutek soodgovornosti in osebnega vpliva na razvoj skupnosti, - razume pomen ustvarjalne porabe prostega časa, razvijanja motivacije za skupno delo in delo v skupnosti, - spozna načine usklajevanja med ljudmi različnih interesov in reševanja konfliktov.
Družba	Značilnosti primorske pokrajine	Domača pokrajina Naravne značilnosti	Učenec: - zna prostorsko-funkcionalno opredeliti domačo pokrajino, - spozna razliko v velikosti, namembnosti in videzu različnih tipov naselij (mestno, primestno), - spozna naravne danosti kot pogoj za življenje ljudi danes, v preteklosti in v prihodnosti.
Družba	Matična kamnina	Naravne značilnosti	Učenec: - spozna naravne danosti kot pogoj za življenje ljudi danes, v preteklosti in v prihodnosti.
Naravoslovje in tehnika	Sestava prsti	Prst je zmes	Učenec: - opazi različne sestavine v prsti, - ve, da je prst vrhnja plast tal, ki vsebuje razkrojene rastlinske in živalske ostanke, - razlikuje prsti po barvi, zrnatosti, zračnosti, sestavi, nepropustnosti in prepustnosti za vodo, - spozna pomen sestave prsti za rast rastlin, - spozna vrste prsti glede na okolje.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Družba Naravoslovje in tehnika	Sredozemska drevesa od debla do ploda	Naravne značilnosti Človek je s kmetijstvom spremenil naravne prehranjevalne splete Živa bitja izmenjujejo snovi z okolico in jih spreminjajo	Učenec: - spozna vlogo in vpliv posameznih dejavnikov na izgled pokrajine, - spozna najbolj značilne kulturne rastline naših krajev, - razume pomen pestre in uravnotežene prehrane za zdravje in rast.
Naravoslovje in tehnika	Vrt kaktusov	Hrana je potrebna za izgradnjo telesa Živa bitja vsebujejo vodo	Učenec: - ve, čemu rastline potrebujejo svetlobo, - spozna pomen vode za življenje, - ve, da živa bitja vsebujejo veliko vode, - opiše pot vode v kopenski rastlini od črpanja iz zemlje do izhlapevanja.
Naravoslovje in tehnika	Življenje v pasu bibavice	Voda Življenje v vodi in na kopnem Prehranjevalne verige	Učenec: - razume pojma varovanja vode in omejenost vodnih zalog, - pojasni posledice onesnaževanja vode na terenu, - razume razlike v življenjskih pogojih v vodi in na kopnem, - ugotovi medsebojno odvisnost živih bitij v naravi, - sestavi prehranjevalno verigo v morju.
Naravoslovje in tehnika	Alge in algarij	Živa bitja vsebujejo vodo	Učenec: - ve, da živa bitja vsebujejo veliko vode.
Družba	Vplivi turizma na naravno okolje	Naravne značilnosti	Učenec: - spozna naravno danost kot pogoj za življenje ljudi danes, v preteklosti in prihodnosti, - prepozna in oceni vpliv človeka na spreminjanje narave (ob primerih).

“se nadaljuje”

“nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Družba	Piran – mesto spomenik	Naselja so različna Naravne značilnosti Gospodarstvo nekoč in danes Zgodovinski razvoj v domači pokrajini	Učenec: - spozna razlike v velikosti, namembnosti in videzu različnih tipov naselij, - razloži nekatere razlike med naselji v domači pokrajini, - spozna naravno danost kot pogoj za življenje ljudi danes, v preteklosti in prihodnosti, - vrednoti vpliv človeka na spreminjanje narave, - spozna različne gospodarske dejavnosti, - spozna življenje ljudi v preteklosti in ga primerjajo z današnjim, - spozna pomembnejše kulturnozgodovinske spomenike.
Družba	Pomorski muzej Sergeja Mašere	Gospodarstvo nekoč in danes Zgodovinski razvoj v domači pokrajini	Učenec: - razume pomen gospodarskih dejavnosti za življenje ljudi nekoč in danes, - spozna življenje ljudi v preteklosti in ga primerja z današnjim, - spozna pomembnejše kulturnozgodovinske spomenike.
Naravoslovje in tehnika	Morski akvarij Piran	Hrana je potrebna za izgradnjo telesa Z dihanjem živali in rastline spreminjajo sestavo zraka Živa bitja vsebujejo vodo Živa bitja so vir hrane	Učenec: - primerja jedilnik človeka in živali in ugotavlja sestavine hrane, - pozna živali, ki so rastlinojedci, mesojedci, plenilci, zajedavci, - po videzu oceni, ali je žival plenilec ali ni, - spozna, da vsa živa bitja dihajo, - razume razlike v življenjskih pogojih v vodi in na kopnem, - ugotovi medsebojno odvisnost živih bitij v naravi.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Družba	Slovenska obala z morja	Domača pokrajina Naravne značilnosti Gospodarstvo nekoč in danes Zgodovinski razvoj v domači pokrajini skozi življenje ljudi	Učenec: - spozna razlike v velikosti, namembnosti in videzu različnih tipov naselij (mestna, primestna ...), - prepozna vplive človeka na spreminjanje narave, - nauči se izmeriti razdaljo z grafičnim merilom, - spozna različne gospodarske dejavnosti, - spozna pomembnejše kulturnozgodovinske spomenike.
Naravoslovje in tehnika	Soline in solinarstvo	Tekočine tečejo zaradi višinske razlike Snovi v naravi	Učenec: - ve, da tekočine tečejo, - spozna vodo kot topilo, - razume procese pri kroženju vode, - spozna pomen gibanja zraka in izkoriščanja moči vetra, - zgradi in preskusi delovanje naprav, ki jih poganja veter.
Naravoslovje in tehnika	Naravoslovne značilnosti Krajinskega parka Strunjan	Prehranjevalne verige in spleti	Učenec: - ugotovi medsebojno odvisnost živih bitij v naravi.

6. RAZRED

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Geografija	Geografska in topografska orientacija	Upodabljanje zemeljskega površja	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - razvija sposobnost orientacije in uporabe zemljevidov, - razvija mišljenje z urjenjem v opazovanju, primerjanju, logičnem sklepanju in posploševanju.
Likovna vzgoja	Forma viva – galerija skulptur iz kamna	Načini kiparskega oblikovanja	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - opiše obhodni kip, - razlikuje nizek, visok in ugreznjen relief, - našteje različne materiale in načine obdelave, - razloži namembnost kipov (eksterieri, interieri).
Naravoslovje	Zdravilne rastline, dišavnice in začimbe	Živa in neživa narava Vrt	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna rastline kot predstavnike žive narave, - spozna soodvisnost žive in nežive narave, - spozna najpogostejše začimbnice in njihovo uporabo, - prepozna najpogostejše grmovnice na vrtu.
Naravoslovje in tehnika	Lišaji v okolici doma	Čist in onesnažen zrak	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - ugotovi onesnaženje zraka s trdnimi delci, - opredeli glavne lokalne onesnaževalce zraka, - utemelji pomen čiščenja zraka in zračnih filtrov, - spozna lišaje kot biološke kazalce čistega zraka.
Naravoslovje	Začutimo naravo – naravoslovne igre		Učenec (splošni cilji): <ul style="list-style-type: none"> - razume pojme, dejstva in zakonitosti s področja nežive in žive narave ter pestrosti življenja, - z lastnim proučevanjem in iskanjem oblikuje pozitiven odnos do narave.
Tehnika in tehnologija	Zavetišče in bivakiranje		Učenec (splošni cilji): <ul style="list-style-type: none"> - s sodelovanjem v skupini raziskuje, spozna, oblikuje, konstruira in gradi preproste tehnične predmete, - ob delu goji kulturo odnosov in sodelovanja v skupini, odgovornost, ekonomično izrabo časa, gradiv in energije, natančnost in red.
Geografija	Značilnosti primorske pokrajine	Zemlja kot celota Upodabljanje zemeljskega površja	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - primerja prevladujoče reliefne oblike na zemeljskem površju in opiše pogoje za življenje ljudi v odvisnosti od reliefnih oblik, - našteje in uporabi različne načine orientacije v naravi, - giblje se v naravi s pomočjo karte.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje	Matična kamnina	Živa in neživa narava	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna, da so tla sestavni del nežive narave, - spozna pomen raznolikosti nežive narave.
Naravoslovje	Sestava prsti	Vrt	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna proces nastajanja prsti (razgradnjo organskih snovi in preperevanje kamnin), - razlikuje različne prsti glede na njihove lastnosti (velikost delcev, vlažnost, barva ,...), - ve, da je rast rastlin odvisna tudi od lastnosti prsti.
Naravoslovje Geografija	Sredozemska drevesa od debla do ploda	Žive meje, zelenice in parki Sadovnjak Gibanje zemlje in posledice	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna rastline v živih mejah, - spozna najpogostejše okrasne grme in drevesa zelenic in parkov, - spozna nekaj sort naših sadnih dreves in njihove plodove, - primerja osnovne temperaturne in padavinske značilnosti posameznih toplotnih pasov ter njihov vpliv na rastlinstvo.
Naravoslovje	Vrt kaktusov	Rastlinjak	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna rastlinjak kot antropogeni ekosistem (predvsem kot gojitveni prostor sobnih rastlin in vrtin), - spozna pomen sobnih rastlin za človeka, - zna povezati zunanji videz sobnih rastlin (npr. kaktej) z njihovim prvotnim življenjskim okoljem, - se nauči skrbeti za sobne rastline
Naravoslovje	Na vrtu	Vrt	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna pestro vrstno sestavo živali na vrtu in v prsti, - na primerih posameznih živali spozna pomen živali na vrtu in njihovo vlogo, - spozna najpogostejše vrtnine in začimbnice ter njihovo uporabo, - poveže živali in rastlin v prehranjevalni splet, - nauči se pripraviti kompostnik in spozna njegov pomen, - spozna proces gnitja, - spozna pogoje, ki so potrebni za rast rastlin, - spozna pomen ustreznega gnojenja za rast rastlin, - seznaneni se s kroženjem snovi v naravi na primeru dogajanja na vrtu.

“se nadaljuje”

”nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje	Življenje v pasu bibavice	Živa in neživa narava	Učenec: - zna razlikovati med živo in neživo naravo, - ve, da so za obstoj živih bitij potrebne določene življenjske razmere, - spozna rastline in živali kot predstavnike žive narave.
Naravoslovje	Alge in algarij	Živa in neživa narava	Učenec: - spozna pomen raznolikosti žive in nežive narave.
Geografija	Vplivi turizma na naravno okolje	Zemlja kot celota	Učenec: - opiše pogoje za življenje ljudi ob in na morjih, rekah, jezerih, kontinentih.
Zgodovina	Piran – mesto spomenik	Gradbeništvo – arhitektura Splošni cilj predmeta	Učenec: - ob delu na terenu spozna pomen ohranitve domače pokrajinske arhitekture, - spozna pomen arhivov in muzejev.
Zgodovina	Pomorski muzej Sergeja Mašere		Učenec (splošni cilji): - spozna življenje, delo in miselnost ljudi v posameznih zgodovinskih obdobjih in vzroke za njihovo spreminjanje, - spozna pomen arhivov in muzejev.
Naravoslovje	Morski akvarij Piran	Živa in neživa narava	Učenec: - ve, da so za obstoj živih bitij potrebne določene življenjske razmere, - spozna pomen raznolikosti žive in nežive narave.
Geografija	Slovenska obala z morja	Ekскурzija	Učenec: - spozna značilno naravnogeografsko enoto Slovenije.
Naravoslovje	Soline in solinarstvo	Živa in neživa narava Snovi Tokovi in energija	Učenec: - zna razlikovati med živo in neživo naravo, - ve, da so za obstoj živih bitij potrebne določene življenjske razmere, - spozna pomen raznolikost žive in nežive narave, - opredeli snovi, iz katerih so predmeti, - spozna tok tekočine.
Naravoslovje	Naravoslovne značilnosti Krajinskega parka Strunjan	Živa in neživa narava Splošni cilj predmeta	Učenec: - ve, da so za obstoj živih bitij potrebne določene življenjske razmere, - razvije odgovoren odnos do okolja in interes za njegovo aktivno varovanje.

Priloga F

Učne vsebina izobraževalnih programov v domu Breženka

4. RAZRED

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje in tehnika	Jezeri v Fiesi	Življenje v vodi in na kopnem Prehranjevalne verige in spleti	Učenec: - razume razlike v življenjskih pogojih v vodi in na kopnem - ugotovi medsebojno odvisnost živih bitij v naravi, - spozna pojem proizvajalcev in potrošnikov v naravi, - zna sestaviti nekaj prehranjevalnih verig.
Naravoslovje in tehnika	Pršni in bibavični pas	Živa bitja izmenjujejo snovi z okolico in jih spreminjajo Živa bitja vsebujejo vodo Prehranjevalne verige in spleti Podatki	Učenec: - pozna živali, ki so rastlinojedci, mesojedci, plenilci, zajedavci, - spozna pomen vode za življenje in vodo kot življenjski prostor nekaterih bitij, - razume razlike v življenjskih pogojih v vodi in na kopnem, - ve, da živa bitja vsebujejo veliko vode, - ugotovi medsebojno odvisnost živih bitij v naravi, - zna sestaviti nekaj prehranjevalnih verig, - spozna pojem proizvajalcev in potrošnikov v naravi, - zna razvrstiti množico v dva ali več razredov, prešteti elemente in sestaviti tabelo porazdelitve.
Naravoslovje in tehnika	Obrežni pas morja	Živa bitja izmenjujejo snovi z okolico in jih spreminjajo Življenje v vodi in na kopnem Prehranjevalna veriga je sestavljena iz rastlin, rastlinojedcev in mesojedcev	Učenec: - pozna živali, ki so rastlinojedci, mesojedci, plenilci, zajedavci, - spozna pomen vode za življenje in vodo kot življenjski prostor nekaterih bitij, - ve, da živa bitja vsebujejo veliko vode, - ugotovi medsebojno odvisnost živih bitij v naravi, - zna sestaviti nekaj prehranjevalnih verig, - spozna pojem proizvajalcev in potrošnikov v naravi.

"se nadaljuje"

“nadaljevanje”

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje in tehnika	Raziskujemo vode	Tekočine tečejo zaradi višinske razlike Toplota in temperature Voda	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - ve, da tekočine tečejo, - ve, da kapljevina teče, če je med gladino in odtočno odprtino višinska razlika, - začinja razločevati temperaturo in toploto: ko se termometer greje (prejema toploto), se gladina v njem dviga, ko pa se gladina ustali, kaže temperaturo, - nauči se uporabljati termometer in mero – stopinjo, - spozna, da se toplota prevaja s toplega na hladno, - zve, da različne snovi različno prevajajo toploto, - spozna pomen izolacijskih materialov, - spozna vrste toplotne izolacije pri živih bitij, - spozna agregatna stanja vode in njihove lastnosti, - spozna vodo kot topilo, - razume stekanje tekoče vode proti morju, ki je največji zbirnik vode, - razlikuje med površinskimi vodami in podtalnico, - spozna pomen podtalnice kot vira pitne vode, - pozna nevarnosti pitja onesnažene vode, - razume pomen varovanja vode in omejenost vodnih zalog.
Naravoslovje in tehnika	Sredozemsko rastje	Prst	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna pomen sestave prsti za rast rastlin.
Družba Naravoslovje in tehnika	Oljka in oljkarstvo	Pokrajinske in gospodarske značilnosti primorskega sveta Hrana kot gradnik telesa	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - zna opisati nekatere pokrajinske značilnosti; - spozna zdrav način prehrane.
Družba	Mesto Piran – kulturno zgodovinski spomenik	Zgodovinski razvoj v domači pokrajini skozi življenje ljudi	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna pomembnejše kulturno-zgodovinske spomenike in znane osebnosti v pokrajini, - spozna življenje ljudi v preteklosti in danes.
Družba	Slovenska obala z morjem	Gospodarstvo nekoč in danes Zgodovinski razvoj območja skozi življenje ljudi	Učenec: <ul style="list-style-type: none"> - spozna različne gospodarske dejavnosti, - razume pomen gospodarskih dejavnosti za življenje ljudi, - spozna pomembnejše kulturno-zgodovinske spomenike.

6. RAZRED

Predmet	Učna vsebina	Tematski sklop	Cilji
Naravoslovje	Jezeri v Fiesi	Živa in neživa narava	Učenec: - spozna, da so za obstoj živih bitij potrebni določeni življenjski pogoji, - razlikuje med živo in neživo naravo.
Naravoslovje	Pršni in bibavični pas	Živa in neživa narava	Učenec: - spozna rastline in živali kot predstavnike žive narave.
Naravoslovje	Obrežni pas morja	Živa in neživa narava	Učenec: - spozna rastline in živali kot predstavnike žive narave, - pozna pomen raznolikosti žive in nežive narave.
Naravoslovje	Sredozemsko rastje	Živa in neživa narava Vrt	Učenec: - spozna, da so za obstoj živih bitij potrebni določeni življenjski pogoji, - spozna najpogostejše začimbnice in njihovo uporabo.
Naravoslovje	Oljka in oljkarstvo	Sadovnjak	Učenec: - spozna lokalne sadne sorte drevja.
Naravoslovje	Geologija Slovenske Istre	Snovi	Učenec: - se seznani s primeri kamnin v Sloveniji (Slovenski Istri), - spozna kamnine po nastanku, - spozna kriterije za razvrščanje kamnin (glede na nastanek), - spozna uporabo apnenca in peščenjaka v gradbeništvu, - razlikuje med kamninami in minerali, - razlikuje minerale po trdoti.
Geografija	Topografska in geografska orientacija	Upodabljanje zemeljskega površja	Učenec: - pozna načine prikazovanja zemeljskega površja, - zna izdelati panoramsko skico pokrajine in izdelati svoj reliefni zemljevid, - zna se gibati v naravi s pomočjo kompasa in karte.
Zgodovina	Mesto Piran – kulturno-zgodovinski spomenik	Človek ustvarja in razmišlja (gradbeništvu in arhitektura)	Učenec: - spozna način gradnje bivališč v srednjem veku in danes, - spozna razliko med mestno in sakralno umetnostjo, - spozna pomen ohranitve domače pokrajinske arhitekture.
Geografija	Slovenska obala z morjem	Ekскурzija	Učenec: - spozna značilno naravogeografsko enoto Slovenije.